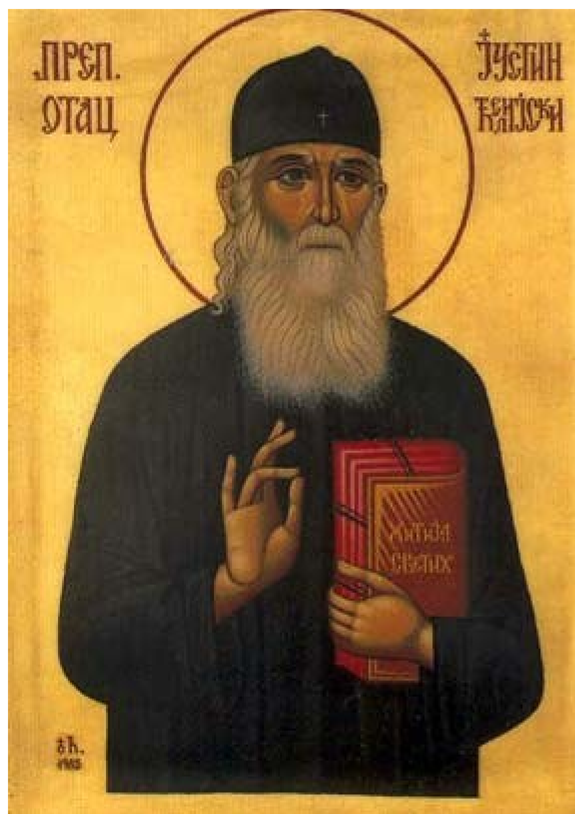
ПРЕПОДОБНИ ЈУСТИН ЋЕЛИЈСКИ

ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА
И ЕКУМЕНИЗАМ

ИЗДАВАЧ:
МАНАСТИР ХИЛАНДАР

Друго издање
1995

Припремио:
ИВАН ТАШИЋ

ПРВИ ДЕО
ПРАВОСЛАВНО УЧЕЊЕ О ЦРКВИ

ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И ЕКУМЕНИЗАМ

Екуменизам је покрет који из себе роји многобројна питања. И сва та питања, уствари, извиру из једне жеље и увиру у једну жељу. И та жеља хоће једно: Истиниту Цркву Христову. А Истинита Црква Христова носи, и треба да носи, одговоре на сва питања и подпитања која Екуменизам поставља. Јер ако Црква Христова не решава вековна питања човекова духа, она пије ни потребна. А главно огњиште човекова духа стално букти жеравичним вековечним питањима. И сваки човек гори у њима, свесно или несвесно, вољно или нагонски: гори му срце, гори ум, гори савест, гори душа, гори васцело биће његово. И нема мира у костима његовим. Међу планетама наша је планета престоница свих вечних мученичких проблема: проблема живота и смрти, добра и зла, врлине и греха, света и човека, бесмртности и вечности, раја и пакла, Бога и ђавола. Међу бићима човек је најсложеније и најзагонетније биће. И сврх свега: најмученичкије. Зато је Бог и сишао па земљу, зато, и постао човек да нам као Богочовек да одговоре на сва наша мученичка, вековечна питања. Из тог разлога је Он и остао сав на земљи у Цркви Својој, којој је Он глава, а она - тело Његово. Она - Истинита Црква Христова, Црква Православна: и у њој сав Богочовек са свима Својим благовестима и са свима Својим савршенствима.

Шта је Екуменизам у своме корену и пракорену, у својој суштини и прасуштини, у својим стварностима и тежњама, најбоље ће се видети, ако га огледамо у огледалу Једине Истините Цркве Христове. Зато је потребно изложити, макар у најглавнијим и најкраћим потезима, учење Православне Цркве о Истинитој Цркви Христовој, Цркви апостолско-светоотачкој, светопредањској.

ПРАВОСЛАВНО УЧЕЊЕ О ЦРКВИ

Сва тајна вере хришћанске је у Цркви; сва тајна Цркве је у Богочовеку; сва тајна Богочовека је у томе што Бог постаде тело, и смести у тело васцело Своје Божанство, све Своје Божанске вредности и савршенства, све тајне Бога. Сво Еванђеље Богочовека Господа Христа сажето је у неколико речи, у ову свеблаговест: *Велика је тајна побожности: Бог се јави у телу* (1.Тим.3,16). Мајушно тело људско сместило је васцелог Бога са свима Његовим безбројним бескрајностима, и при томе Бог остао Богом и тело остало телом: увек у једној Личности - Личности Богочовека Христа: савршен Бог и савршен човек = савршен Богочовек. Ту није само једна тајна, већ све тајне неба и земље, сливене у једну тајну: у тајну Богочовека = у тајну Цркве, Богочовечанског тела Његовог. Све се своди на тело Бога Логоса, на оваплоћење Бога, очовечење. У тој истини је и сав живот Богочовечанског тела Цркве, и њоме знамо *како треба живети у дому Божјем, који је Црква Бога живога, стуб и тврђава Истине* (1.Тим.3,15).

Бог се јави у телу, - у томе је, вели Златоусти благовесник Еванђеља Спасова, сав домострој нашег спасења. Ваистину велика тајна... Обратимо пажњу, свети Апостол свуда домострој нашег спасења назива тајном. И с правом, јер она није била позната свима људима, па чак ни Анђелима није била откривена. А открива се кроз Цркву. И стварно, велика је то тајна, јер је Бог постао човек и човек Бог. Стога треба да живимо достојно ове тајне[1].

Највише што је Бог могао дати човеку дао је поставши човек, и занавек оставши као Богочовек у свима световима, видљивим и невидљивим. Мајушно човеково биће је сместило васцелог Бога, несместивог и одасвуд безграничног. То чини да је Богочовек најзагонетније биће у свим човечанским световима. Свети Дамаскин је у праву и на земљи и на небу, и у времену и у вечности, када тврди да је Богочовек „једино ново под сунцем"[2]. Додао бих: и увек ново, ново које никада не стари ни у времену ни у вечности. Но, у Богочовеку и са Богочовеком и сам човек је постао биће - ново под сунцем, биће божански важно, божански скупоцено, божански вечно, божански сложено. Тајна Бога ујединила се неодвојиво са тајном

[1] *Св. Златоуст,* In Epist. I ad Timoth. Homil. XI, 1; P. gr. t. 62. col. 553-556.

[2] De fide, III, 1; P. gr. t. 94 col. 984B.

човека, и постала двоједна тајна, светајна свих светова. И тако постала Црква: Богочовек = Црква. Друга Ипостас Пресвете Тројице, Ипостас Бога Логоса поставши човек, поставши Богочовек, остала је у нашем земаљском свету, и у свим световима као Богочовек = Црква. Очовечењем Бога Логоса, човек је као посебно боголико биће узвеличан божанским величанством, јер му је Друга Ипостас Пресвете Тројице постала глава, вечна глава Богочовечанског тела Цркве. Бог Отац Духом Светим даде Господа Христа-Богочовека *изнад свега за главу Цркви, која је тело његово, пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1, 17-23).

Са Богочовеком Господом Христом, као са главом својом, Црква је постала најсавршеније и највредносније биће у свима световима. Све Богочовеково постало је њено: све Божанске силе Његове постале су њене, и све васкрсне, и све преображајне, и све обожујуће, и све обогочовечујуће, и све охристовљујуће, и све отројичујуће, и све охристовљујуће силе Његове постале су занавек њене. А што је важније и од најважнијег, и чудесније од најчудеснијег, и потресније од најпотреснијег јесте то што је сама Ипостас Бога Логоса из неизмерног човекољубља Свог постала вечна Ипостас Цркве. Нема богатства Божјег, нема славе Божје, нема добра Божјег, а да чудесним Богочовеком није постало заувек наше, заувек људско у Цркви.

Сву неизмерну величину моћи Своје и богатство човекољубља Свог и свемоћ силе Своје Бог нарочито показа васкрсењем Христа из мртвих, вазнесењем Његовим на небо изнад Херувима и Серафима и свих наднебесних Сила Бестелесних, оснивањем Цркве као тела Његовог, тела коме је Он, васкрсли и вазнесени и Вечноживи Богочовек, глава. То безгранично чудо, то уистини најбожанскије свечудо Бог *учини у Христу када Га васкрсе из мртвих и посади себи с десне стране на небесима изнад свих Поглаварстава и Власти и Сила и Господства и сваког имена што се може назвати, не само на овоме свету него и на ономе; и све покори под ноге Његове, и Њега постави изнад свега* – ὑπὲρ πάντα *за главу Цркве, која је тело Његово, пуноћа Онога који све испуњава у свему* - τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου (Еф.1,20-23).

Тако је у васкрслом и вазнесеном Богочовеку остварен предвечни план Трисветог Божанства: *да се све сједини под главом Христом* - ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα – *што је на небесима и на земљи* (Еф.1,10), остварен у Богочовечанском телу Цркве. Црквом, Богочовечанским телом Својим, Господ је сјединио у вечноживи организам сва анђелска бића, људе и све богоздане твари. Тако је Црква - *пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23), тј. Христа Богочовека, који као Бог *испуњава све у свему,* а као човек и Вечни Архијереј даје нама људима да живимо том пуноћом у Цркви помоћу светих тајни и светих врлина. То је ваистину плирома свега Божанскога, свега вечнога, свега боголикога, свега богозданога. Јер је Црква плирома Божанске Истине, Божанске Правде, Божанске Љубави, Божанског Живота, Божанске Вечности; плирома свих Божанских савршенстава; и још плирома свих човечанских савршенстава, јер је Господ Христос Богочовек: двоједна плирома Божјег и људског. То је Богочовечанско пліромско свејединство, обесмрћено и овековечено тиме што му је глава сам Вечни Богочовек, Друга Ипостас Пресвете Тројице. Плирома Богочовечанског тела, Црква живи бесмртним и животворним логосним силама оваплоћеног Бога Логоса. То осећају сви истински чланови Цркве, а најпотпуније од свих Светитељи и Анђели. Та плирома Богочовечанских савршенстава Христових и јесте наследство светих (Еф.1,18), и нада нашег хришћанског звања (Еф. 1,18). Црква је не само циљ и смисао свих бића и твари: од Анђела до атома; него и њихов једини свециљ и свесмисао. У њој нас је Бог заиста *благословио сваким благословом духовним* (Еф.1,3); у њој дао сва средства за наш свети и непорочни живот пред Богом (Еф.1,4); у њој нас усињује кроз Сина Свог Јединородног (Еф.1,5-8); у њој нам открио вечну тајну воље Своје (Еф.1,9); у њој сјединио време са вечношћу (Еф.1,10); у њој омогућио ухристовљење и охристовљење свих бића и твари, њихово удуховљење и одуховљење, и њихово утројичење и отројичење (Еф.1,13-18). Због свега тога Црква сачињава највећу и најсветију тајну Божју у свима световима. Упоређена са осталим тајнама Божјим, она представља Светајну. У њој је свака Божја тајна - благовест и блаженство, у њој свака од њих - рај. Јер је свака од њих препуна Сладчајшег Господа. А Сладчајши Господ? Њиме је рај - рај, и блаженство -

блаженство; Њиме је Бог - Бог, и човек - човек; Њиме је Истина - Истина, и Правда - Правда; Њиме је Љубав - Љубав, и Доброта - Доброта; Њиме је Живот - Живот, и Вечност - Вечност.

Основна благовест, и у њој основна сверадост, за сва бића и за све светове јесте ово: Богочовек Христос је све и сва у свим световима, и у Њему Црква. А свеблаговест је ово: Цркви је глава - Христос Богочовек. Уствари: *Он је пре свега, и све је у Њему* (Кол. 1,17). Јер је Он - Бог, Он - Творац, Он - Промислитељ, Он - Спаситељ, Он - живот животу, и биће бићу, и постајање постајању: *све се кроз Њега и за Њега сазда* (Кол.1,16). Он је циљ свему што постоји. Сва творевина саздана је као Црква, и сачињава Цркву, а *Он је глава телу Цркве* (Кол.1,18). То је логосно свејединство твари и логосна свецелисходност твари. Грех је један део творевине одвојио од тог логосног свејединства и свецелисходности, и потопио у алогосну бесциљност, у смрт, у пакао, у муке. Ради тога Бог Логос силази у наш земаљски свет, постаје човек, и као Богочовек извршује спасење света од греха. Његов Богочовечански домострој спасења има свој циљ: да све очисти од греха, да све ологоси, да све освети, да све учлани у Богочовечанско тело Цркве, и на тај начин врати логосном свејединству и логосној свецелисходности. Поставши човек, и основавши Цркву на Себи и Собом и у Себи, Господ Христос је као Богочовек неизмерно узвеличао човека, као нико до тада нити ико од тада. Он је Својим Богочовечанским подвизима не само спасао човека од греха, смрти и ђавола, него га и узнео изнад свих бића и твари. Бог није постао ни Богоанђео ни Богохерувим ни Богосерафим већ Богочовек. Тиме је уздигао човека изнад свих Анђела и Арханђела, изнад свих надљудских бића. Притом, Господ му Црквом покори све и сва: πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ (Еф. 1,22). Црквом и у Цркви, као Богочовечанском телу, човек расте у наданђелске, у надхерувимске висине. Тако је пут његовог узлажења, његовог усавршавања дужи од анђелског, од херувимског, од серафимског. Овде је посреди тајна над тајнама. Нека умукне сваки језик, јер говори неисказана и ненасита љубав Божја, неисказано и ненасито човекољубље уистини Јединог Човекољупца - Господа Исуса. Овде настају *виђења и откривења Господња* (2.Кор.12,1), која се не могу изразити никаквим језиком, не само људским него и анђелским. Све је ту изнад ума, изнад речи, изнад природе, изнад створеног. Ако је до тајне, ту је светајна човека у светајни Богочовека, који је Црква, и усто тело Цркве и глава Цркве. И у свему томе и кроз све то: човек уцрквењени и оцрквењени, човек ухристовљени и охристовљени, човек убогочовечени и обогочовечени, човек утројичени и отројичени, човек - сутелесник Богочовечанског тела Христовог = Цркве (Еф.3,6), најсветије и најмилије тајне Божје, тајне над тајнама: свесвете светајне. Црква - то је Богочовек Христос продужен кроза све векове и кроза сву вечност. Али са човеком и за човеком и сва богоздана твар: све што је на небу и на земљи било саздано Богом Логосом; све то улази у Цркву, као тело њено, коме је глава Господ Христос; али глава је глава телу, и тело је тело глави: нераздвојно једно од другог, пуноћа једног са другим: *пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Постајући светим крштењем члан Цркве сваки Хришћанин постаје саставни део *пуноће Онога који све испуњава у свему,* и сам се испуњава том пуноћом Божјом (Еф.3,19); и на тај начин постиже свесавршену пуноћу свога човечанског бића, своје човечанске личности. По мери своје вере и свога благодатног живота у Цркви, сваки Хришћанин постиже ту пуноћу кроз свете тајне и свете врлине. То важи за све Хришћане свих времена. Сви испуњени пуноћом Онога који испуњава све у свему: све у нама људима, све у Анђелима, све у планетама, све у птицама, све у биљкама, све у минералима, све у свим богозданим тварима. И на тај начин ми људи орођени, божански орођени са свима богозданим бићима и тварима. Јер где је Богочовеково Божанство, тамо је и Његово човечанство; тамо сви верни свих времена и свих бића: Анђела и људи. На тај начин ми се људи у Цркви испуњујемо *сваком пуноћом Божјом* (Кол.2,9): Богочовечанска пуноћа = Црква: Богочовек - глава њена, она - тело Његово, а ми увек у свему живљењу свом у потпуној зависности од Њега, као тело од главе. Из Њега, бесмртне главе Цркве, кроз цело тело Цркве струје животворне благодатне силе, и оживљују нас бесмртношћу и вечношћу. Сва Богочовечанска чула Цркве су од Њега и у Њему и Њиме. Све свете тајне и свете врлине у Цркви којима се очишћујемо, препорођујемо, преображавамо, освећујемо, охристовљујемо, обогочовечујемо, обожујемо, отројичујемо, спасавамо, бивају од Оца кроз Сина у Духу Светом, и то благодарећи Ипостасном јединству Бога Логоса са нашом човечанском природом у чудесној Личности Богочовека Господа Исуса.

Ради чега је Богочовек Господ Христос, Друго Лице Пресвете Тројице, у Цркви све и сва: и глава телу Цркве и Црква тело Његово? Ради тога да сви чланови Цркве: *у свему растемо у ономе који је глава: Христос, док достигнемо сви у човека савршена, у меру раста висине Христове* - εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ (Еф.4,15.13). То значи: Црква је Богочовечанска радионица у којој се људи помоћу светих тајни и светих врлина обогочовечују, охристовљују, обожују, преображавају у богољуде по благодати, у богове по благодати. Ту све бива огочовеком, у Богочовеку, по Богочовеку: све у категорији Богочовечијег и Богочовечног. Богочовечанском Личношћу Својом Господ Христос обухвата, прожима, проходи све светове у којима се крећу и живе људска бића: силази у најдоња места земље, у сам пакао, у царство смрти; узлази изнад свих небеса да Собом испуни све и сва - ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα (Еф.4,8-10; ср.Рим.10,6-7).

Све у Цркви ради вођено и руковођено главом Цркве - Господом Христом. И тако расте Богочовеково тело. Богочовек - расте! И то се чудо непрекидно збива ради нас људи и ради нашега спасења и охристовљења. Расте тело Христово - Црква. Расте сваким човеком који постане члан Цркве: саставни део Богочовечанског тела Христовог. То рашћење свачије личности људске у Цркви бива од главе Цркве - Господа Христа. Од Њега преко Његових светих, христоносних сарадника. Свечовекољубиви Господ је дао: и Апостоле, и Пророке, и Еванђелисте, и Пастире, и Учитеље - *на усавршавање светих и сазидање тела Христова* (Еф.4,11. 12). И из Господа Христа, као из главе Цркве: све тело Цркве расте, складно састављено и склапано оним што сваки зглавак помаже, радећи према мери сваког уда (Еф.4,16).

У чему је нада нашег хришћанског звања? - У сједињењу нашем са Господом Христом, а преко Њега са онима што су у Њему, у Богочовечанском телу Његовом, Цркви. А тело је Његово · *једно тело* (Еф.4,4), тело оваплоћеног Бога Логоса; и дух је у том телу - *један дух* (Еф.4,4), Дух Свети. То је Богочовечанско јединство, савршеније и потпуније од сваке врсте јединства. У земаљском свету не постоји стварније и обухватније и бесмртније јединство: јединство човека са Богом и људима и свима тварима. А средства да се у то јединство уђе приступачна су свима и свакоме: свете тајне и свете врлине. Прва света тајна јесте крштење, а прва света врлина јесте вера. *Једна вера* (Еф.4,5), и нема друге осим ње; и *један Господ,* (ср.1.Кор.8,16; 12,5; Јд.3), и нема другог осим Њега (Еф.4,5); и *једно крштење* (Еф.4,5), и нема другог осим њега. Тек у органском јединству са Богочовечанским телом Цркве; тек као *сутелесник* тог чудесног организма, човек долази до потпуног осећања и сазнања и убеђења: да је заиста само *један Господ* - Пресвета Тројица; само *једна вера* - вера у Пресвету Тројицу (Еф.3,6; 4,13; 4,5; Јд.3); *само једно крштење* - крштење у име Пресвете Тројице (Мт.28,19), и *само један Бог и Отац свију, који је над свима, и кроза све, и у свима нама* (Еф.4,6; ср.1.Кор.8,6; 12,6; Рим.11,36). „Један је над свима Отац, који је кроза све Логосом који је из Њега, и у свима Духом Светим"[3]. То осећати, и тиме живети, значи: владати се достојно хришћанског звања (Еф. 4,1; ср.Рим.12,2; Кол.3,8-17; 1.Сол.2,7). Речју, то значи: бити Хришћанин.

Кроз Христа Господа сви људи, и Јевреји и незнабошци, имају приступ ка Оцу у једноме Духу, пошто се само кроз Христа долази к Оцу (Еф.2,18; Јн.14,6). Својим домостројем спасења Богочовек нам је свима отворио пут и приступ Тројичном Божанству (ср.Рим.5,1-2; Еф.3,12; 1.Пт.3,18). У Богочовечанском домостроју спасења све бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. То је врховни закон у Богочовечанском телу Цркве; врховни закон у животу Цркве; врховни закон у животу сваког члана Цркве. Јер, шта је спасење? Живот у Цркви. А шта је живот у Цркви? Живот у Богочовеку. А шта је живот у Богочовеку? Живот у Светој Тројици, јер је Богочовек - Друго Лице Пресвете Тројице, увек једносушно и једноживотно са беспочетним Оцем и животворним Духом (ср.Јн.14,6-9; 6,23.26; 15,24-26; 16,7.13-15; 17,10-26). Тако је спасење, уствари, живљење у Светој Тројици.

Тек у Господу Христу Богочовеку човек се први пут осетио потпуно један по бићу, троједан. И у том боголиком тројединству нашао и јединство свога бића, и бесмртност боголику, и вечни живот: зато је вечни живот - у познању Тројединог Бога (ср.Јн.17, 3). Уподобити се Тројединoм Господу, испунити се *сваком пуноћом Божјом* (Кол.2,9-10; Еф.3,19),

[3] Св. Ј. Дамаскин, In Ephes. c 4, V. 5-6; P. gr. t. 95, col. 840D.

постати савршен као Бог (Мт.5,48), - то је наш позив, у томе нада звања нашег: *звања светог* (2.Тим. 1,9), *звања небеског* (Јев.3,1), *звања Божјег* (Фил.3,14; Еф.1,18; Рим.11,29). Тек у Цркви Христовој ми осећамо живо и бесмртно да смо *и позвани у једној нади звања свога* (Еф.4,4). Једно звање за све људе; и једна нада за све људе. То се звање живи, доживљава Црквом и у Цркви: *са свима светима* кроз свете тајне и свете врлине (Еф.3,18-19). И ми се онда и осећамо *једно тело и један дух са свима светима: Тако смо ми многи једно тело у Христу* (Рим.12, 5)*; јер једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело; и сви се једним Духом напојисмо. Јер тело није један уд него многи. Многи су уди а једно тело* (1.Кор.12,13.14.20.27.). *Ви сте тело Христово, и уди међу собом* (1.Кор.12,27). Нада вођена вером и љубављу еванђелском, носи нас ка остварењу и постигнућу нашег звања, нашег циља, нашег позива: богосавршенства. А то се обавља једино у границама Богочовечанског тела Христовог помоћу Богочовечанских сила Његових, којима и живе сви сутелесници тог светог и једног тела, у коме је један дух - Дух Свети. Дух Истине (Јн. 15,26) као уједнитељ свију душа свих Хришћана у једну душу - саборну душу, и свих срца у једно срце - саборно срце, и свих духова у један дух - саборни дух Цркве, у једну веру - саборну веру Цркве. То је уствари уједињење, и јединство тела и јединство духа, у коме све бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. Јер је *један Бог који чини све у свему* (1.Кор.12,6; ср.Рим.11,36).

Тако смо ми многи једно тело у Христу, - тек у Христу (Рим.12,5). Кроз свете тајне и свето живљење у светим врлинама ми се учлањујемо у једно тело у Христу; и међу нама нема размака, удаљености, сви смо уживљени међу собом и повезани једним животом, као што су уди тела човекова повезани међу собом. Мисао твоја, док је *у Христу,* сачињава *једно тело* са мислима свих светих чланова Цркве; и ти заиста мислиш *са свима светима,* мисао ти је благодатно органски сједињења њиховим мислима. Тако и твоје осећање док је *у Христу*; тако и воља твоја, док је *у Христу*; тако и твој живот, док је *у Христу.* У нашем телу уди *многи –једно су тело* (1.Кор.12,12), тако и Христос. Јер једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело (1.Кор.12,13), и један Дух нас упути на једну Истину. У Своме Богочовечанском телу, од кога је и у коме је Црква, Господ Христос је крстом ујединио све људе (Еф.2,16). У раскошју вечнога и свебожанскога у том Богочовечанском телу *дарови су различни, али је Дух један* (I.Кор.12,4): Дух који дела кроз свете дарове и обитава у свима члановима Цркве уједињујући их у један дух и у једно тело: *Једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело* (1.Кор.12,13).

Шта је то *једно тело?* пита Злотоусти богомудрац; и одговара: Верни са свих крајева васељене, који сада живе, који су живели, и који ће живети. Такође и они који су до доласка Христова угодили Богу, сачињавају једно тело. Зашто? Зато што су и они познали Христа. Откуда се то види? Речено је: *Авраам, отац ваш, био је рад да види дан мој; и виде, и обрадова се* (Јн.8,56); и још: *Да сте веровали Мојсију, веровали бисте и мени, јер он писа за мене и пророци* (Јн.5,46). Стварно, они не би писали о ономе о коме не би знали шта да кажу; но зато што су Га знали, они су Га и поштовали. Са тог разлога и они сачињавају једно тело. Тело се не одваја од духа, иначе оно не би било тело. Поред тога, за ствари које се међу собом сједињују и имају велику везу, ми обично говоримо: једно су тело. Тако и ми у сједињењу сачињавамо једно тело под једном главом[4].

У Цркви - све је Богочовечанско: Бог је увек на првом, а човек увек на другом месту. Без Божанске силе Хришћани не могу живети Богочовечанским еванђелским животом, ни напредовати у њему. За све што је Богочовечанско, човеку је потребна помоћ Божја. Једино обучени *у силу с висине* (Лк.24,29; Дап.1,8), у Божанску силу Духа Светога, људи могу живети еванђелски на земљи. Зато је Спаситељ и објавио велику Божанску истину на Тајној Вечери о Духу Светом као остваритељу и извршитељу спасења људи силом Његове Божанске делатности у Богочовечанском телу Цркве (ср.Јн.14,16-17.26; 15,26; 16,7-13). Господ Христос се Духом Светим усељује у човека, обнавља га, освећује га, охристовљује га (Еф.3,16-17). Без Духа Светога дух човеков се распада и расипа кроз грехе у безброј смрти, у безброј небића и псевдобића. Дух Свети је због Христа и Христом дошао у свет, и постао душа у телу Цркве; и Он се само Христом и због Христа даје људима. То значи: Дух Свети само због Христа и Христом живи у људима. Где Христа Богочовека нема, ту ни Духа

[4] In Ephes. Homil. X, 1; P. gr. t. 62, col. 75.76; Homil. XI, 1; col. 79.80.

Светога нема; ту нема Бога, јер нема Тројичног Божанства. Јер Христос је Духом Светим у Цркви; и Црква је Духом Светим у Христу, Христос - глава Цркве; Дух Свети - душа Цркве.

Божанском силом Својом Дух Свети сједињује све верне у једно тело, Цркву: *Јер једним Духом ми се сви крстисмо у једно тело;... и сви се једним Духом напојисмо* (1.Кор.12,13). Он је стројитељ и изградитељ Цркве. По богонадахнутој речи светог Василија Великог: „Дух Свети изграђује Цркву"[5]. Духом Светим се уграђујемо, узидавамо, утеловљујемо у тело Цркве. Њиме се саоваплоћујемо Христовом Богочовечанском телу Цркве, постајемо *сутелесници* Христови (Еф.3,6). Духом Светим је не само постало, него се и непрестано изграђује свето, Богочовечанско, саборно тело Цркве, које је једно и недељиво. Нема сумње: само се Духом Светим постаје Христов кроз свете тајне и свете врлине. Јер, где је Дух Свети, ту је и Христос; и опет: где је Христос, ту је и Дух Свети. Једном речју: ту је сва Света Тројица. А од Ње је све, и у Њој је све. Доказ - света тајна крштења: њоме се човек утројичује да би се у току живота еванђелским подвизима потпуно отројичио, то јест: живео од Оца кроз Сина у Духу Светом. Примајући свету тајну крштења, човек се облачи у Господа Христа, а кроз Њега - у Свету Тројицу.

Поставши крштењем члан Цркве Христове, тог вечноживог Богочовечанског тела Христовог, Хришћанин почиње да се испуњује светим Божанским Богочовечанским силама, које га постепено освећују, обожују, обогочовечују у току целог живота и - целе вечности његове. У њему се непрекидно рађа и ствара све ново и ново, све Христово. А што је Христово, увек је ново, јер је бесмртно и вечно. Вечна је радост наша у томе што је чудесни Господ Христос не само Спаситељ и Сведржитељ и Промислитељ, него и вечни Творац, и тиме вечни Чудотворац. Зато Он и изјављује: *Ево све ново творим* (Отк.21,5). А прво Његово новотворење у Цркви јесте наше крштење, наше ново рођење, пово биће - παλιγγενεσία (ср.Мт. 19,28; Јн.3,3-6).

Хришћанин је тиме Хришћанин што је светим крштењем постао живи, органски део Богочовечанског тела Цркве, сутелесник њен, опкољен и проникнут Богом са свих страна споља и изнутра, саоваплоћен Њему, Његовој Божанској пуноћи. Крштењем су Хришћани позвани да живе у оваплоћеном Богу и оваплоћеним Богом, Господом нашим Исусом Христом: да живе у Цркви и Црквом, јер је она *тело Његово* и *пуноћа* Њега *који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Позив је Хришћана да остваре у себи вечни план Божји о човеку (Еф.1,3-10). И они га остварују живећи Христом и у Христу, Црквом и у Цркви.

У Богочовечанском телу Цркве Дух Свети благодаћу светих тајни и светих врлина држи у јединству све Њиме крштене верне који сачињавају једно тело Цркве. У Цркви је општење и јединство сваког члана Цркве са свима осталим члановима опосредовано Духом Светим који је увек један. Сви дарови у Цркви, све службе, сви служитељи Цркве: Апостоли, Пророци, Учитељи, епископи, свештеници, световњаци, сачињавају једно тело - тело Цркве. Сви су они потребни свакоме, и сваки је потребан свима. Све њих везује у једно саборно, Богочовечанско тело Дух Свети, ујединитељ и устројитељ Цркве. Врховни је закон Богочовечанске саборности у Цркви: сваки служи свима, и сви свакоме; сваки члан живи и спасава се помоћу целог тела Цркве, помоћу свих чланова Цркве, и земаљских и небеских; сав живот Хришћана није друго до живот *са свима светима* у Духу Светом и Духом Светим: непрекидно богослужење, свим срцем, свом душом, свим умом, свим бићем. Дух Свети живи у Хришћанима на тај начин што учествује у целокупном животу њиховом: они Њиме осећају себе, и Бога, и свет; они Њиме мисле о Богу, и о свету, и о себи; све што чине Њиме чине: Њиме се моле, Њиме воле, Њиме верују, Њиме делају, Њиме се спасавају, Њиме се освећују, Њиме се обогочовечују, Њиме обесмрћују (ср.Рим.8,26-27). У ствари, у Богочовечанском телу Цркве целокупни подвиг спасења обавља се Духом Светим. Он је који нам у Исусу открива Господа; Он је који вером усељује Господа Христа у срца наша; Он је који нас помоћу светих тајни и светих врлина сједињује с Њим; Он је који дух наш толико сједињује с Њим да ми постајемо *један дух с Господом* (1.Кор.6,17); Он је који нам по Своме свемудром Божанском промислу раздељује и раздаје Божанске дарове; Он је који нас утврђује и усавршава у тим даровима (1.Кор.12,1-27); Он је који нас кроз свете тајне и свете врлине ухристовљује и охристовљује, утројичује и отројичује. И опет: Он је којим се у

---

[5] In Isai. cap. III; P. gr. t. 30, col. 289D.

човечанском свету остварује све што је Христово: целокупни Богочовечански домострој спасења, јер је Он душа у Богочовечанском телу Цркве. То је разлог што је и живот Цркве, као Богочовечанског тела Христовог, почео са силаском Духа Светог на њу, и продужава се из века у век Његовим боравком у њој, јер је Црква Њиме Црква. Отуда и Богочовечанска благовест светог и богоносног Оца Цркве, Иринеја Лионског: „Где је Црква, тамо је и Дух Божји; и где је Дух Божји, тамо је и Црква и свака благодат”[6].

Али при свему томе, никада не заборављати ово: све то ми Хришћани имамо од Духа Светог, и само Духа Светог, због чудесног и свечовекољубивог Спаситеља нашег, Сладчајшег Господа Исуса. „Јер њега ради и Дух Свети сиђе у свет”[7]; Њега ради Он и продужује у Цркви Његово спасоносно Богочовечанско дело. Јер да Господ Христос, ваистину „Једини Човекољубац”, није дошао у наш земаљски свет и извршио свечовекољубиви подвиг спасења, ни Дух Свети не би дошао у наш свет.

Са појавом Господа Христа у нашем земаљском свету и кроз Његов Богочовечански домострој спасења све Божанско постало је човечанско, земаљско, наше, и то наше *тело,* наша најнепосреднија стварност. *Логос постаде тело* - човек (Јн.1,14), и тиме нама људима дарова највећи и најскупоценији дар, који само Бог љубави може даровати. Шта је *дар Христов* (Еф.4,8)? Све што је Господ Христос као Богочовек донео свету и урадио за свет. А донео је „пуноћу Божанства” да би људи, као у дару Његовом, учествовали у њој, живели у њој, живели њоме, и испунили себе *сваком пуноћом Божанства* (Еф.3,19; 4,8-10; 1,23; Кол.2, 10). И још је дао као дар људима Духа Светога да би помоћу Његових благодатних сила уселили у себе пуноћу Божанства. А све то сачињава главни дар Богочовека Христа свету, дар - сведар: Цркву. У њој су сви дарови Тројичног Божанства. Сва се та *благодат даје свакоме од нас по мери дара Христова* (Еф.4,7). Али од нас зависи, од наше вере, љубави, смиреноумља, и осталих подвига, колико ћемо се користити тим даром, колико усвојити, и колико њиме живети. По безмерном човекољубљу Свом, Господ Христос је свима и свакоме оставио свега Себе, све дарове Своје, све Светиње Своје, сву Цркву Своју. Уколико се човек уцркви, оцркви, ухристови и охристови, утолико и има удела у Његовом дару. А главни дар који Он даје јесте живот вечни. Апостол и благовести: *Дар Божји је живот вечни у Христу Исусу Господу нашем* (Рим.6,23).

У Богочовечанском телу Цркве дата је сва благодат Тројичног Божанства, благодат која спасава од греха, смрти и ђавола, препорађајући нас, преображавајући нас, освећујући нас, охристовљујући нас, обожујући нас, отројичујући нас. Али свакоме од нас даје се та благодат *по мери дара Христова.* А Господ Христос одмерава благодат по труду нашем (1.Кор.3,8): по труду у вери, у љубави, у милосрђу, у молитви, у посту, у бдењу, у кротости, у покајању, у смерности, у трпљењу, и у осталим светим врлинама и светим тајнама еванђелским, Предвиђајући Својим Божанским свезнањем како ће се који од нас користити благодаћу Његовом, даровима Његовим, Господ Христос тако и раздељује дарове Своје: *свакоме према његовој моћи:* једноме даје пет таланата, другоме два, трећему један (ср.Мт.25,15). Међутим, од нашег личног труда зависи наше место у животворном Богочовечанском телу Христовом - Цркви, која се протеже од земље до уврх изнад свих небеса над небесима. Уколико човек више живи пуноћом Христове благодати, утолико је и више дарова Христових у њему, и утолико се више разливају по њему, као по сутелеснику Христовом, Богочовечанске силе Цркве Христове, тела Христова, силе које нас очишћују од сваког греха, освећују, обожују, обогочовечују. При томе сваки од нас живи у свима и ради свих; зато се и радује даровима своје браће, нарочито када су већи од његових.

Ради остварења Црквом вечног плана Тројичног Божанства о роду људском, Господ Христос је дао Цркви и Апостоле, и Пророке, и Еванђелисте, и Пастире, и Учитеље (Еф.4,11). Он је њих „дао” Цркви, а њима дао све потребне Божанске и Богочовечанске силе, помоћу којих они јесу што јесу. Посреди су разни дарови, али је један Господ који их даје, и један Дух који их сједињује. Апостол је тиме Апостол што живи, мисли и дела Богочовечанском благодаћу апостолства коју је добио од Господа Христа; Пророк је тиме пророк што живи, мисли и дела Богочовечанском благодаћу пророштва коју је добио од

[6] Contra haeres. III, 24,1; P. gr. t. 7, col. 966.

[7] Акатист Сладчајшем Господу нашем Исусу Христу; ср. Јн.16,7-17; 15,26; 14,26.

Господа Христа; тако и Еванђелист, и Пастир, и Учитељ, то јесу тиме што први од њих живи, мисли и дела Богочовечанском благодаћу еванђелства, а други - Богочовечанском благодаћу пастирства, а трећи Богочовечанском благодаћу учитељства, коју су добили од Господа Христа (ср.1.Кор.12,28.4,5.6.11; Еф.2,20). Јер Господ Христос и јесте апостолство Апостола, и пророштво Пророка, и светитељство Светитеља, и вера верујућих, и љубав љубећих. Шта је Апостол? Служитељ Цркве. А апостолство? Служење Цркви. Тако је *по Божјем домострају спасења* - κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ (Кол.1,25). Такав је Богочовечански домострој спасења света: ἡ οἰκονομία. Јер спасење је служење Цркви. А служење Цркви се састоји у слушању Цркве. Послушност Господу Христу у свему из љубави, - то је врховни закон Богочовечанског живота у Цркви.

Зашто је свете служитеље Господ дао? - За дело службе, *на сазидање тела Христова* - εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ (Еф. 4,12). У чему се састоји дело службе? - У сазидању тела Христова, Цркве. У томе светом послу Господ је за вође и руковође поставио изузетно свете људе. А Хришћани? Сви су Хришћани позвани да освете себе помоћу светих благодатних сила које им се дају кроз свете тајне и свете врлине.
Како се врши *сазидање тела Христова*? Увећавањем чланова Цркве; сваки Хришћанин се крштењем узидава у тело Христово, Цркву, постаје њен сутелесник (Еф.3,6), и тако се тело Цркве увећава, расте, сазидава. Богонадахнути Апостол вели да су Хришћани *живо камење* које се узидава у кућу духовну - Цркву (1.Пт.2,5). Још постоји други начин сазидања тела Христова: он се састоји у духовном узрастању, усавршавању, изграђивању чланова Цркве, сутелесника у телу Цркве. На сазидању тела Цркве ради сваки члан Цркве подвизавајући се ма којим еванђелским подвигом. Јер се сваки подвиг узидава, уграђује у Цркву, и тако тело њено расте. Расте нашом молитвом, нашом вером, нашом љубављу, нашом смиреношћу, нашом кротошћу, нашом милостивошћу, нашом молитвеношћу; расте свим оним што је у нама еванђелско, световрлинско, христочежњиво, христољубиво, христолико. Ми духовно растемо Црквом, а тиме и сама она расте. Зато: *све бива на сазидање* - πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω (I.Кор.14,26), на сазидање Цркве Христове, јер смо сви позвани да се сазидавамо за стан Божји у Духу (Еф.2,22). Хришћани, шта сте? *Ви сте Божја грађевина* - οἰκοδομή (1.Кор.3,9). Сваким својим благодатним даром, сваком својом врлином, сваким својим подвигом, Хришћанин *Цркву изграђује* - οἰκοδομεῖ (ср.1.Кор.14,4.5.12.26). Сви ми растемо ка небу Црквом, и сваки од нас расте кроз све, и сви кроз свакога. Зато је свима и свакоме од нас упућена ова благовест и заповест: *Да расте тело* (Цркве) *на сазидање самога себе у љубави* - εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ (Еф.4,16). А сазидна, а градилачка сила су свете тајне и свете врлине, на првом месту љубав: *љубав* - οἰκοδομεῖ = *сазидава, изграђује, назидава* (1.Кор.8,1).

Шта је циљ сазидања тела Христова и нашег духовног узрастања у њему? - *Да сви достигнемо:*

1) *у јединство вере и познања Сина Божјег,*
2) *у човека савршена,* и
3) *меру раста висине Христове.*

1) До јединства вере и познања Христа долази се само у заједници *са свима светима* (Еф.3,18), само саборним животом *са свима светима,* под врховним руководством светих Апостола, Пророка, Еванђелиста, Пастира, Отаца, Учитеља. А њих најсветије води и руководи Дух Свети, од Педесетнице па надаље кроза све векове до Страшнога суда. Дух пак Свети и јесте онај *један духу* телу Цркве (Еф.4,4). У Њему је и од Њега је и *јединство вере и познања Сина Божјег,* Господа нашег Исуса Христа. Сва истина апостолске, Православне вере у Христа и знања о Христу налази се у Духу Истине, који нас и уводи у сву ту истину, једну и јединствену (ср.Јн.16,13; 15,26; 14,26). Он наше осећање Христа сјeдињује са саборним срцем Цркве, и наше сазнање Христа са саборним сазнањем Цркве. Тело Цркве је једно, и има „једно срце” и Једну душу” (Дап.4,32). У то једно срце - саборно срце Цркве, у ту једну душу - саборну душу Цркве ми улазимо, и са њима се сјeдињујемо благодатним дејством Духа Светога, смиравајући ум свој пред светим саборним умом Цркве, дух свој пред Светим Духом Цркве. И тако стичемо у себи непролазно осећање и сазнање да смо једне и исте вере у Господа Христа са свима светим Апостолима, Пророцима, Оцима и Праведницима. Исте вере у Господа и истог познања о Господу.

Вера у Господа Христа и знање о Господу Христу представљају суштинско, неразориво јединство. То двоје је једно у Цркви. И као једно даје се Духом Светим за смирене подвиге, а најпре за смиреноумље. „Јединство вере, то је не разликовати се у погледу догмата. Исто тако и јединство познања Сина Божјег значи: не разликовати се у схватању о њему”[8]. „Јединство вере значи: када ми сви будемо имали једну веру. Јер то и јесте јединство вере када смо сви једно - ὅταν πάντες ἕν ὦμεν, када сви подједнако схватамо тај савез. И дотле ти се ваља трудити, ако си добио дар да друге назидаваш - οἰκοδομῆς. А када сви ми подједнако верујемо, то и јесте јединстио вере”[9]. „Јединство вере значи: да сви имамо једну веру, не разликујући се по догматима, нити имајући међусобне раздоре у животу. Истинито је јединство вере и познања Сина Божјег: када православствујемо у догматима - ἐν τοῖς δόγμασιν ὀρθοδοξῶμεν – и живимо у љубави. Јер Христос је Љубав”[10].

2) Достићи *у човека савршена.* Но, шта је савршен човек, и ко је савршен човек? Док се Богочовек Христос није појавио на земљи, људи нису знали ни шта је савршен човек, ни ко је савршен човек. Дух људски није био у стању да исконструише лик савршеног човека ни као замисао, ни као идеал, а камоли као стварност. Отуда толико лутања за идеалним човеком и код најистакнутијих мислилаца рода људског, као што су: Платон, Сократ, Буда, Конфучије, Лаоце и други, дохришћански, ванхришћански и нехришћански тражитељи идеалног, савршеног човека. Тек од појаве Богочовека међу људима, људи су сазнали шта је савршен човек, јер су га видели у стварности, у својој средини. За људско сазнање нема сумње више: Исус Христос је савршен човек. Ако је до истине, она је сва у Њему, и то толико сва у Њему да ван Њега и нема истине, јер је сам Он - Истина; ако је до правде, она је такође сва у Њему, а ван Њега и нема правде, јер је сам Он - Правда. И све што је најбоље, најузвишеније, најбожанскије, најсавршеније, све је то остварено у Њему. Нема добра које би човек зажелео, а да га не нађе у Њему. Исто тако, нема греха који би христоборац замислио, а да га може наћи у Њему. Сав је Он без греха, и сав пун свих савршенстава. Дакле: савршен човек, идеалан човек. Ако није тако, покажите другог који би приближно био сличан Њему. Но, сигурно је, таквог човека нам нико не може показати, јер у историји рода људског такав не постоји.

Питање је, како се може достићи *у човека савршена*? Но, јединство Јединственога и састоји се баш у томе, што је Он свима дао могућности да на јединствен начин не само дођу у додир са „савршеним човеком”, него и да постану сутелесници Његови, заједничари тела Његовог: *од меса Његова и од костију Његових* (Еф.5,30). Како? - Само заједно *са свима светима,* кроз свете врлине еванђелске, кроз саборни и свети живот Цркве. Јер Црква и није друго до „савршени човек” на своме путу кроза све векове ка коначном остварењу плана Божјег о свету. Тако је и најмањем међу нама, и најпрезренијем, и најубогијем, дата могућност да заједно *са свима светима* помоћу еванђелских врлина достигне *у човека савршена.* - Речено је: *Док сви достигнемо у човека савршена.* Значи: то се не даје гордом усамљенику већ смиреном саборнику; даје се за заједницу *са свима светима.* Живећи *са свима светима* у Богочовечанском телу *савршена човека,* Христа, сваки Хришћанин, по мери својих подвига, постиже и сам то савршенство, постаје и сам савршен човек. Тако, у Цркви постаје за свакога приступачан и остварљив онај блажени циљ и идеал: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески* - Бог (Мт.5,48). Свети Апостол нарочито истиче да је циљ Цркве: *да покажемо сваког човека савршена у Христу Исусу* (Кол.1,28). Богочовек је Себе, *савршена човека,* из безграничног и ненаситог човекољубља преобразио у Цркву да би све који постану чланови њени, преобразио у савршене људе. Један је *циљ* целокупног Богочовечанског домостроја спасења: *Да буде савршен човек Божји, за свако добро дело приправљен* (2.Тим.3,17).

3. Достићи *у меру раста висине Христове* εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ Χριστοῦ (= у меру раста пуноће Христове). Шта то значи? Шта је то што сачињава висину Христову, пуноћу Христову? Чиме је Он то испуњен? - Божанственим савршенствима. Јер *у Њему живи сва пуноћа Божанства телесно* (Кол.2,9), живи у границама људског тела. Тиме Спас и показује

[8] *Икуменије,* Comment. in Ephes. ad loc.; P. gr. t. 118, col. 1220C.
[9] *Св. Златоуст. Тамо,* Homil. XI, 3, col. 83.
[10] *Блаж. Теофилакт,* Expos. ad Ephesios; P. gr. t. 124, ad loc.; col. 1008A.

да је тело људско способно да смести у себе пуноћу Божанства, и да је то у ствари циљ људскога бића. Стога, достићи *у меру раста висине Христове* значи: узрасти и урасти у сва Његова Божанска савршенства, духовно се са њима благодаћу сјединити, себе по њима разлити, у њима живети. Или: Христа, пуноћу Божанства што је у Њему, доживљавати као свој живот, као своју душу, као своју свевредост, као своју вечност, као свој свециљ и свесмисао. Доживљавати Га као јединог правог Бога и као јединог правог човека; као савршеног Бога и као савршеног човека, у коме је све људско доведено до врхунца свога човечанског савршенства. Доживљавати Га као савршену Божанску Истину, и као савршену Божанску Правду, и као савршену Божанску Љубав, и као савршену Божанску Мудрост, и као савршен Божански Живот, вечни Живот. Речју: доживљавати Га као Богочовека, као свесмисао свих богозданих светова (ср.Кол.1,16-17; Јев.2,10).

Како је то могуће? Могуће је опет само у заједници *са свима светима.* Јер је речено: *док достигнемо сви у меру раста висине Христове,* - не само ја, не само ти, не само ми, него сви, само вођени и предвођени светим Апостолима и Пророцима и Еванђелистима и Пастирима и Оцима и Учитељима. Само Светитељи знају пут, имају сва света средства, и дају их богочежњивцима да порасту *у меру раста висине Христове.* А висина Христова, а пуноћа Христова шта је ако не Његово свето Богочовечанско тело - Црква? Отуда: достићи у меру раста висине Христове није друго до постати прави члан Цркве. Јер Црква и јесте „пуноћа Христова”, *пупоћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Члан си Цркве? - То значи: стално си *са свима светима,* а преко њих са чудесним и чудотворним Господом Христом. А са Њим - ти си сав бесконачан, сав свет, сав вечан, сав љубав, сав истина, сан правда, сав молитва. Све твоје - једног је срца, једне душе *са свима светима*: саборан ти је ум, саборна душа, саборно срце, саборна истина, саборан живот. Све саборно - Духом Светим, и ти сав: ниси свој, сав си у свима и кроза све; и сви су у теби и кроза те. Ништа твоје и није, јер је у ствари твоје преко свих Светих; и ти сам ниси свој већ Христов, и само преко Њега свој, или свој само *са свима светима.* Они те с радошћу неисказаном и чине Христовим, и испуњују пуноћом Христовом: од кога је, и ради кога је, и у коме је све (Кол.1,16-17). - Тако: Црквом и само у Цркви људи постижу циљ, смисао и свесмисао људскога бића у свима световима.

Растући растом Христовим *у човека савршена,* човек постепено излази из духовног детињства, из духовног слабићства, јача, сазрева душом, сазрева умом, сазрева срцем. Живећи Христом, он сав урасте у Христа, у Истину Христову, сроди се са њом, и она постане вечном Истином и ума његовог, и срца његовог, и душе његове. За таквог се човека са сигурношћу може рећи: он зна Истину, јер има Истину. Та жива Божанска Истина у њему, служи му као непогрешиво мерило за разликовање истине и лажи, добра и зла у човечанском свету. Зато њега никаква наука људска не може ни занети ни завести. Он одмах осети каквога је духа ма која људска наука која му се предлаже. Јер он зна човека, зна шта је у човеку, зна какву науку може он стварати и давати. Свака људска наука која ме води Божанској истини, зар није сакована од лажи? Која то људска наука казује прави смисао живота и објашњава тајну смрти? Ниједна. Онда је лаж и превара оно што о томе говоре, и оно што предлажу као решење питања о животу и смрти. Исто тако, нема људске науке која нам објашњава тајну света и човека, тајну душе и савести, тајну добра и зла, тајну Бога и ђавола. А кад нам то не казују, зар нас не завараваіу својим ситним, блиставим шљокицама и заводе у лавиринте некорисних умовања и убитачних ситничарења? У човечанском свету само је Богочовек Христос решио сва главна питања света и живота, од чијег решења зависи судбина људског бића у свим световима. Ко Христа има, има све што бићу људском треба не само у овом привременом животу, већ и у бескрајном, вечном животу. Христовог човека никакав ветар никакве људске науке не може поколебати, а најмање занети и однети. Без вере у Христа, без утврђености у Истини Христовој, заиста је човек, сваки човек, трска коју љуља и заноси сваки ветар лажних људских учења (Еф.4,14).

Зато непогрешиви Апостол саветује и наређује Хришћанима: *у науке туђе и различне не пристајте, јер је добро благодаћу утврђивати срца* (Јев.13,9), Више нехотично, неголи хотимично, људи варају себе својим разноврсним наукама. А варају себе грехом, који је путем навике постао у њима мислећа сила, и толико се оприродио и учовечио да људи не могу да осете и увиде колико их грех води и руководи у њиховим умовањима и наукама. А

кроз грех - творац греха, главна логика греха - ђаво. Јер он на безбројне врло веште и врло суптилне начине прокријумчарује своје лажи кроз науке људске, које удаљују људе од јединог истинитог Бога. Штавише, он у те науке људске, путем логике греха, уноси васцело своје лукавство - πανουργίαν, и уметнички саблажњује и обмањује људе, те они, у својој самообмани, одричу Бога, или неће Бога, или не виде Бога, или се ограђују од Бога. Грех је на првом месту, ментална, интелектуална, умна, разумна сила, као најтананији флуид разливена по свести и савести људској, по уму, по души, по разуму: и она дела кроз свест и савест као саставна сила свести и савести, те људи све саблазни и обмане своје свести и савести сматрају за потпуно своје, људске, човечанске, природне, а не осећају, у самообмани својој, и не увиђају, у залуделости својој, да је то ђаволска πανουργία, ђаволско свелукавство, којим ђаво сурвава ум људски и свест и савест у сваку смрт, у сваку таму, из које не могу ни видети Бога и Божје, па Га стога често и одричу, и хуле, и одбацују. По плодовима тих наука јасно се да закључити да су оне заиста - *науке ђаволске* - διδασκαλίαι δαιμονίων (1.Тим.4,1).

Тим интелектуалним флуидом демонског свелукавства прожете су, вољно и невољно, и све философије *по човеку, по казивању човечијем* (ср.Кол.2,8), и зато не знају Божанску истину о свету и човеку, о добру и злу, о Богу и ђаволу, већ наркотизују себе суптилним лажима демонским, док је у философији *по Христу* - Богочовеку сва истина свих светова без остатка (Кол.2,9). Философије *по човеку - благим речима прелашћују срца безазлена* (Рим. 16,18). Нема сумње, све се људске, земаљске философије могу, у крајњој линији, сврстати у две групе: философије по човеку, и философија по Богочовеку. У првима је главни гносеолошки стваралачки чинилац - ђаво, у другој - Богочовек Христос. Основно начело философије по Богочовеку је ово: Богочовек је мерило свих бића и ствари. Основно пак начело „хуманистичке”, или боље - хоминистичке философије по човеку јесте: човек је мерило свих бића и ствари.

У философији по Богочовеку налази се сва Истина, вечна Божанска Истина, јер је у Христу *сва пуноћа Божанства телесно* присутна у овом свету, и кроз ту пуноћу присутна и сама вечна Истина у овом свету, присутна телесно у Богочовеку Христу, који је у исто време и савршени Бог и савршени човек, свестрано реалан Бог и свестрано реалан човек. У философијама пак по човеку живи, посредно и непосредно, лаж, која је сваким својим нервом од оца лажи - ђавола, и увек одводи к њему. Зато је неопходно даноноћно стражити на највишој осматрачници свога људског бића - савести: да се та лаж не увуче у тебе, у мене, и обори нас, нашу мисао, наш ум у - царство лажи, пакао. Отуда у Еванђељу Богочовека Господа Христа заповест: *умом будите савршени* (1.Кор.14,20). А бићете, ако узрастете *у човека савршена, у меру раста висине Христове:* јер ће се онда ум ваш благодатно и свештено сјединити са умом Христовим, са саборним и светим и Богочовечанским умом Цркве, и ви ћете заједно са светим христоносцем моћи изјавити: *ми ум Христов имамо* (1.Кор.2,16). Тада нас никакав ветар људске науке, преваром људском и свелукавством ђаволским, неће моћи поколебати, и у заблуду завести, него ћемо васцелим бићем својим остати у вечној Истини, која је - сам Господ Христос - Богочовек (Јн.16,6; 8,32.36; 1,17).

Кад би истина била ма шта друго а не Богочовек Христос, она би била мала, недовољна, пролазна, смртна. Таква би она била, када би била: појам, или идеја, или теорија, или схема, или разум, или наука, или философија, или култура, или човек, или човечанство, или свет, или сви светови, или ма ко или ма шта, или све то заједно скупа. Али, Истина је Личност, и то Личност Богочовека Христа, зато је и савршена и непролазна и вечна. Јер су у Господу Исусу Истина и Живот једносушни: Истина вечна и Живот вечни (ср.Јн.14,6; 1,4.17). Који верује у Господа Христа, стално расте Његовом Истином у њене Божанске бескрајности: расте свим бићем својим, свим умом, свим срцем, свом душом. Притом он непрекидно и живи Христовом Истином, зато она сачињава сам живот у Христу. У Христу се живи *истинујући* - ἀληθεύοντες” (Еф.4,15), јер је живот у Христу истиновање, стално борављење свим бићем у Истини Христовој, у Истини вечној. То истиновање Хришћаниново рађа се из његове љубави према Господу Христу; у њој он и расте, и развија се непрекидно, и вечито траје, и никад не престаје, јер *љубав никад не престаје* (2.Кор.13,8). Љубав према Господу Исусу побуђује човека на живот у Његовој Истини, и одржава га

стално у њој. Она и чини те Хришћанин стално расте у Христу, расте у све Његове висине, ширине, дубине (ср.Еф.3,17-19). Али, никад сам, већ увек *са свима светима*, увек у Цркви и са Црквом, јер се другачије не може расти *у ономе који је глава* телу Цркве, Христос (Еф.4,15). И кад истинујемо, ми истинујемо увек заједно *са свима светима,* и кад љубимо - љубимо *са свима светима,* јер је у Цркви све саборно, све бива *са свима светима* зато што сви сачињавају једно духовно тело, у коме сви саборно живе једним животом, једним духом, једном истином. Само *истинујући у љубави* са свима светима ми можемо *у свему да растемо у ономе који је глава: Христос.* Бескрајне силе које су неопходне за то узрастање свих Хришћана у Богочовечанском телу Цркве, Црква добија непосредно од своје главе, Господа Христа. Јер само Он, Бог и Господ, има те безбројне бескрајне силе, и свемудро располаже њима.

У Цркви, у Христу Богочовеку сва се Истина оваплотила, учовечила и очовечила, постала човек. Истина = човек. Ето ко је Христос и шта је Христос. А када се сва Истина могла оваплотити, и оваплотила се у човека значи: човек је саздан да буде тело Истине, оваплоћење Истине. Главна Богочовекова благовест је ово: бити човек није друго него бити оваплоћење Истине, оваплоћење Бога. Зато је Бог и постао човек, и остао занавек Богочовек. И зато живот у Христу = живот у Цркви и јесте живот у васцелој Истини.

Господ Христос је сав у Цркви, сав - свим бићем Својим Логосним и Богочовечанским: сав - свом Истином Својом, свим Животом Својим, свом Правдом Својом, свом Љубављу Својом, свом Вечношћу Својом; речју: свом пуноћом Божанства Свога и свом пуноћом човечанства Свога. Тек од Њега Богочовека, ми људи на земљи, а и Анђели на небу, знамо да је Он - Истина. Свеистинита је благовест: *Истина постаде од Исуса Христа* (Јн. 1,17). Значи: Истина је Богочовек Господ Исус Христос; Истина је Друга Ипостас Пресвете Тројице; Истина је Личност Богочовека Христа. У нашем земаљском свету Истина није ништа мање него васцела Личност Богочовека Христа. Она није ни појам, ни мишљење, ни логичка схема, ни логичка сила, ни човек, ни Анђео, ни човечанство, нити ишта људско, нити ишта створено, нити сви видљиви и невидљиви светови, већ нешто несравњено и неизмерно више од свега тога: Истина, вечна и свесавршена Истина у нашем земаљском свету, а преко њега и у свима видљивим и невидљивим световима, јесте Друго Лице Пресвете Тројице, сама историјска Личност Богочовека, Господа Исуса Христа. Стога Господ Исус објављује о Себи роду људском ову Светотројичну благовест: *Ја сам Истина* (Јн.14,6; ср.4,24,21). А пошто је Он Истина, онда је Истина и тело Његово - Црква, којој је Он глава. Отуда чудесна и радосна благовест христоносног Апостола: *Црква Бога живога је стуб и тврђава Истине* (1.Тим.3,15). Стога Цркву и њену Истину не могу разорити, уништити, обесилити, убити никакви непријатељи, па долазили они са земље или из пакла. Богочовеком Христом она је свесавршена, свемоћна, свебожанска, свепобедна, свебесмртна. Таква, она и ослобађа свако људско биће од греха, смрти и ђавола, те троједне лажи, и осигурава и даје бесмртност и живот вечни сваком Хришћанину посебно и свима Хришћанима скупа. И она то чини освећујући, охристовљујући, обогочовечујући људска бића помоћу светих тајни и светих врлина. Отуда и свеспасоносна благовест из Божанских уста Спасових: *И познаћете Истину, и Истина ће вас ослободити* (Јн. 8,32) и греха и смрти и ђавола, и оистинити вас, и подарити вам сва блаженства неба. Зато је с правом речено устима једног Оца Цркве: Истина је садржина Цркве. И све што се у њој врши истинито је, и спасоносно је[11].

Због свих тих разлога оваплоћење Бога, Бог у телу, Богочовек Господ Христос - Истина је свих новозаветних истина; са Њим стоји или пада сва Црква, сав Богочовечански домострој спасења. То је душа свих новозаветних и црквених дела, подвига, врлина, збивања; благовест над благовестима; тачније: Свеблаговест. Још више од тога: та чињеница, та Свеблаговест је мерило свих мерила. Њиме се, као најсигурнијом мером, мери све и сва у Цркви, у Хришћанству. Врхунац је те истине: ко не признаје оваплоћење Бога, Богочовека Исуса Христа, није члан Цркве, није Хришћанин. Штавише: то је антихрист.

Ово непогрешиво мерило благовест је светог христољубљеног боговидца и тајновидца - Јована Богослова: *Љубљени, не верујте свакоме духу, него проверавајте духове јесу ли од Бога; јер многи лажни духови изиђоше на свет. По овоме познајте духа*

---

[11] *Блажени Теофилакт,* Expos. in Epist. I ad Timoth. cap. 3, vers. 15; P. gr. t. 125, col. 49C.

Божјега, и духа заблуде: сваки дух који признаје да је Исус Христос у телу дошао, од Бога је; и сваки дух који не признаје да је Исус Христос у телу дошао, није од Бога; и то је дух антихриста, за кога чусте да ће доћи, и сад је већ на свету (1.Јн.4,1-3; 2,22; 1.Кор.12,3).

У ствари, сви духови који настањују наш земаљски свет, или свраћају у њега, деле се на две врсте: на оне од Бога и оне од ђавола. Од Бога су они који признају и исповедају да је Исус -оваплоћени Бог Логос, Господ и Спаситељ; а од ђавола су они који то не признају. Ђаволова је философија сва у овоме: не признати Бога у свету; не признати Његово присуство у свету; не признати Његово оваплоћење, очовечење у свету; тврдити и проповедати: нема Бога ни у свету, ни у човеку; нема Бога ни у Богочовеку; бесмислица је веровати да се Бог оваплотио у човека, и да може живети у човеку; човек је сав без Бога, биће у коме нема Бога, нити ишта Божије, ишта Божанско, бесмртно, вечно; човек је сав пролазан, сав смртан; по свему он припада животињском свету, и готово се ни по чему не разликује од животиња, зато је и природно да живи као животиње, који су му једини законити преци и прапреци, а и природна сабраћа.

Таква је уствари философија Антихриста, који по сваку цену хоће да замени Христа, да заузме Његово место у свету и у човеку. Безброј је Антихристових претеча и исповедника и верника у човечанском свету кроз векове. „Сваки дух”: а дух може бити личност, или учење, или идеја, или мисао, или човек, или анђео, или ђаво. И свако учење, свака личност, свака идеја, свака мисао, сваки човек који не признаје да је Исус - Бог и Спаситељ, Оваплоћени Бог и Богочовек, - води порекло од Антихриста, Антихристов је. А таквих је личности, и учења, и идеја било од саме појаве Господа Христа у свету. Зато свети тајновидац и вели за Антихриста: *и сад је већ у свету.* Сваки човек, свака идеја у свету која одриче Богочовека Христа и Његову Цркву, од Антихриста је. Сваке антихришћанске идеологије творац је Антихрист, посредно или непосредно. У самој ствари, све се идеологије могу свести на две врсте: оне за Христа и оне за Антихриста. На крају крајева, човек је у овом свету да реши један проблем; да ли је за Христа или против Христа. И сваки човек, хтео или не, само то и ради; решава тај проблем, тај свој свепроблем, И сваки је од нас или христољубац или христоборац, трећега нема. Да, или христопоклоник или ђаволопоклоник, - трећега нема.

Богочовеково Еванђеље одређује нама људима као главни животни задатак и циљ: мислити *оно што је у Христу Исусу,* оно *што је горе* у васкрслом и вазнесеном Богочовеку Господу Исусу Христу (Фил.2,5; Кол.3,1-4). А шта је то? Све што Он као вечна Истина јесте и што садржи у Себи као Бог Логос: сва Божанска својства, вредности, савршенства. Али исто тако и што Он као оваплоћени човек - Богочовек Господ Исус Христос - има и садржи у Себи: Његове човечанске особине, мисли, осећања, подвизи, доживљаји, дела; сав Његов живот од рођења па до вазнесења, и од вазнесења па све до Страшног суда, и од Страшнога суда кроз сву Божанску вечност. Мислити о свему томе, то је наша прва хришћанска дужност, даноноћна дужност... Иначе, мисли ли човек о истини, о заблуди, о животу, о смрти, о добру, о злу, о правди, о неправди, о рају, о паклу, о Богу, о ђаволу, - ако о свему томе не мисли *у Христу Исусу,* то јест ако се мисао његова у свему томе не извије у христомисао, она се мора претворити у бесмислено и самоубилачко мучеништво. А о друштву, о личности, о породици, о нацији, о човечанству, не мисли ли у Христу и Христом, никад им неће пронаћи прави смисао, пити правилно решити иједан њихов проблем.

Мислити о свему *у Христу* и Христом, - ето главне заповести за сваког Хришћанина, ето нашег хришћанског категоричког императива, ето наше хришћанске гносеологије. Но, Христом се може мислити, ако се има *ум Христов.* Свети Апостол тврди за Хришћане: *Ми Христов ум имамо* (1.Кор.2,16). Како смо га стекли? Живећи у Богочовечанском телу Његовом Цркви, коме је Он глава. Живљење у Цркви, помоћу светих тајни и светих врлина сједињује цело наше биће са бићем Цркве, сједињује и наш ум са Богочовечанским умом Цркве, и оспособљава нас да умујемо по Христу, да мислимо *оно што је у Христу Исусу.* Мислећи пак Христовим умом, саборним умом Цркве, Хришћани и могу Једно мислити”, једно осећати, Једну љубав имати”, и бити једне душе и једног срца, и Једнодушни и једномислени” (Фил.2,2; 3,16; 4,2; Рим.15,5; 1.Кор.1,10). Бог и Господ Христос спустио се са наднебеских Божанских висина, па чак и сам постао човек да би људи могли мислити *оно што је у Христу Исусу,* и живети *достојно Бога* (Фил.2,6). Бог је постао човек да би човека

учинио богом, - како то најрадије говоре свети Оци. Или: Бог се очовечио да би се човек обожио. - Ето, у томе је сва Истина Цркве, Истина Богочовечанска, Истина небоземна, бесмртна и вечна.

По свему, организам Цркве је најсложенији организам за који дух људски зна. Зашто? Зато што је то јединствен Богочовечански организам, у коме све Божанске и човечанске тајне, све Божанске и човечанске силе сачињавају једно тело. Само је свемудри и свемоћни Богочовек, Господ Христос, могао све то саставити и склопити у једно тело, Своје тело, коме је Он - глава, вечна глава. Сав живот у чудесном и чудотворном телу води и руководи Он, чудесни и чудотворни Бог и човек. Сваки делић овога тела живи целим телом, али и цело тело живи у сваком свом делићу. Сви живе кроз свакога и у свакоме, али и сваки живи кроза све и у свима. Сваки делић расте заједничким растом тела, али и цело тело расте растом сваког делића. Све те многобројне делиће тела, све те органе, све те удове, сва та чула, све те ћелијице, сједињује у једно вечноживо Богочовечанско тело сам Господ Христос, усклађујући делатност свакога делића са целокупним саборним животом тела. А сваки делић ради „по мери" својих сила. Силу пак сваког члана Цркве сачињавају еванђелске врлине. Еванђелска делатност сваког члана Цркве, иако посебна и лична, увек је свестрано саборна, заједничка, општа. Јер се утапа у свеопшту делатност целога тела. И док својом еванђелском делатношћу човек преображава себе растући у Христа, дотле Господ Христос ту његову делатност претвара у општу, саборну, Богочовечанску енергију, и тако *чини да тело расте на сазидање самога себе у љубави* (Еф.4,16). Уствари, делатност свакога члана Цркве је увек лично-саборна, лично-колективна. И када изгледа да ради само за себе (на пример, подвизавање пустињака), члан Цркве увек ради за целину. Такво је устројство Богочовечанског организма Цркве, који увек води и руководи сам Господ Христос.

У саборном животу Цркве измешани су животи Анђела и људи, покајника и грешника, праведника и неправедника, преминулих и на земљи живећих, при чему они праведнији и светији помажу мање праведнима и мање светима да расту растом Божјим у све већу праведност и светост. Кроз све чланове струје Богочовечанске свете силе Христове, и кроз оне најмање и најнезнатније, по мери њиховог благодатног уживљавања у организам Цркве помоћу подвига вере, љубави, молитве, поста, покајања, и сталих светих врлина. Тако, сви ми заједно растемо *у цркву свету у Господу* (ср.Еф.2,21): благодатно-органски повезани међу собом једном вером, једним светим тајнама и светим врлинама, једним Господом, једном Истином, једним Еванђељем. И сви учествујемо у једном Богочовечанском животу Цркве, сваки из свог места у том телу, које му је Господ - глава Цркве одредио, јер тело Цркве расте из Њега и Њиме „складно састављено и склапано". При томе Господ свакоме одређује место које му одговара по његовим духовним особинама и хришћанским својствима, нарочито по његовој светој еванђелској љубави коју сваки добровољно гаји у себи и ради њоме. У том саборном животу Цркве сваки сазидава себе помоћу свих, и то у љубави, и сви помоћу свакога, због чега су и једноме Апостолу потребне молитве незнатних чланова Цркве.

Чланови Цркве, потпуно сједињени са Богочовеком благодатно-врлинским сједињењем, живе оним што је Његово, и имају оно што је Његово, и знају Његовим знањем, јер саборним умом Цркве умују, и саборним срцем Цркве осећају, и саборном вољом Цркве хоће, и саборним животом Цркве живе; све њихово је у ствари најпре Његово, и увек Његово, а они увек своји себи само преко Њега и Њиме.

Сви верни у Цркви смо једно тело, ради чега? Да бисмо живели једним, светим и саборним животом Цркве. светом и саборном вером Цркве, светом и саборном душом Цркве, светом и саборном савешћу Цркве, светим и саборним умом Цркве, светом и саборном вољом Цркве. И тако нам све било саборно и заједничко: и вера, и љубав, и правда, и молитва, и пост, и истина, и туга, и радост, и бол, и спасење, и обожење, и обогочовечење, и бесмртност. и вечност, и блаженство. А кроза све то води и руководи, управља и уједињује благодат Светога Духа. Нисмо своји; свима припадамо у Цркви, а најпре души Цркве - Духу Светом. То осећање је главно и непрекидно еванђелско осећање сваког правог члана Цркве. Никоме у Цркви не припада све, већ свакоме онолико колико је Дух Свети одредио према његовом месту у Богочовечанском телу Цркве и по мери вере његове.

Одлика је сваког Хришћанина осећање саборности, осећање личне свеодговорности. Он зна: када пада, он са собом и друге обара; када се диже, он са собом и друге подиже. Његов живот није само његов, већ је уткан у живот остале браће по вери, пошто сви сачињавамо једно тело Цркве. А у Цркви нам је све заједничко: и Бог, и Светиње, и душа, и савест, и срце. На молитвено-благодатни начин сваки је у свима и сви у свакоме. Ко зна колико сваки од нас дугује Светитељима Божјим, и њиховим молитвама, и саму душу своју, и саму веру своју, и само спасење своје! Члан си Цркве; то значи: органски си везан за свете Апостоле, и Мученике, и Исповеднике, и за све небеске Силе Анђелске. Љубав свете саборности у Цркви сједињује, Богочовечански сједињује међу собом чланове Цркве. И они сви, и сваки од њих, живе саборним животом Цркве. А та света љубав саборности зависи од њихове вере у Христа и живота у Христу. Зато богомудри Апостол и благовести Хришћанима: *Како дакле примисте Христа Исуса Господа, онако живите у њему* (Кол.2,6). Ништа не мењајте у Господу Христу, нити Му додајите: онакав какав је, Он је и Божански и човечански свесавршен. Ми вам, Апостоли, таквог Господа Христа, Богочовека, проповедасмо и предадосмо; ви Га таквога „примисте". И *тако живите у њему.*

Живите у њему, - то је заповест над заповестима. И то живите: не прилагођавајући Њега себи него себе Њему; не преиначујући Њега према себи него себе према Њему; не мењајући Њега према себи него себе према Њему; не пресаздајући Њега по лику свом него пресаздајући себе према лику Његовом. Само охоли јеретици и неразумни душегупци пресаздавају, преиначују, мењају Богочовека Христа према својим жељама и схватањима. Отуда толики „лажни Христоси" у свету, и толики лажни хришћани. А прави Господ Христос, у свој пуноћи Своје еванђелске Богочовечанске историчности и стварности, сав је у Своме Богочовечанском телу - Цркви Православној, како у доба светих Апостола, тако и данас, тако и довека. Богочовечански живот Његов - продужен је у Богочовечанском телу Цркве кроза све векове, и кроза сву вечност. Живећи у Цркви, ми живимо „у Њему" онако како то христоносни Апостол и наређује. А у најпотпунијој мери тако живе Светитељи. Они - Богочовечански лик Христов чувају у његовој чудесној свеживотворности, свеистинитости, свелепости и неизменљивости. Уједно с тим христолики Светитељи Спасови чувају у његовој Богочовечанској савршености и неизменљивости и Богочовечански циљ човекова бића и живота, одређеног Богочовеком Господом Христом, и остваривог једино у Његовом Богочовечанском телу - Цркви. Међутим, свако мењање, смањивање, упрошћавање, скраћивање, антропоморфизирање хришћанског циља, упропашћује Хришћанство, обесољује га, оземљује га, претвара га у обичну људску, хуманистичку сушичаву религију, хуманистичку сушичаву философију, хуманистичку сушичаву етику, хуманистичку сушичаву науку, хуманистичку сушичаву творевину, хуманистичку сушичаву заједницу.

Сваки нови члан Цркве значи прираст у телу Цркве и пораст тела Цркве. Јер сваки по одговарајућој делатности својој постаје сутелесник у телу Цркве. А сам Господ му додељује припадајуће место у телу Цркве, чинећи га живим саставним делом њеним. Заиста, само у Богочовечанском организму Цркве сви раде за свакога и сваки ради за све, сви живе за свакога и сваки живи за све. Заиста, само је у Цркви на савршен начин решен и проблем личности и проблем друштва; и само у Цркви остварена и савршена личност и савршено друштво. У ствари, ван Цркве нема ни праве личности ни правог друштва.

Свети Дамаскин благовести: Христос, глава наша, даје нам Себе - μεταδίδωσιν ἡμῖν ἑαυτόν -, и тиме нас сједињује са Собом и једног с другим; услед тога ми имамо међусобну слогу, усклађеност, иако свако добија помоћ Духа онолико колико је способан да смести[12].

Господ Христос је *глава Цркве,* и само као такав је Он и *Спаситељ тела* Цркве (Еф.5,23). Као глава Цркве Господ Христос непрестано даје телу Цркве све што му је потребно за његов Богочовечански живот и спасавање свих чланова његових од греха, смрти и ђавола. Црква је увек Црква Христом, Црква тиме што је Он увек њена глава, а она - увек Његово тело. У њој све зависи од Њега: она Њиме живи, Њиме постоји, Њиме спасава, Њиме бесмртује - слушајући Га у свему и служећи Му целим бићем својим. У Цркви: Бог је све и сва за човека. Црква је најсавршенија организација, јер је најсавршенији организам: Богочовечански организам. У њој су Бог и човек сједињени у један духовно-благодатни

[12] *Тамо.* ad loc.; col. 844A.

Богочовечански организам: Бог живи у човеку и човековом, и човек живи у Богу и Богом; човек се у свему добровољно потчињава Богу, усавршава Богом, *расте растом Божјим - у човека савршена, у меру раста висине Христове* (Кол.2,19; Еф.4,13), али не престаје бити човек; све се обавља и збива у духу Богочовечанске симбиозе, Богочовечанског саживота, Богочовечанске сарадње, Богочовечанске равнотеже и пуноће. Због тога је Црква једина права и истинска заједница, једино право и савршено друштво: у њој се и појединац усавршава друштвом, и друштво појединцем; и један и други добија силе за такав подвиг од чудесног Господа Христа, који је у исто време и глава друштву као целини, и глава свакоме појединцу као личности. Стога ван Цркве нема ни правог друштва ни праве личности.

Од Светога долази освећење, као од светлости осветљење. Црква, која собом обухвата све светове, могла је бити освећена само једним тако свесветим и свеобухватним бићем као што је Богочовек Господ Христос. *Да је освети,* Он *предаде Себе за њу,* свега Себе даде за њу, свега Себе остави њој, и на Себи основа њу (Еф.5,25). Цео живот Богочовеков није друго него спасавање света од греха, смрти и ђавола, стварањем и одржавањем Цркве у свету. Он је биће Цркве испунио Собом, Својим светим Божанским силама, и тако је сву осветио, те она светим тајнама и светим врлинама спасава људе од греха, смрти и ђавола, од којих их никаква сила под небом не може спасти. Нарочито је то учинио крстивши је Духом Светим на дан свете Педесетнице да би и она сама освећивала крштавајући Духом Светим и водом (Еф.5,26; ср.Тит.3,5; Јн.3,5). И она само том савршеном и свемоћном Божанском светошћу очишћава биће људско од свега несветог, греховног, ђаволског. И сада се у њој сваки човек очишћује и освећује *купањем водним и речју* (Еф.5,26; ср.Тит.3,5; Јн.3,5). Реч Божја освећује воду Духом Светим. Дух Свети је нешто невидљиво, а освећена вода је нешто видљиво. Даје се и једно и друго, зато што је човек двоструко биће: од невидљивог духа и видљивог тела. Када реч Божја освећује мртву воду, како да не освети живу душу људску, боголику и бесмртну? *Да је освети очистивши је купањем водним, и речју* (Еф.5,26; ср.Тит.3,5; Јн.3,5): јер само света и свеосвећујућа сила Христова, присутна речју Божјом у води крштења, очишћава човека од свакога греха, нечистоте, ђавола, испуњујући га светошћу Божанском и Богом, јер који се год у Христа крсти, у Христа се облачи (Гал.3,27). У Цркви све је од Христа, и све у Христу; сав Он у њој, и сва она у Њему.

Зато што је сав Христос у Цркви, и сва она у Њему, она и јесте *славна, света и беспрекорна* (Еф.5,27). Да би је учинио таквом, Он је унео у њу, оваплотио у њу, као у тело Своје, сву Своју Богочовечанску Личност, сав Свој Богочовечански живот, и сав Свој Богочовечански подвиг. У Свом најчистијем виду, Црква је сва - Он, Богочовек Христос, продужен кроза све векове и кроза сву вечност. Отуда, она *нема мрље ни мане, или такога чега* (Еф. 5,27). Збиља, шта је то што јој недостаје; шта - због чега би је могли прекорети? Зар она не очишћава од свих грехова, и од оних највећих и од оних најмањих? Зар не ослобађа од свих смрти, и од свих ђавола? Зар не прима свакога ко јој се обрати? Зар не спасава свакога од греха, смрти и ђавола? Зар има краја њеном човекољубљу и њеној моћи? А све то чини у њој Божанска сила Христова, увек света и свемоћна (уп.Кол.1,29).

Господ је Цркву учинио таквом крстом Својим, Богочовечанском крвљу Својом проливеном на крсту. Та крв је очишћење Цркве, и спасење њено. Она је и Богочовечанско сједињење њено, и јединство њено с Богом и с људима. Крв Богочовека Христа је вечнонова, искупитељна, спаситељна, свестваралачка, и свеуједињујућа сила Цркве. У Личности Богочовека свесавршено се ујединила Божанска и човечанска природа, Бог и човек, те су тако људи, дотле грехом далеко од Бога, Богочовечанском крвљу постали блиски Богу, једно с Богом (Еф.2,13-14), постали *уди тела Његова, од меса Његова, и од костију Његових* (Еф.5,30). Богочовеком Господом Христом остварена је на земљи незамислива стварност: ми људи, ми грехољубиви сисари ступили смо Њиме у крвно сродство са Богом, јер Богочовечанска крв Његова - извор вечног живота нашег, Богочовечанске бесмртности наше, сједињује нас најприсније са Њим - Јединим истинитим Богом, у коме и јесте вечни живот (ср.1.Јн.5,20; 5,11; 1,2). Божанска крв Господа Христа је Богочовечанска сила која освећује, која очишћава, која преображава, која охристовљује, која оцрковљује, која обогочовечује, која отројичује, која спасава. Зато је Нови Завет - Завет у крви Богочовека Христа. И тај се Завет евхаристијски продужује у Богочовечанском телу

Цркве, сједињујући Богочовечанском крвљу нас људе са Богом и међу собом. Јер уједињујући човека са Богочовеком, та пресвета крв нас преко Њега уједињује са свима људима. Очигледна је историјска чињеница: право, истинско, бесмртно јединство човека са људима бива преко Богочовека: Бог је ближи свакоме човеку но што је сам човек себи, ближи и свима људима но што су они сами себи. Зато нема човеку јединства са самим собом и са људима око њега без Бога, без Богочовека, без крвног оређења и сједињења с Њим. А то се крвно орођење и сједињење човека с Богом, и то крвно Богочовечанско орођење и сједињење човека са људима, обавља у Богочовечанском телу Христовом - Цркви. И то конкретно и доживљајно: У светој Евхаристији, светом Причешћу тела и крви Христове.

Крв Богочовекова сједињује човека са Богом, како на Голготском крсту, тако и у Богочовечанском телу Цркве кроз животворну и боготворну крв свете тајне Причешћа на светој Литургији. И још: пошто је то крв Богочовека Христа, а Црква тело Његово, то она и јесте сједињујућа сила која све чланове Цркве сједињује у једно тело, у један живот, у једну душу, у једно срце, у једну Богочовечанску заједницу - κοινωνίαν. *Чаша благослова коју благосиљамо, није ли заједица* - κοινωνία - *крви Христове? Хлеб који ломимо, није ли заједница* - κοινωνία - *тела Христовог? Јер је један хлеб, једно смо тело многи; јер сви у једноме хлебу имамо заједницу* (1.Кор.10,16-17). - Ове Богочовечанске речи христоносног Апостола казују нам саму тајну Цркве, њену евхаристијску тајну и евхаристијску природу. Света Евхаристија, свето Причешће нас не само сједињује са Њим, Незаменљивим, него и нас међу собом. Једући Његово свето тело, ми постајемо *једно тело многи.* Сједињујући се са Њим, ми се светим јединством сједињујемо и међу собом. То је свето јединство људи у Христу, Богочовечанско јединство, Једино истинско јединство и једино вечито јединство људи. Јер у Богочовеку Господу Христу ми смо не само вечито живи, него и вечито једно: и то једно као што је тело једно. Има ли приснијег јединства од тога? И још: има ли вечнијег јединства од тога, када је то тело - вечно тело? Тако је у Богочовечанском телу Христовом, Цркви; ту смо „једно тело многи". Њиме, Богочовеком: *једно тело многи.* И израз те Богочовечанске стварности и јесте света Евхаристија, света Литургија, свето Причешће. А чудотворни, и увек исторични Богочовек је најпре оваплоћењем Својим ујединио у Себи Бога и човека вечним јединством. И то све пренео, и непрекидно преноси, на све људе. Пренео, и преноси, на Богочовечански начин. Јер је Цркву основао на Богочовечанском телу Свом, на земаљској стварности Богочовечанског живота и присуства Свог у нашем свету. Оваплотио се Свеблаги да би нас Себи саоваплотио (Еф.3,6), и тако обожио, и тако нам све Своје даровао. А Он то чини првенствено светим Причешћем у светој Евхаристији Цркве.

Једно смо тело многи, јер нико од нас не сачињава цело тело, него је сваки само делић тела, како бисмо увек осећали и знали колико зависимо један од другога: сви од свакога, и сваки од свију. И колико смо неопходни један другоме: сви свакоме, и сваки свима; и још: сваки свакоме. Наша сила, и моћ, и живот, и бесмртност, и блаженство, само су у томе јединству, које нам даје, ко? Тело Христово, тело Божје. Чудесни Господ Христос је наше истинито јело, наше истинито пиће (ср.Јн.6,55-56.48). Он је тај *један хлеб* којим се хранимо, и Њиме *сви у једноме хлебу имамо заједницу*. Он је и сама заједница, и сила те свете заједнице, свете саборности Цркве. Причешћујући се светим хлебом и светом крвљу Господа Христа, ми се причешћујемо Његовим светим телом, које је увек једно, и свуда једно. *Тако смо многи једно тело у Христу, а по себи смо уди један другоме* (Рим.12,5; ср.1.Кор.12,27).

То је богомудрост светог Апостола. Њу богомудро продужује пети еванђелист - свети Златоуст: Назвавши свето Причешће „заједницом тела Христова", Апостол је хтео рећи још блискије, па је зато додао: *Јер је један хлеб, једно смо тело многи.* Та шта ја говорим: „Заједница"? Ми смо само то тело. Јер шта је хлеб? Тело Христово. А шта постају они који се причешћују? Тело Христово; не многа тела, него једно тело. Као што хлеб, начињен од многих зрна постаје један, те се зрневље не види због њиховог сједињења, тако се и ми сједињујемо и са Христом и међу собом[13].

---

[13] In Epist. I ad Corinth. Homil. 24,2; P. gr. t. 61, col. 200.

О тој Богочовечанској стварности богомудри Кавасила благовести: Црква показује себе у светим тајнама (тела и крви Христове), не као у символима, него као удови у срцу, и као гране у корену дрвета, и, по речи Господњој, као лозе у чокоту (Јн. 15,1-5). Јер овде није само општост - κοινωνία - имена или аналогија по сличности, него истоветност - ταυτότης. Јер су ове свете тајне - тело и крв Христова, а то и јесте истинита храна и пиће Цркви Христовој; и она, причешћујући се њима, не претвара их у људско тело, као што бива са људском храном, него се она сама (то јест Црква) претвара у то тело и крв Христову... И ако би неко могао да види Цркву Христову по томе колико се она сјединила с њим причешћујући се његовим телом, он не би ништа друго видео него само Господње тело. Са тог разлога и пише Павле: Ви сте тело Христово, и уди међу собом (1.Кор.12,27)[14]. Ако је Христос један, вели свети Григорије Богослов, онда је једна глава Цркве, и једно тело[15]. На тај начин ми смо Христом и у Христу *једно тело и међу собом удови* са свима светим Апостолима, и Пророцима, и Мученицима, и Исповедницима, и свима Светима. А од ове у Христу заједнице *са свима светима* (ср.Еф.3,18; 4,11-16) нема за биће људско ништа боље, ништа светлије, ништа блаженије, ништа вечније, ништа милије у свима световима познатим и замисливим. Радост је над радостима: бити *са свима светима - једно тело,* и то - *тело Христово.*

Ако би се све тајне Новог Завета, Завета Богочовековог, и све тајне Цркве Христове, Цркве Богочовекове, могле свести на једну тајну, онда је та тајна - света тајна Причешћа, света тајна Евхаристије. Она нам и показује и даје васцелог Господа Христа у свом чудесном раскошју Његове Богочовечанске Личности и Његовог Богочовечанског тела, које је Црква. Јер свето Причешће, света Евхаристија, то је само Божанско тело Његово, то - сама Божанска крв Његова, то - сав Он са Црквом Његовом у неисказаној пуноћи Свога Божанства и Свога Човечанства - Свога Богочовечанства. Нови Завет је заиста на јединствен и изузетан начин нов: Завет у Божјој крви, Завет у Божјем телу. И такав Богочовечански савез Бога и човека остварен је на сву вечност чудесним Богочовеком и Господом Христом и Његовом Богочовечанском Црквом.

Свето Причешће је увек тело свеживог Господа Исуса: *Ово је тело моје;* и ми смо њиме и кроз њега увек Његови, свагда наново Његови. А и оних који се тим светим телом причешћују. Тако сви сачињавамо једну свесвету Богочовечанску заједницу - Цркву. У самој ствари, у светој Евхаристији је сва Црква, и све њене тајне и њене Светиње. У њој је сав Господ Христос; у њој сав Нови Завет, Завет у свеживотворној крви Божјој: *Нови Завет у мојој крви* (1.Кор.11,25). Кроз свето Причешће ми стално обнављамо свој савез са Господом Христом и као појединци и као народ Божји (ср.Тит.2,14; Јев.2,17; 8,8-10; 2.Кор.6,16); стално се утврђујемо у њему; и он је за нас стварно увек нови савез, Нови Завет у Богочовеку Христу. То је оно што никад не треба заборављати већ увек памтити и обнављати, и тако себе у Цркви стално изнова Богочовечанским животом оживљавати. Зато Спаситељ и озакоњује благовесну заповест: *Ово чините мени за спомен* (1.Кор. 11,24-25; Лк.22,19).

Овај литургијски и евхаристијски „спомен" подсећа на сав Богочовечански подвиг спасења света, извршен Господом Христом. По богонадахнутој речи светог Дамаскина: „Свршавање ових светих тајни (на Литургији) испуњава сав духовни и надприродни домострој оваплоћења Бога Логоса"[16]. То свето-евхаристијско „подсећање" у ствари јесте светотајинско давање нама самога Господа Христа у васцелој пуноћи Његовог Богочовечанства. Јер нам ништа новозаветно не даје тако целога Господа Исуса као света Евхаристија и Причешће; даје нам Њега васцелог: Вечног, Свеживог и Свеживотворног; и то увек истог и свеистог - јуче и данас и вавек (Јев.13,8). Кроз свето Причешће ми доживљавамо сав Спаситељев Богочовечански подвиг спасења као свој. А пре свега Његову свеспасоносну смрт и васкрсење. Јер нас они потпуно уводе у само срце и у саму вечност Богочовечанског спасења. Стога свети Апостол благовести: *Кад год једете овај хлеб и чашу ову пијете, смрт Господњу и васкрсење обзнањујете, док не дође* (1.Кор.11,26).

Тело оваплоћеног Господа Христа, које је Он примио од Пресвете Богородице и Духа Светога, и тело Његово у светој Евхаристији као и тело Његово - Црква, све је то, на крају

---

[14] *Тумачење Литургије.* cap. 38; P. gr. t. 150, col. 452C-453A.

[15] Orat. 37,8; P. gr. I. 36, col. 292B.

[16] *О пречистом Телу,* 2; P. gr. t. 95, col. 408.

свих крајева, једно тело, јединствено и свеспасоносно. Јер Господ Христос јуче је и данас онај исти и вавек (Јев.13,8). О томе херувимски видовито сведочи Златоусти еванђелист: Они који се причешћују тела и крви Господа Христа - памтите, ми се причешћујемо тела које се ни по чему не разликује од онога тела које седи горе, коме се Анђели клањају; то тело ми управо окушамо - τούτου ἀπογευόμεθα. О, колико нам је путева откривено ка спасењу! Господ нас је начинио Својим телом, дао нам је Своје тело. Јер као што је тело оно сједињено са Христом, тако се и ми сједињујемо с Њим кроз овај хлеб. Јер Њему не беше доста што постаде човек, и што би бијен и распет за нас, него и уједињује Себе с нама; и то не само вером, него нас и стварно чини Својим телом[17].

Тело оваплоћеног Бога Логоса је врховна свевредност за људско биће у свима световима. У њему су све вечне Божанске, човечанске и Богочовечанске вредности и стварности. Друго Лице Пресвете Тројице, Бог Логос се оваплотио и постао Богочовек да би постао Црква, и у њој извршио, и непрекидно вршио, подвиг спасења света и људи од греха, смрти и ђавола. Бог је постао човек, постао тело да би човек помоћу Богочовека, у Богочовечанском телу Његовом = Цркви, постао бог. То је сва благовест Богочовека и Његове Цркве. Бог и све Божје, човек и све истински човечје, у Цркви је органско и реално као тело. Сва пуноћа Божанства живи у Цркви σωματικῶς = на телесан начин (Кол.2,9). Као сутелесници Христови, као сутелесници Богочовечанског тела Његовог Цркве, ми примамо од те Божанске пуноће Спасове све што нам треба за вечни живот у обадва света: примамо благодат на благодат и сву Божанску Истину са свима њеним непролазним богатствима, вредностима, радостима (Кол.2,9-10; Еф.3, 19;Јн.1,17).

Посреди је *велика тајна,* највећа у свима нашим световима: Христос и Црква (Еф.5,32). Роду људском недостаје и ума и речи да макар приближно изрази ту пресвету и превелику тајну. Христос је у исто време Бог Логос и човек. Бог Логос и Црква, Бог Логос са телом на небу, и у телу Свом, Цркви, на земљи. Зар то није *велика тајна?* Чланови Цркве сачињавају један организам, једно тело, па ипак сваки остаје потпуно посебна личност. Зар то није *велика тајна*? У Цркви је све саборно, па ипак све лично; сваки живи у свима, и сви у свакоме, па ипак је свачији живот његов властити живот, и свачија личност његова властита личност. Зар то није *велика тајна*? У Цркви живе толики грешници, па ипак је она сва *света и беспрекорна* (Еф.5,27), без икакве мане и мрље. Зар то није *велика тајна*? И тако редом, од најмањег до највећег, у Цркви је све *велика тајна,* јер је у свему присутан сав чудесни Господ Христос са свима Својим безбројним Богочовечанским тајнама. Зато Црква представља највеће чудо за све створене светове, чудо коме се и Анђели на небу диве. У њену јединствену благовест, у њено свебожанско Еванђеље желе и Анђели да завире, јер се и њима *кроз Цркву открива многоразлична премудрост Божја* (Еф.3,10; 1.Пт.1,12).

Богочовек Христос је у Цркви Својој сјединио *све што је на небу и што је на земљи* (Еф.1,10); све тајне неба и земље слиле су се у једну тајну, и тако се добила *велика тајна*, светајна: Црква. Та *велика тајна* прониче све чланове Цркве, сав њихов живот, све њихове односе. Зато је у Цркви све - чудо, све тајна „паче смисла” = изнад разума. Ту ништа није просто, ништа једноставно, ништа споредно, ништа малозначајно, јер је све Богочовечанско, све органски повезано у један Богочовечански организам, у једну свеобухватну Богочовечанску „велику тајну”, светајну: Цркву Православну.

СВОЈСТВА ЦРКВЕ

Својства Цркве су безбројна, јер су њена својства, уствари, својства Богочовека Господа Христа, а преко Њега и својства Тројичног Божанства. Но, свети и богомудри Оци Другог васељенског сабора, вођени и руковођени Духом Светим, свели су их у деветом члану Символа вере на четири: Верујем у једну, свету, саборну и апостолску Цркву. - Ова својства Цркве: јединство, светост, саборност и апостолност, истичу из саме природе Цркве, и њеног циља. Она јасно и тачно одређују карактер Православне Цркве Христове, којим се

[17] In Epist. ad Ephes. Homil. 3,3; P. gr. t. 62, col. 27; In Matth. Homil. 82,5; P. gr. t. 58, col. 743.

она као Богочовечанска установа и заједница одликује од сваке људске установе и заједнице.

1. Јединство и јединственост Цркве

Као што је Личност Богочовека Христа једна и јединствена, тако је и Црква, Њиме и у Њему основана, једна и јединствена. Јединство Цркве неминовно следи из јединства Личности Богочовека Господа Христа. Органски један и јединствен Богочовечански организам у свим световима, Црква се, по свим небоземним законима, не може делити. Свако делење значило би њену смрт. Сва у Богочовеку, она је најпре и по свему Богочовечански организам, па онда Богочовечанска организација. У њој је све Богочовечанско: и природа, и вера, и љубав, и крштење, и Евхаристија, и свака њена тајна, и свака њена света врлина; и сво њено учење, и сав њен живот, и сва њена бесмртност, и сва њена вечност, и сво њено устројство. Да, да, да: у њој је све Богочовечански једно и недељиво: и охристовљење, и освећење, и обожење, и отројичење, и спасење. У њој је све органски и благодатно повезано у једно Богочовечанско тело, под једном Главом - Богочовеком Господом Христом. Сви њени чланови, иако као личности увек целосни и неприкосновени, но сједињавани једном благодаћу Светога Духа кроз свете тајне и свете врлине у органско јединство, сачињавају једно тело, и исповедају једну веру, која их сједињује међусобно и са Господом Исусом.

Христоносни Апостоли богонадахнуто благовесте јединство и јединственост Цркве, заснивајући их на јединству и јединствености њеног Оснивача - Богочовека Господа Христа и Његове Богочовечанске Личности: *Јер темеља другог нико не може поставити осим онога који је постављен, који је Исус Христос* (1.Кор.3,11).

Попут светих Апостола, свети Оци и Учитељи Цркве херувимски богомудро и серафимски ревносно исповедају јединство и јединственост Цркве Православне. Стога је појмљива пламена ревност светих Отаца Цркве при сваком одвајању и отпадању од Цркве, и њихов строги однос према јересима и расколима. У томе погледу од изузетне су Богочовечанске важности свети Васељенски и свети Помесни сабори. По њиховом христомудром духу и ставу, Црква је не само једна него и једина. Као што у Господа Христа не може бити неколико тела, тако у Њега не може бити ни неколико Цркава. По Богочовечанској природи својој, Црква је једна и једина, као што је Богочовек Христос - један и једини. Отуда је раздељење, деоба Цркве ствар онтолошки, суштински немогућа. Разделења Цркве никада није било, нити га може бити, а бивала су и биваће отпадања од Цркве, као што добровољно бесплодне лозе отпадају сасушене од вечноживог Богочовечанског Чокота - Господа Христа (ср.Јн.15,1-6). Од једне једине нераздељиве Цркве Христове у разна времена одвајали су се и отпадали јеретици и расколници, и тиме престајали бити чланови Цркве и сутелесници Богочовечанског тела њеног. Тако су најпре отпадали гностици, па аријанци, па духоборци, па монофизити, па иконоборци, па римокатолици, па протестанти, па унијати, па... редом и сви остали припадници јеретичко-расколничког легиона.

2. Светост Цркве

Својом Богочовечанском природом Црква је несумњиво јединствена организација у земаљском свету. У таквој природи њеној је и сва светост њена. У ствари, она је Богочовечанска радионица освећења људи, а преко њих и осталих твари. Она је света као Богочовечанско тело Христово, коме је сам Господ Христос бесмртна глава, а Дух Свети - бесмртна душа. Зато је у њој све свето: и учење њено, и благодат њена, и тајне њене, и врлине њене, и све силе њене, и сва средства њена, уризничени у њој за освећење Људи и твари. Из беспримерног човекољубља оваплоћењем поставши Црква, Бог и Господ Исус Христос је осветио Цркву Својим страдањем, и васкрсењем, и вазнесењем, и учењем, и чудотворењем, и молитвом, и постом, и тајнама, и врлинама; речју: целокупним Својим Богочовечанским животом. Зато је и изречена богонадахнута благовест: *Христос заволе Цркву, и себе предаде за њу да је освети очистивши је купањем воденим и речју, да је*

метне преда се славну Цркву, која нема мрље ни бора, или такога чега, него да буде света и без мане (Еф.5,25-27).

Но еванђелска је стварност у току историје: Црква је пуна и препуна грешника. Да ли њихово присуство у Цркви умањује, нарушава, уништава њену светост? Нипошто и ни на који начин. Јер су неумањиво и неизменљиво свети: Господ Исус - глава њена, и Дух Свети - душа њена, и Божанско учење њено, и тајне њене, и врлине њене. Црква трпи грешнике, крили их, поучава, еда би их пробудила и побудила на покајање и духовно оздрављење и преображење; и они не сметају Цркви да буде света. Само грешници нераскајани, упорни у злу и богоборачкој зловољи, одсецају се од Цркве или видљивим дејством црквене Богочовечанске власти или невидљивим дејством суда Божјег, те се и на тај начин светост Цркве очувава. *Извадите злога између себе* (1.Кор. 5,13).

Свети Оци су и својим списима и на Саборима исповедали светост Цркве као њено битно и неизменљиво својство. Оци пак Другог васељенског сабора су то догматски дефинисали у деветом члану Символа вере. А остали Васељенски сабори су то потврдили печатом сагласности.

3. Саборност Цркве

католичност = καθολικότης Цркве

Сама Богочовечанска природа Цркве по себи је свеобухватно васељенска, саборна: Богочовечански васељенска, Богочовечански католичанска, Богочовечански саборна. Богочовек Господ Христос је Собом и у Себи па најсавршенији и најпотпунији начин сјединио Бога и човека, а преко човека све светове и сву твар. Судбина твари је суштински повезана са човеком (ср.Рим. 8,19-24). Својим Богочовечанским организмом Црква обухвата: *све што је на земљи, све што се види и што се не види, били Престоли или Господства или Поглаварства или Власти* (Кол.1,16). Све је у Богочовеку, и Он је глава телу Цркве (Кол.1,17-18). У Богочовечанском организму Цркве сваки живи пуноћом своје личности као жива боголика ћелијица. Закон Богочовечанске саборности обухвата све, и дела кроза све. Притом, увек се одржава богочовечанска равнотежа између Божјег и човечијег. Ми људи у Цркви, као сутелесници тела њеног, доживљавамо сву пуноћу свога бића, у свим боголиким димензијама. И још: у Цркви Богочовековој човек доживљава своје биће као неко свебиће, богочовечанско свебиће; доживљава себе не само као свечовека већ и као светвар, свестворење. Речју: доживљава себе као благодатног богочовека.

Богочовечанска саборност Цркве у ствари је непрекидно благодатно-врлинско охристовљење човека: све се сабира у Христу Богочовеку, и све доживљава Њиме као своје, као један недељиви Богочовечански организам. Јер живот у Цркви је Богочовечанско осаборење, благодатно-врлински подвиг обогочовечења, охристовљења, обожења, отројичења, освећења, преображења, спасења, обесмрћења, овечњења, оцрквењења. Богочовечанско саборовање, Богочовечанска саборност у Цркви одржава се и спроводи вечно живом Личношћу Богочовека Христа, који на најсавршенији начин сједињује Бога и човека и сву твар коју свескупоцена крв Богочовека Спаса омива од греха, зла и смрти (ср. Кол.1,19-22). Богочовечанска Личност Господа Христа и јесте душа саборности Цркве. Богочовек и одржава увек Богочовечанску равнотежу између Божјег и човечијег у саборном животу Цркве. Црква је сва пуна и препуна Господа Христа, јер је она - *пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф. 1,23). Зато је она васељенска у свакој личности што је у њој, и у свакој ћелијици својој. Та васељенскост, та саборност, та καθολικότης громовито бруји нарочито кроз свете Апостоле, кроз свете Оце, кроз свете Васељенске и Помесне саборе.

4. Апостолност Цркве

Свети Апостоли су први богољуди по благодати. Васцелим животом својим сваки од њих, попут Апостола Павла, говори о себи: *Ја више не живим, у мени живи Христос* (Гал.2,20). Сваки од њих је поновљени Христос; или тачније: продужени Христос. Све је у њима Богочовечанско, јер је све од Богочовека. Апостолност и није друго до Богочовечност Господа Христа, добровољно усвојена светим подвизима светих врлина: вере, љубави, наде,

молитве, поста, и осталих. А то значи: све што је човечије у њима добровољно живи Богочовечијим, мислећи Богочовеком, осећајући Богочовеком, делајући Богочовеком, хотећи Богочовеком. За њих је историјски Богочовек, Господ Исус Христос, и врховна свевредност и врховно свемерило. Све је у њима од Богочовека, ради Богочовека и у Богочовеку. И то увек тако, и свуда тако. То им је бесмртност и у земаљском времену и у земаљском простору. Тиме су још на земљи везани за сву Богочовечанску вечност Христову.

Ова Богочовечанска апостолност је сва у потпуности продужена у земаљским наследницима христоносних Апостола: у светим Оцима. Међу њима, у суштини, нема никакве разлике: у њима подједнако живује и дела и бесмртује и вечнује један и исти Богочовек Христос: који је јуче и данас Онај исти и вавек (Јев.13,8). Кроз свете Оце продужују се свети Апостоли са свим својим богочовечанским богатствима, богочовечанским световима, богочовечанским светињама, богочовечанским тајнама, богочовечанским врлинама. Свети Оци у ствари непрекидно апостолују, и као посебне обогочовечене личности, и као епископи помесних Цркава, и као чланови светих Васељенских сабора и светих Помесних сабора. За све њих је једна Истина, Једна Свеистина: Богочовек Господ Исус Христос. Гле, свети Васељенски сабори, од првог до последњег, само једну свевредност исповедају, бране, верују, благовесте и свебудно чувају: Богочовека Господа Исуса Христа.

Главно Предање, Свепредање Православне Цркве и јесте: живи Богочовек Христос, сав у Богочовечанском телу Цркве, којој је Он бесмртна, вечна глава. То је не само благовест већ и свеблаговест светих Апостола и светих Отаца. Они ништа не знају осим Христа распета, Христа васкрсла, Христа вазнесена. Сви они васцелим животом и учењем својим једнодушно и једногласно сведоче: Богочовек Христос је сав у Цркви Својој, као у телу Свом. Сваки од светих Отаца може с правом рећи са светим Максимом Исповедником: „Ја ни у ком случају ништа своје не говорим, него говорим оно што сам од Отаца научио, ништа не мењајући у њиховом учењу”[18].

А из бесмртне благовести светог Јована Дамаскина бруји саборна исповест свих светих богопрослављених Отаца: Све што нам је предано - τὰ παραδιδομένα ἡμῖν - кроз Закон и Пророке и Апостоле и Еванђелисте ми примамо и знамо и високо ценимо, и преко тога ништа више не тражимо... Будимо тиме потпуно задовољни, и останимо у томе, **не помичући вечне међе** (Прич.Солом.22,28), нити нарушавајући Божанско Предање[19]. - И онда дирљив светоотачки позив светог Дамаскина, упућен свима православним Хришћанима: Зато, браћо, стојмо на камену вере и у Предању Цркве, не помичући границе које поставише свети Оци наши, нити дајући места онима који хоће да уводе новотарије и да руше грађевину свете Божје васељенске и апостолске Цркве. Јер ако се свакоме пусти на вољу, мало по мало разориће се цело тело Цркве[20].

Свето Предање је сво од Богочовека, сво од светих Апостола, сво од светих Отаца, сво од Цркве, у Цркви, Црквом. Свети Оци нису друго до само „чувари апостолских предања”. Сви они, као и свети Апостоли, јесу само „сведоци” једне и једине Истине = Свеистине: Богочовека Христа. Њу они неућутно исповедају и проповедају, они - „свезлатна уста Бога Логоса - τὰ πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου[21]. Богочовек Господ Исус Христос је један и јединствен и недељив. Исто тако је и Црква и јединствена и недељива, јер је она оваплоћење Богочовека Христа, продужено кроза све векове и кроза сву вечност. Таква по својој природи, таква и у својој земаљској историји, Црква се не може делити. Од ње се само може отпасти. Та једносност и јединственост Цркве је Богочовечанског карактера од почетка па кроза све векове и кроза сву вечност.

Апостолско прејемство, апостолско наслеђе је од врха до дна Богочовечанске природе. Шта то свети Апостоли предају својим наследницима као наслеђе? - Самог

[18] Epist. XV; P. gr. I. 91, col. 544D: ἐμὸν μὲν οὐδὲν ἐρῶ παντελῶς. ὅ δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἐδιδὰχθην, φημὶ...

[19] De fide, I,1; P. gr. t. 94, col. 792A.

[20] De Imagin., Orat. III, 41; P. gr. t. 94, col 1356CD.

[21] *Недеља 7. по Ускрсу, Св. Отаца Првог Васељенског Сабора, на јутрењу, стих. на Хвалите - Светих Отаца.*

Богочовека Господа Христа, са свим непролазним богатствима Његове чудесне Богочовечанске Личности, Христа - главу Цркве, једину главу њену. Не предаје ли то, апостолска наследност престаје бити апостолска, и ту у ствари више и нема апостолског Предања, нема апостолске јерархије, нема апостолске Цркве.

Свето Предање, то је Еванђеље Господа Христа, и сам Господ Христос, кога сила Духа Светога преноси у сваку верујућу душу, и у читаву Цркву. Све што је Христово, силом Духа Светога постаје наше, људско; и то у телу Цркве. Дух Свети - душа Цркве, сваког верника, као ћелијицу, уграђује у тело Цркве, чини га „сутелесником" Богочовека (Еф.3,6). У ствари: Дух Свети благодаћу обогочовечује сваког верника. Јер, шта је живот у Цркви? Ништа друго до благодатно обогочовечење сваког верника кроз његове личне еванђелске врлине; његово ухристовљење и охристовљење кроз уцрковљење и оцрковљење. Сав живот Хришћанина је непрекидни христоцентрични Духовдан: Дух Свети кроз свете тајне и свете врлине предаје Христа Спаса свакоме вернику, чини Га живим Предањем, живим животом нашим: „Христос - живот наш" (Кол.3,4). Тиме и све што је Христово постаје наше, на сву вечност наше: и Његова Истина, и Његова Правда, и Његова Љубав, и Његов живот, и сва Његова Божанска Ипостас.

Свето Предање? - Сам Господ Исус Христос Богочовек са свим богатствима Своје Божанске Ипостаси, а преко Њега и ради Њега - васцеле Свете Тројице. То је најпотпуније дато и изражено у светој Евхаристији, у којој се ради нас и ради спасења нашег обавља и обнавља васцели Спасов Богочовечански домострој спасења. Ту сав Богочовек са свим чудесним и чудотворним даровима Својим; ту, и уопште у молитвеном, богослужбеном животу Цркве. Кроз све то непрестано бруји Спасова свечовекољубива благовест: *И, ево, ја сам с вама у све дане до свршетка света* (Мт.28,20), сав у апостолству, и кроз апостолство са свима вернима до свршетка света. То и јесте васцело свето Предање апостолске Цркве Православне: живот у Христу = живот у Светој Тројици: охристовљење и отројичење (ср.Мт.28,19-20).

Изузетно многозначајно је ово: у Православној Цркви Христовој, свето Предање, увек живо и животворно, сачињавају света Литургија, сва света богослужења, све свете тајне, све свете врлине, сва вечна Истина, сва вечна Правда, сва Љубав, сав вечни живот, сав Богочовек Господ Христос, сва Света Тројица, сав Богочовечански живот Цркве у свој својој Богочовечанској пуноћи, са Пресветом Богородицом и свима Светима.

Личност Богочовека Господа Христа, преображена у Цркву, потопљена у молитвено, богослужбено безобално море благодати, и сва у Евхаристији, и сва у Цркви, - ето, то је свето Предање. Ову истину благовесте и исповедају свети Оци и свети Васељенски сабори. Молитвом и побожношћу се чува свето Предање од сваког људског демонизма и ђавољег хуманизма, и у њему сав Господ Христос, који и јесте вечно Предање Цркве. *Велика је тајна побожности: Бог се јави у телу* (1.Тим.3,16): јави се као човек, као Богочовек, као Црква, и Својим свечовекољубивим подвигом спасења и обогочовечења човека, узвелича и узнесе људско биће изнад пресветих Херувима и свесветих Серафима.

ПЕДЕСЕТНИЦА

Шта је Богочовек Христос: шта је Бог у Њему а шта човек? Како се познаје Бог у Богочовеку а како човек? Шта је нама људима Бог даровао у Богочовеку и са Богочовеком? Све нам то казује Дух Свети - „Дух Истине": казује нам сву истину о Њему - о Богу у Њему и о човеку у Њему, и шта нам је све даровано Њиме. А то? - Неизмерно превазилази све што су очи људске икада виделе, уши људске икада чуле, срце људско икада наслутило (ср. Јн.15,26; 16,13; 1.Кор.2,4-16; Еф.3,5).

Својим животом у телу на земљи, Богочовек је основао Богочовечанско тело Своје - Цркву, и тиме припремио земаљски свет за долазак и живљење и делатност Духа Светог у телу Цркве као душе тог тела. На дан Свете Педесетнице Дух Свети је сишао с неба у Богочовечанско тело Цркве, и занавек остао у њему као свеживотворна душа његова (Дап.2,1-47). То видљиво Богочовечанско тело Цркве сачињавају свети Апостоли својом светом вером у Богочовека Господа Исуса као Спаситеља света, као савршеног Бога и

савршеног човека. И силазак, и сва делатност Духа Светог у Богочовечанском телу Цркве бива због Богочовека и ради Богочовека (ср.Јн.16,7-13; 15,26; 14,26). „Њега ради Дух Свети уђе у свет”[22]. Све у Богочовечанском домостроју спасења условљено је Богочовечанском Личношћу Господа Христа; и све бива, и све се збива у категорији Богочовечности. Тако и делатност Светога Духа. Сва делатност Његова у свету једносушна је са Богочовечанским подвигом спасења света Господом Христом. Педесетница је свим бесмртним даровима Тројичног Божанства, и самог Духа Светог, ограничена на свете Апостоле = на свету апостолску веру = на свето апостолско Предање = на свету апостолску јерархију = на све што је апостолско = што је Богочовечанско.

Духовдан, који је почео на дан Свете Педесетнице, непрекидно траје у Цркви са неисказаном пуноћом свих Божанских дарова и животворних сила (ср.Дап.10,44-48; 11,15-16; 15,8-9; 19,6). Све у Цркви бива Духом Светим: и оно најситније, и оно најкрупније. Када свештеник пред кађење благосиља кадионицу, он моли Господа Христа да „ниспошље благодат Пресветога Духа”. Када се неисказано чудо Божје - света Педесетница, при хиротонији епископа, понавља и даје сва пуноћа благодати, тиме се најочигледније сведочи да сав живот Цркве бива у Духу Светом. Нема сумње, Господ Христос је Духом Светим у Цркви; и Црква је Духом Светим у Господу Христу. Господ Христос - глава и тело Цркве; Дух Свети - душа Цркве (ср.1.Кор.12,1-28). Од самог почетка Богочовечанског домостроја спасења Дух Свети је узидао Себе у темељ Цркве = у темељ тела Христова, „извршивши оваплоћење Логоса у Светој Дјеви - τοῦ Λόγου κτίσαν τὴν σάρκωσιν”[23].

У ствари, свака света тајна и свака света врлина је мали Духовдан: Дух Свети силази на нас, у нас. И то силази суштаствено = οὐσιωδῶς[24], Он - „богатство Божанства”, Он: „благодати пучина”[25], Он „благодат и живот сваке твари”[26].

Духом Светим Господ борави у нама и ми у Њему. То нам сведочи само присуство Духа Светог у нама. Ми Духом Светим живимо у Христу, и Он у нама. И то знамо - *по Духу кога нам је дао* (1.Јн.3,24). Наш дух људски се Духом Светим оспособљује за право и правилно христопознање. Шта је у Богу, и у Богочовеку, ми знамо по Духу Божјем „који нам је дат” (ср.1.Јн.4,13; 1.Кор.2, 4-16).

За познање Богочовека Христа, једног од Свете Божанске Тројице, потребна нам је помоћ остале Свете Двојице: Бога Оца и Бога Духа Светога (ср.Мт.11,27; 1.Кор.2,12). Дух Свети је „Дух мудрости” (Еф.1,17); добије ли Га, човек се испуни мудрошћу Божанском. Дух Свети је „Дух откривења” (Еф.1,17). Божанском мудрошћу Он у срцу верујућег открива и казује тајну Исуса Богочовека, те тако духоносац долази до истинског христопознања. Никакав дух људски није у стању никаквим напорима својим да позна тајну Христову у њеном Божанском и спасоносном савршенству и потпуности. То духу људскоме открива једино и само Дух Свети, због чега се и назива „Духом откривења” (Еф.1,17; 3,6; 1.Кор.2,10). Из тих разлога духозарни Апостол и благовести: *Нико не може Исуса назвати Господом осим Духом Светим* (1.Кор. 12,3). Дух Свети као „Дух Истине” и као „Дух откривења” уводи у сваку истину Христове Богочовечанске Личности и Његовог Богочовечанског домостроја спасења, и учи нас свему Христовом (Јн.16,13; 14,26; 1,Кор.2,6-16). То је разлог што се и целокупно Еванђеље Христово, са свима својим Богочовечанским стварностима, назива Откривењем. То је разлог због којег у Цркви свако црквено чинодејство, радња, служба, тајна, дело, бива призивањем силе и благодати Духа Светога.

Једном речју: сав живот Цркве, у снима својим безбројним Богочовечанским стварностима и пројавама, води се и руководи се Духом Светим, који је увек Дух Богочовека Исуса Христа. Зато је и речено у Светом Еванђељу: *Ко нема Духа Христова, он није Његов* (Рим.8,9). Херувимски погружен у Богочовечанску тајну Цркве као у најмилију Светајну Божју,

---

[22] *Молитва на крају Акатиста Исусу Сладчајшем.*

[23] *Осмогласник: Глас 1, У недељу ујутру, на полуноћници. Канон Пресветој Тројици, песма 1.*

[24] *Пентикостар, У уторак, на јутрењи, на стихов. стихире.*

[25] *Тамо,* У *уторак Педесет. недеље, Трипеснец, песма 9; и: у петак, Трипеснец, песма 8.*

[26] *Осмогласник: Глас 3, У недељу ујутро, Антифон 3.*

свети Василије објављује свеистиниту благовест: „Дух Свети изграђује Цркву Божју – Τὸ Πνεῦμα τὸ ῞Αγιον ἀρχιτεκτονεῖ ᾽Εκκλησίαν Θεοῦ”[27].

БЛАГОДАТ

Све Божанствене стварности, оваплоћене у Богочовеку Христу, непрекидно лију из себе неизбројне и неизмериве Божанствене силе, неопходне људскоме бићу за спасење, за обожење, за охристивљење, за уцрковљење, за одуховљење, за отројичење, за обогочовечење, и називају се једном речју: благодат. Све те Божанске силе свестрано су Богочовечанских својстава и карактера. И тиме свим бићем у Богочовечанском телу Цркве, од њега и кроз њега. У Цркви је све Богочовечанско, јер је све Богочовеково. Нема ничег у Цркви што је ван категорије Богочовечијег и Богочовечног. Наше спасење = наше обогочовечење није ништа друго до наше непрекидно облагодаћење. У Цркви и Црквом благодат је безобални океан Божанских, Богочовечанских обогочовечујућих, охристовљујућих, отројичујућих сила, које некрекидно делају и делују у Богочовечанском организму Цркве. Богочовеком Христом, који је Црква, нама су дароване све Божанске силе које су потребне људима за живот и побожност у обадва света (ср.2.Пт. 1,3-4).

Према Богочовеку, и као Личности и као Цркви, стоји човек са својом боголиком природом. Створен боголиким, човек поседује боголику слободу. Та слобода је огромних, неизмеривих размера. По својој слободној вољи човек може чак и Бога одбацити и ђавола пригрлити. И још: човек може постати и „бог по благодати”, али и ђаво по слободном хтењу. Богомудро употребљена, слободна воља приводи човека Богу и сједињује са Богом; злоупотребљена, она приводи човека ђаволу и сједињује са ђаволом. Историја рода људског је речити сведок тога. Бог је зато и постао човек да као Богочовек, у Богочовечанској Личности Својој, покаже човеку и научи човека како може богомудро руковати својом слободном вољом, и из себе благодаћу изградити благодатног, христоликог човека, и до потпуности усавршити боголикост свога бића. А да би за постигнуће тога циља дао потребне Божанске силе човеку, Он је на Себи, Богочовеку, основао Цркву, са њеним светим тајнама и светим врлинама. Постајући „сутелесник” Богочовечанског тела, Цркве (Еф.3,6), помоћу светих тајни и светих врлина, човек и постиже Богом му постављени циљ: постаје „бог по благодати”. Сва се спасоносна мудрост и богомудрост човека Хришћанина састоји у томе да он сву своју слободну вољу добровољно потчињава Божанској вољи Господа Христа, по угледу на самог Господа Христа, који је у Својој Богочовечанској Личности Своју човечанску вољу добровољно потчињавао Својој Божанској вољи. Тај Богочовечански однос између воље Божанске и човечанске важи као најсавршенији закон и најнеопходније правило у Богочовечанском телу Христовом - Цркви: своју човечанску вољу добровољно потчињавати Божанској вољи Господа Христа, и тако помоћу благодати светих тајни и светих врлина осигурати себи спасење, обожење, обогочовечење и живот вечни у Царству љубави Христове.

У Богочовечанском телу Цркве дата је сва благодат Тројичног Божанства, благодат која спасава од греха, смрти и ђавола, препорођујући нас, преображавајући нас, освећујући нас, охристовљујући нас, обожујући нас, отројичујући нас. Али свакоме од нас даје се та благодат *по мери дара Христова* (Еф.4,7). А Господ Христос одмерава благодат свакоме по труду његовом (1.Кор.3,8): по труду у вери, у љубави, у милосрђу, у молитви, у посту, у бдењу, у кротости, у покајању, у смерности, у трпљењу, и осталим светим врлинама и светим тајнама еванђелским. Предвиђајући Својим Божанским свезнањем како ће се који од нас користити благодаћу Његовом, даровима Његовим, Господ Христос тако и раздељује дарове Своје: *свакоме према његовој моћи* (ср.Мт. 25,15). Међутим, од нашег личног труда и умножавања Божанских дарова Христових зависи место у животворном Богочовечанском телу Христовом - Цркви, која се као једно и недељиво небоземно Богочовечанско биће протеже од земље до уврх изнад свих небеса над небесима. Уколико човек више живи пуноћом Христове благодати, утолико је и више дарова у њему, и утолико се више разливају

[27] In Isai. cap. III; P. gr. t. 30, col. 289D.

по њему, као по сутелеснику Христовом, Богочовечанске силе Цркве Христове, тела Христова, силе које пас очишћују од свакога греха, освећују, обожују, обогочовечују. При томе сваки од нас живи у свима и ради свих, јер смо једно тело сви. Зато се и радује сваки даровима своје браће, нарочито када су већи од његових.

СВЕТЕ ТАЈНЕ

Све тајне Божије су свете. Све што је постало, постало је Свесветим Богом Логосом. А све од Бога Логоса је логосно и свето. Без Бога Логоса ништа није постало што је постало (Јн.1,3; Кол.1,16; Јев.2,10). У свима световима Божјим све је свето осим греха; а грех је злоупотребљена слобода код створених бића. Пример: ђаво и човек. Слобода се злоупотреби када се употреби против Бога. Грех учињен рађа смрт. Ђаво има две главне силе: грех и смрт. Помоћу њих он осваја људе, и влада над њима. Царство греха и смрти и јесте пакао за боголико биће какав је човек.

Творац свега, Бог Логос постаје човек да човека ослободи од греха и смрти, и тиме га ослободи ђавола и пакла. Бог Логос то извршује као Богочовек целокупним Својим Богочовечанским подвигом на земљи: од оваплоћења до вазнесења. Свим тим Он оснива Цркву Собом и на Себи, у којој Он обавља спасење људи помоћу светих тајни и светих врлина Духа Светога. Он, Богочовек Господ Исус Христос, Он = Црква, и јесте Пресвета Светајна, у којој и од које су све свете тајне, почевши од свете тајне крштења.

Све је у Цркви света тајна, све: од најмањег до највећег, јер је све потопљено у неизерециву светост безгрешног Богочовека, Господа Христа. Као Црква, Богочовек обухвата све светове, јер су сви светови Његова творевина: јер се све кроз Њега и за Њега сазда (Кол.1,16-20). Он је и Творац и циљ свих створења, свих твари: *Он је глава телу Цркве* (Кол.1,18); и још: Црква је *тело Његово, пуноћа Онога који све испуњава у свему* (Еф.1,23). Због тога је у Њему свеобухватном: и спасење, и обожење, и обогочовечење, и охристовљење, и све најсавршеније што је потребно људском бићу у свим световима и у свима животима. Томе служе све свете тајне Цркве Његове, и све свете врлине. А на првом месту: света тајна крштења, света тајна миропомазања, и света тајна Евхаристије.

Светим крштењем се облачимо у Господа Христа, а светим Причешћем примамо васцелог Господа Христа - ради нашег спасења кроз обожење, кроз охристовљење, кроз обогочовечење. Јер свеблаги Господ се и јавио у нашем земаљском свету као Богочовек, и остао Црквом у њему као Богочовек. И у Њему таквом *обитава сва пуноћа Божанства телесно*, - σωματικῶς (Кол.2,9), са једним циљем; да се сви испунимо том пуноћом Божанства (Кол, 2,10): да се сви обожимо, обогочовечимо, охристовимо, отројичимо: да сви постанемо „богови по благодати”, богољуди по благодати.

Богочовек је *велика тајна побожности* (1.Тим.3,16), велика тајна вере Богочовечанске, а у Богочовеку је сва тајна Цркве. Једна иста свебожанствена Ипостасна тајна Другог Лица Пресвете Тројице проходи и прожима све тајне Цркве; и све што је у њој, и од ње. Свака света тајна и извире и увире у свету тајну Цркве: у свету тајну Боговаплоћења, Богочовека, Богочовечности. У самој ствари, свака света тајна је васцела у Цркви; но исто тако је и сва Црква у свакој светој тајни.

Све је у Цркви света тајна. Свака свештенорадња је света тајна. И она мала, и она најмања? - Да. Свака је од њих огромна као и сама тајна Цркве. Јер и најмања од њих у Богочовечанском организму Цркве је у органској животној вези са васцелом тајном Цркве - самим Богочовеком Господом Христом. Само један пример: Чин малог освећења воде. Мали чин, а какво огромно свето чудо, огромно као и сама Црква. То мило чудо већ две хиљаде година проходи милионе и милионе душа православних Хришћана, очишћује их, освећује их, оздрављује их, обесмрћује их и не престаје, и неће престати док траје земље и неба. А света водица је само једна од многобројних светих тајни које непрекидно чудотворе у Православној Цркви Христовој.

Но и свака света врлина у души православног Хришћанина јесте света тајна. Јер свака је од њих у органској генетичкој вези са светом тајном крштења, а кроз њу и са васцелом Богочовечанском тајном Цркве. Тако: вера је света врлина, и самим тим света

тајна, којом православни Хришћанин живи непрестано. А света вера силом светости своје рађа у његовој души и остале свете врлине: молитву, љубав, наду, пост, милостивост, смиреност, кротост... И свака од њих је опет света тајна. Све се оне једна другом хране, и живе, и бесмртују, и вечнују. И све што је од њих - свето је. Зато нема броја светим тајнама у Цркви Христовој, у тој свеобухватној небоземној светој светајни Богочовековој - У њој: и свако „Господе помилуј” јесте света тајна, и свака покајничка суза, и сваки молитвени уздах, и сваки ридајни вапај.

а) Света тајна крштења

Крштење је света тајна охристовљења, обогочовечења, и кроз то отројичења: крштавани се облачи у Христа доживљујући Његову смрт и васкрсење: сав се предаје Христу и прима васцелог Христа, постаје сутелесник Христов, и све Богочовеково Црквом постаје његово. Боголико биће човеково у светом крштењу добија сам бесмртни програм свога живота: живети у Господу Христу и вечно доживљавати себе као христолико биће, и непрекидно испуњавати себе Божанским силама Богочовековим. Од тренутка крштења почиње Хришћанинов живот у Цркви, живот благодатно-добровољног охристовљења себе помоћу светих тајни и светих врлина. Сав потоњи живот Хришћанинов је умножавање таланата, добијених у светом крштењу. Крштењем се постаје живи храм Пресвете Тројице; сав живот се одвија од Оца кроз Сина у Духу Светом. У Хришћанину раде све благодатно-врлинске силе, које охристовљују и отројичују његово биће: потенцијални богочовек постаје кроз Богочовека у Цркви благодатни богочовек. Све и у свему Христос, - то је циљ и програм Хришћанинова живота и у времену и у вечности (Кол.3,11).

б) Света тајна миропомазања

Иако се даје ради Богочовечанског подвига Јединог Човекољубца - Господа Христа, миропомазање је по преимућству тајна Светога Духа. У ствари, света тајна крштења и света тајна миропомазања су двоједна тајна. Учлањен светим крштењем у Богочовека Христа, у тело Његово - Цркву, Хришћанин у светој тајни миропомазања прима „печат дара Духа Светога”, то јест Божанско освећење и помазање и укрепљење благодаћу Духа Светога. Јер у светом крштењу, по речима богомудрог Кавасиле, Хришћанин добија ново биће и уопште постојање по Христу – τὸ εἶναι καὶ ὅλως ὑποστῆνα κατὰ Χριστόν[28], а у светом миропомазању њему се дарују све охристовљујуће благодатне силе и дарови и енергије Духа Светог за нови живот у Христу, живот богочовечански. У светом миропомазању човечија личност бива помазана Духом Светим по обличју и подобију Божанског Помазаника - Богочовека Христа. У овој светој тајни продужује се Света Педесетница, која у Цркви Христовој никад не престаје.

в) Света тајна Евхаристије

Свети програм и свети подвиг свете тајне крштења остварује се најсавршеније у светој тајни Евхаристије: потпуно охристовљење, обогочовечење. Ту се благодатно доживљава сав Богочовечански домострој спасења: од оваплоћења до вазнесења, као живот живота нашег и као душа душе наше. Света Литургија је, по богомудрој речи светог Теодора Студита: понављање целокупног Богочовечанског домостроја спасења[29]. То се нарочито наглашава на крају Литургије светог Василија Великог, где се вели: Испуни се и изврши се, Христе Боже наш, тајна Твога домостроја спасења[30]. Срж је свете Евхаристије, светоотачки речено: „Бог постаје човек да би човек постао бог”. И смерни причасник пред свето Причешће исповеда: „Божанско тело и обожује ме и храни; обожује дух, а ум храни на необичан начин”. Посреди је страшна, изузетно превелика тајна; причасник сав трепти од

---

[28] De vita in Christo, lib I; P. gr. t. 150, col. 504A.

[29] *По Светом Теодору Студиту: Св. Евхаристија је „центар целокупног домостроја спасења”. - Стр. 126, Твор. преп. Теодора Студ. том 1; С. Петербург.* 1907.

[30] *На посреднији начин то је изражено и на крају Литургије св. Јована Златоуста.*

ужаса, и говори себи, и сваком причаснику: „Гледајући боготворећу крв, човече, нека те спопадне ужас". И причасник доживљава јединствену благовест свих човечанских светова: испуњава се сваком пуноћом Божјом - πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ (Еф.3,19; ср. Кол.2,10).

Света Евхаристија је врхунац Богочовечанског реализма. Од оваплоћења Бога Логоса Богочовек Господ Христос је постао најочигледнија и најбесмртнија и највечнија стварност свих светова. Поготову наших човечанских светова. С нама Христос: *с нама Бог* = Емануил, вечито *с нама Бог* (Мт.1,23). Томе најубедљивији сведок Црква, Богочовечанско тело Христово. Црква - тело Христово; Евхаристија - тело Христово. Суштинска истоветност: Црква у Евхаристији, Евхаристија у Цркви. Где нема Богочовека - нема Цркве; а где нема Цркве - нема Евхаристије. Све ван тога је - јерес, нецрква, антицрква, псевдоцрква. Као тело Христово, Црква је саборно јединство, али исто тако и јединство саборности. То важи и за Евхаристију као тело Христово: једно смо тело многи, и један хлеб, јер сви у једноме хлебу имамо заједницу (1.Кор. 10,17). Да, једно смо тело многи, и то под једном главом: Богочовеком Христом. Зато је и у Евхаристији и у Цркви Богочовек Христос све и сва: *И Он је пре свега, и све је у Њему* (Кол.1,17).

СВЕТЕ ВРЛИНЕ

До оваплоћења Бога Логоса, до Богочовека Господа Христа у нашем земаљском свету врлине су биле нестварни привиди, неостварљиве замисли, безживотне идеје. Такве су оне у свима нехришћанским религијама, у свима небогочовечанским философијама, етикама, социологијама, културама, цивилизацијама. Богочовек Господ Христос је прво оличење свих светих врлина, и њихово савршено остварење на земљи. Врлине и Господ Христос су једно. Ту истину благовести свети Максим Исповедник: „Сам Господ наш Исус Христос јесте суштина свих врлина"[31]. У нашем земаљском свету тек је Господ Христос дао тело врлинама, као и Цркви. Но, пошто је Господ Христос сав у Цркви, она - тело Његово, а Он - глава њена, то и све врлине Његове живе у Цркви. И чланови Цркве, живећи у њој, живе у тим светим врлинама, и по мери ревности своје постижу своје спасење, охристовљење, обожење, обогочовечење.

У Цркви се кроз свете тајне и свете врлине Богочовек Христос усељава у нас, и живи у нама. Светим крштењем човек се ухристовљује; а затим се целог живота свог охристовљује, обогочовечује кроз остале свете тајне и свете врлине. Свака је света врлина врло разгранат подвиг. На челу светих врлина стоји вера. Она је корен и срж свих светих врлина. Из ње се роје све свете врлине: молитва, љубав, покајање, смиреност, пост, кротост, милостивост, и друге. Ту истину и благовести свети Апостол говорећи Хришћанима: *употребите све старање и покажите у вери својој врлину* - ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν (2,Пт.1,5); или боље: сееврлину = Господа Христа, јер сте дужни животом својим објављивати све врлине - τὰς ἀρετὰς - Господа Христа (1.Пт.2,9). Свака врлина је неопходна човеку за спасење. Да би постигао спасење, човеку је неопходно да се подвизава и подвигом вере, и подвигом љубави, и подвигом молитве, и подвигом поста, и подвигом сваке свете врлине еванђелске. Без вере нема спасења, јер: *без вере није могуће угодити Богу* (Јев.11,6). Али исто тако нема спасења ни без љубави, ни без молитве, ни без поста, ни без милостивости, ни без осталих светих врлина. То је тако очигледно из Спасовог Светог Еванђеља објављеног Њиме лично и преко Његових светих Благовесника: Апостола и Отаца. Зато богомудри подвижник православни Никита Ститат, ученик светог Симеона Новог Богослова у свом „Исповедању вере" благовести: Верујем и у неопходност чистог и врлинског живота, који је заједно са правом вером неопходан за спасење[32].

„Бог је свесавршена врлина - ἡ παντελὴς ἀρετή"[33]. То је апостолско-светоотачко учење и свето Предање Цркве Христове. „Божја природа је извор сваке врлине"[34]. „Циљ је

[31] Οὐσία γὰρ πὰντων τῶν ἀρετῶν αὐτὸς ἐστιν ὁ Κύριος ἡμῶν ᾿ Ιησοῦς Χριστὸς (Ambig. lib.; P. gr. t. 91, col, 1081D).

[32] Προέκθεσις ὁμολογίας καὶ πίστεως, Opuscules et lettres, Sources Chrét., Nº 81 стр. 460.

[33] *Св. Григорије Ниски,* De vita Moysis; P. gr. t. 44, col. 301A.

[34] Он, De anima et resurrect.; P. gr. t. 46, col, 104A.

врлинског живота - уподобљење Богу: ἡ πρὸς τὸ Θεῖον ὁμοίωσις"[35]. Зато: „У врлине је једна граница савршенства - немати никаквих граница"[36].

Због свих тих разлога, без светих врлина нема човеку спасења, обожења, охристовљења, раја, Царства небеског. Свете тајне су, нема сумње, свете догме вере наше, спасења нашег. Но, и свете врлине су такође свете догме вере наше, спасења нашег. Без светог крштења нема спасења. То је непроменљива догма спасења у Богочовечанској Цркви Спасовој. Али и без вере, и без љубави, нема спасења. Зато су и вера и љубав такође неизменљиве догме спасења. Свака света тајна је догма; и свака света еванђелска врлина је догма. И свете тајне и свете врлине сачињавају један недељив органски подвиг спасења, Богочовечански подвиг спасења.

Заповести Господње у Еванђељу нису ништа друго до етичке догме. На пример: свако блаженство у Беседи на Гори јесте догма. Без првог блаженства нема спасења, јер без смирења - нема спасења. Исто тако: без молитве, без поста, без љубави - нема спасења. Све су то еванђелске етичке догме, увек неопходне, увек неизменљиве, увек обавезне за све. Свака света врлина и јесте догма; и то света догма хришћанског живота. А пре свега - *вера, која кроз љубав дела* (Гал.5,6). Све врлине = све заповести израстају, извиру, исцветавају из вере. Богочовечанска је истина: све етичке догме неопходне су за спасење, за обожење, за обогочовечење. Оне и јесу благодатне, животворне Божанске силе, којима се човек спасава обожујући се помоћу њих. Оне јачају и постају свемоћне помоћу светих тајни: покајања, исповести, Причешћа...

Еванђелске врлине су свете Богочовечанске силе, које извиру из Богочовека Христа, и поседују Богочовечанску моћ. Као такве, оне су у исто време боготвореће силе, обожујуће силе: човека Хришћанина преображавају, обогочовечују, обожују.

У томе је основна разлика између еванђелских Богочовечанских врлина и свих нехришћанских врлина, па биле оне философске, религијске, научне, културне, цивилизацијске, политичке. У свакој еванђелској, Богочовечанској врлини увек упоредо дела и Бог и човек. Богочовечански синергизам, Богочовечанска сарадња је основни закон сваке еванђелске врлине. По бесмртној благовести светог Апостола: Ми смо Богу сарадници - Θεοῦ ἐσμὲν συνεργοὶ (1.Кор.3,9). Боголика слобода човекова бића осигурава човеку боголику сарадњу са Богом. Свака је Богочовечанска врлина благодатно-добровољни подвиг човеков. При томе Богочовечанску равнотежу у врлинским подвизима човековим одржава сам Господ Христос као глава Цркве и свих чланова њених, те Божје не иде на рачун човечијег, нити човечије на рачун Божјег.

У подвигу спасења човека Бог казује себе помоћу спасавајућих сила кроз свете тајне; а човек у подвигу свога спасења казује себе кроз свете врлине. Међу светим врлинама вера је прва и по пореклу и по броју. Из ње се роје све друге врлине: љубав, молитва, нада, пост, смиреност, кротост, милостивост, покајање, и остале. У свему томе њима помажу и сарађују свете Божанске силе светих тајни. У подвигу спасења свете тајне и свете врлине сачињавају једну Богочовечанску целину. Сарадња благодати Божје и боголике слободе човекове у спасењу човека одвија се по законима Богочовечанске Личности Христове, који владају и у Богочовечанском телу Христовом - Цркви, и обавезно важе за сваког члана Цркве. И благодат Божја и боголика слобода човекова су равнотежно делатне. Јер Бог никога на силу не спасава. Ако човек неће врлину: веру, и све остале свете врлине, - нема му спасења, мртав је, леш је. Исто тако: ако неће свете тајне, - нема му спасења, мртав је за Бога, леш је. „Вера није свију" (2.Сол.3,2).

Молитвена мудрост Цркве неућутно благовести: Бог је - „Бог милости", „Бог доброте", „Бог човекољубља". Једном речју: Бог је - Бог сваке врлине. Такав Бог у нашој земаљској, човечанској, историјској стварности јесте једино Богочовек Христос. Он је оличење светих врлина, и узор, и образац. Као љубав, Он је савршена Љубав; као доброта, Он је савршена Доброта; као човекољубље, Он је савршено Човекољубље. Речју: Он је Богочовечанско савршенство сваке врлине. Може се свеубеђено тврдити: Богочовек је своврлина. Зато је свети животни задатак сваког Хришћанина; осврлинити се, охристовити се, обогочовечити

---

[35] Он, De beatitud.; P. gr. t. 44, col. 1200C.

[36] Он, De vita Moysis; P. gr. t. 44, col. 300D.

се, отројичити се. Да, отројичити се; јер где је Син, тамо је и Отац, тамо и Дух Свети: васцело нераздељиво Триипостасно Божанство.

У Богочовеку Христу свака је врлина Божански савршена, и то на Богочовечански начин савршена, и зато човеку приступачна и остварљива. Човек, створен боголиким, то јест христоликим, у самој природи те своје христоликости има христолике клице светих Божанских врлина. И Господ Христос, Бог, поставши човек, показује нам у Себи и Своме животу све те врлине у њиховој Богочовечанској пуноћи и савршенству. И сваки човек, вођен и руковођен Богочовеком Господом Христом, може те врлине у својој христоликој природи развити до савршенства. Да човек није створен боголиким, Божанске врлине биле би за његову природу неприродне, противприродне, наметнуте, механичке. Овако, Божанске врлине су за боголику природу човекову природне и остварљиве, и потпуно својствене и своје људскоме бићу. Бог, поставши човек, показао је као Богочовек у нашој земаљској стварности на човечански очигледан и убедљив начин ову истину: Богочовек је врлина = Богочовек је сверрлина; у Њему и Њиме човек, као боголико биће, може својим добровољним трудом, уз сарадњу благодати светих тајни, постићи сваку врлину и живети сверрлином. У Богочовечанском телу Христовом, Цркви, све што је Христово постаје наше, па и сва Његова врлина, и сама сверрлина. У томе је сав Богочовечански морал еванђелски, сва Богочовечанска етика еванђелска.

ЦРКВЕНА ЈЕРАРХИЈА

У суштини, и у свима својим Богочовечанским вредностима и димензијама, јерархија је од „Вечног Архијереја”, Богочовека Господа Христа, Другог Лица Пресвете Тројице. Зато је Богочовечност и суштина и мерило јерархије, јерархичности. Она је од Њега, и Он у њој (Еф.4,11-13). Зато Он и поистовећује Себе с њом, благовестећи светим Апостолима: *Ко вас слуша мене слуша; и ко се вас одриче мене се одриче... И ево ја сам с вама у све дане до свршетка света* (Лк.10,16; Мт.28,20). Отуда: где је Богочовек Господ Христос - Вечни Архијереј, тамо је и јерархија и вечно свештенство (Јев.7,21-27). Црква као Богочовек Христос и јесте једини истински поседник и чувар вечног, Богочовечанског свештенства и јерархије која Богочовечанском светошћу својом непрестано излива и разлива кроз свете тајне све Божанствене силе, потребне људскоме бићу за побожност = за Богочовечански живот и у овом и у оном свету, за обожење, за обогочовечење (ср.2.Пт.1,2-4). Природно и логично, све се то збива, и бива, у Цркви као Богочовечанском телу, организму, у коме непрекидно владају Богочовечански закони Богочовечанске главе - Господа Исуса Христа. Отуда у светом апостолско-светоотачком Предању царује истина: „Епископ је у Цркви, и Црква у епископу”[37]. И још: „Где је Христос, онде је и васељенска Црква[38]. Свети Игњатије Богоносац, апостолски ученик, наређује Хришћанима: „Сви поштујте ђаконе, као заповест Исуса Христа; епископа као Исуса Христа, Сина Бога Оца; а презвитере као скуп Божји, као сабор Апостола. Без њих нема Цркве”[39].

И као организам, и као организација, Црква је по свему јединствено биће у нашем земаљском свету. Као организам, она је Богочовечански организам, сам Господ Исус Христос, продужен кроз све векове и кроза све вечности. И као организација, она је такође Богочовечанска организација: клира и световњака, и осталих уз њих земаљских особина. У свему томе, и при свему томе, Богочовек и Богочовечност је увек и врховна свевредност и врховно свемерило. И као организација, Богочовек је Цркви свагда једина глава. А где Њега, Богочовека, замењују човеком, макар по стопут непогрешивим, ту се одсеца глава Богочовеку и - нестаје Цркве. Нестаје Богочовечанске, апостолске јерархије, и самим тим нестаје и апостолског прејемства, апостолске наследности.

У васцелости својој свето Предање Цркве Православне је сам Богочовек Господ Христос. И шта је то што би људи могли дати и додати светом Предању = Свесавршеном

[37] *Св. Кипријан:* „Episcopus est in Ecclesia, et Ecclesia in episcopo”. - Epis. 66 (al. 69).

[38] *Св. Игњатије Богоносац:* „ὅπου ἄν ᾖ ᾽ Ισοῦς Χριστός, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία” - *Послан. Смирњанима,* VIII, 2.

[39] *Посланица Тралијан.*, III.

Богочовеку Христу? Према свебогатом Богочовеку сви људи свих времена на овој планети Божјој и сваки човек посебно, нису друго до пуки просјаци. Пуки просјаци који су себе кроз грех потпуно осиромашили смрћу која им одузима све Божанско, све небеско, све бесмртно, све вечно. А свебогати и свемилостиви Господ Христос за апостолску веру у Њега дарује свакоме човеку сва вечна и непропадљива богатства Божанска: вечну Истину, вечну Правду, вечну Љубав, вечни Живот, и све остало што само Бог љубави - Једини прави Човекољубац може даровати једноме човеку. Зато за људско биће у свима световима постоји само једна истинска благовест и само једна бесмртна радост: Богочовек Господ Христос Исус. У Њему је сва тајна и Бога и човека. Велика је и слатка тајна наше вере, наше побожности: Бог се јави у телу, у човеку. То је прва половина вечне Свеистине. А друга је: човек се јави у Богу (ср.1.Тим.3,16). Због свих тих разлога чудесни Господ Христос Богочовек и јесте *једино на потребу* бићу људском и роду људском у свима световима видљивим и невидљивим (ср.Лк.10,42).

ЦРКВЕНО БОГОСЛУЖЕЊЕ И ПРАЗНИЦИ

Сав живот Цркве јесте непрекидно служење Богу, непрекидно богослужење, и зато је сваки дан у Цркви празник. Јер се у Цркви свакога дана служи Богу и празнује један или више Светитеља. Отуда је живот у Цркви пепрекидно богослужење, непрекидно живљење *са свима светима* (Еф.3,18). Данашњи Светитељи нас предају сутрашњима, а сутрашњи прексутрашњима, и тако редом: круг године - нема краја. Празнујући празнике и Светитеље, ми молитвено и стварно доживљавамо њихову благодат и њихове свете врлине, по мери вере наше. Јер Светитељи нису друго до оличење и оваплоћење светих врлина еванђелских, тих бесмртних догми вере наше, спасења нашег.

Вечне истине светих врлина претварају се у живот наш најпре и највише молитвом, богослужењем. Молитва је најбоља клима за успевање сваке врлине еванђелске. *Речи моје дух су и живот су* (Јн.6,63). Богослужење низводи благодат у нашу слободу, те благодат Божја и наша слобода удружене претварају у живот догматске и етичке истине еванђелске. Црква као „тело Христово” сва учествује кроз Евхаристијско тело које је врхунска Богочовечанска „Светиња над светињама” у нашем земаљском свету и у свима човечанским световима. Све у светом телу Цркве суделује, сарађује, увек *са свима светима,* и ми преко Пресвете Богородице и свих Светих предајемо себе и један другог и сав живот свој Христу Богу. Све је ту небоземно, Богочовечно: све то уједињује Бога са човеком, небо са земљом, вечност са временом: све земно живи небом, све временско храни се вечним, сав човек живи Богом. Тако се одвија непрекидан Богочовечански подвиг спасења, обожења, обогочовечења. Јер Црква је небо на земљи, Богу човеку и човек у Богу.

Сведоци тога? Сви Светитељи Цркве Христове, од првог до последњег. Свете богослужбене књиге то нам најречитије показују и непобитно доказују: сваки Светитељ је саткан од светих врлина: сваки је градио и изградио себе помоћу светих врлина; сваки је прерадио и преобразио себе светим врлинама. То важи и за свете Апостоле, и за свете Мученике, и за свете Исповеднике, и за свете Пророке, и за свете Преподобнике, и за свете Бесребрнике, и за све Светитеље уопште. У свакоме од њих присутне су, и сведелатне су свете врлине, на челу са вером. У ствари, свака света врлина је добровољни подвиг наше боголике слободне воље. И наша лична сарадња Спаситељу у нашем спасењу и састоји се првенствено у нашим светим врлинама. Све врлине сачињавају једну органску целину, један организам; и то Богочовечански организам. Оне расту једна из друге, и живе једна у другој, и јачају једна у другој, и бесмртују једна у другој. Свака је врлина, у неку руку, севрлина. Тако, вера је севрлина: јер да би била жива, она мора хранити себе љубављу, надом, молитвом, постом, милостивошћу, покајањем, и осталим светим врлинама. Тако исто: и молитва, и љубав, и нада, и пост, и све друге врлине, - све се једна другом хране, и оживотворавају, и усавршавају, и бесмртују.

Сви Светитељи Божји: свештени Јерарси, божанствени Пророци, хорови Преподобних, свете жене, и остали - прославише се угодивши Богу врлинским делима -

ἐναρέτοις πράξεσιν[40]. Јерарси Христови, и збор Преподобних, Пророка и свих Праведника скупа, блистајући красотама врлина стигоше у небеска насеља[41].

У Цркви Православној Богочовек је Алфа и Омега, Почетак и Свршетак, Први и Последњи (Отк.1,8.10.17; 21,6). У њој владају Богочовечански закони. Све што је човек, у њој се нормира и управља Богом; све што је човечије и човечанско, нормира се и управља Божјим и Божанским. У њој човек је увек у молитвеном ставу према Богу - Као Богочовечански организам Црква је дом молитве. И као храм она је дом молитве. Сваки члан Цркве је боголика ћелијица у Богочовечанском телу Цркве. Спасење је у ствари непрекидно преживљавање целокупног молитвеног живота Цркве. То је подвиг уцрковљења. Сваки члан Цркве живи целокупним Богочовечанским животом Цркве, по мери своје вере и њених светих тајни и светих врлина. Сваки је верник Црква у маломе.

Сав Богочовечански живот Цркве и све Богочовечанске истине Цркве казују себе најсавршеније и највереније у богослужењима. Збива се и молитвено доживљавање свега Богочовечанског, и на тај начинваја молитвено богословље. У васцелости својој богослужбени живот Цркве је највереније Предање Цркве, живо и бесмртно свето Предање. И у њему сав чудесни Богочовек Господ Исус Христос, и са Њим и Њиме и за Њим свети Апостоли, свети Оци, и сви Светитељи, од првог до последњег.

Православно богослужење је живи живот Цркве, у коме учествује сваки члан Цркве кроз доживљавање свега Богочовечанског, свега апостолског, свега светоотачког. Речју: свега православног. У том доживљавању, сва је Богочовечанска прошлост Цркве увек присутна као данашња стварност и савремена садашњост. У Цркви: сва је прошлост садашњост, и сва садашњост прошлост. У самој ствари: у Цркви и постоји једино - безобална садашњост. Све је ту бесмртно и свето, све апостолски саборно и Богочовечански католично, васељенско. Сваки припада свима, и сви свакоме, по благодатној сили свете Богочовечанске љубави, која сва извире из свете Богочовечанске вере, и бесмртује кроз остале свете Богочовечанске врлине; на првом месту молитве.

Ово богослужбено, молитвено Предање Цркве чува нам са побожним страхом и трепетом највећу драгоценост свих човечанских светова - Богочовека Христа Господа и све што је Његово. Тако чуван, Он у васцелој пуноћи Своје Богочовечанске Личности и јесте вечноживо свесавршено свето Предање Цркве. И у Њему и са Њим: сво Његово Еванђеље спасења и обожења, и све Његове истине спасења и обогочовечења. У свима богослужењима стално се врши света Богочовечанска тајна Богочовечанског домостроја спасења. Нарочито у светој Литургији. У завршним молитвама свете Литургије светог Василија Великог вели се: „Испуни се и изврши се... тајна домостроја спасења - τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον”. Наше живо молитвено учешће у томе и сачињава наше спасење, наше охристовљење, наше обожење, наше свестрано обогочовечење кроз Цркву; речју: наше свестрано оцрковљење. Добровољни благодатно-врлински подвиг обогочовечења увек је само подвиг оцрковљења.

У самој ствари спасење човеково се састоји у човековом богочовечански саборном живљењу *са свима светима* (Еф.3,18) у Богочовечанском телу Цркве. То живљење је непрекидно, и свакодневно. Јер сваког дана празнује се по један или више Светитеља, који раде и сарађују на нашем спасењу. Наше молитвено општење са Светима осигурава нам спасење. Зато је неопходно празновање свих празника, од првог до последњег: празника Господњих, Богородичних, Анђелских, Апостолских, Мученичких и осталих. Исто тако сва дневна и ноћна богослужења, од првог до последњег изграђују наше спасење. А кроз све то и у свему томе: сав Богочовек Христос као Црква, као глава Цркве, и тело Његово са свима светим и непролазним истинама, и васцели Богочовечански живот у свима бескрајностима.

У неизмерно тајанствени Богочовечански организам Цркве се ураста највише молитвом, и увек живи у њему молитвом. Молитвеним учешћем у богослужењима сваки од нас обавља свој подвиг охристовљења, преображења, обожења, отројичења. И то никад сам већ увек *са свима светима.* То живљење је увек свестрано лично и свестрано саборно. У друштву Светих живи се највећма молитвом, и општи молитвом. Зато је молитва

[40] *У суботу на литургији, Блажени. (Глас 4. Октоих).*

[41] ...τῶν ἀρετῶν ταῖς ἰδέαις ἀστραπτòμενοι... *(Глас 6, Октоих).*

најнеопходнија света врлина за сваког Хришћанина. Молитва је хоровођа у хору врлина. Она свакој врлини одређује место и даје свога духа и даха. Њоме свака врлина расте, и развија се, и држи своје место међу осталим светим врлинама, Богочовечански усклађујући рад светих врлина у подвигу спасења.

Православно богослужење, то је Свето Еванђеље и свето Предање преведено у молитве, препевано у чудесне и животворне стихире, тропаре, кондаке, каноне, стихове, песме, уздахе, вапаје, сузе. Сва Богочовечанска Истина, Богочовечанска Правда, и Љубав, и Мудрост, и Живот, и Бесмртност, и Вечност пружа нам се као молитва, као свето Причешће, као свете заповести, као свете тајне, као свете врлине. Где год се коснеш, додирнеш живо свето Предање: његов крвоток, његове нерве, његове кости, његово срце, његове очи, савест, ум, разум. И када се душа молитвено разлива по тим Богочовечанским истинама и по том Богочовечанском животу, све врлине свете расту *растом Божјим* (Кол. 2,19). И сва душа расте ка благодатном богочовеку - правом Хришћанину.

Преживљавањем богослужбеног живота Цркве изграђује се хришћанска личност: богочовек по благодати, човек савршен *у меру раста висине Христове* (Еф.4,13). То је најсигурнији пут, и најспасоноснији подвиг. Збива се непрекидно благодатно-богочовечанско узрастање кроз сваку молитву, и прозбу, и сузе, и вапај, и крик, и ридање, и исповест. При томе сви Свети су нам вођи и учитељи. Они - „очи Цркве Христове”[42] - воде нас и руководе ка Богочовечанском циљу нашег људског бића.

У православног Хришћанина: свака се мисао извије у молитву, и заврши молитвом. Тако и свако осећање. У ствари молитвени став према себи, и свету око себе, а пре свега и изнад свега - према Господу и Богу нашем Исусу Христу. При томе, све се обогочовечује, све завршава Богом: мисао се преображава у богомисао, јер је то Божански и бесмртни смисао мисли; осећање израста у богоосећање, јер је то Божански и бесмртни смисао осећања; савест се извија у богосавест, и ум - у богоум, и воља - у боговољу, јер је то Божански и бесмртни смисао њихов; речју: човек се изграђује у богочовека, јер је то Божански и бесмртни смисао човека.

Опет и опет: у Богочовечанском телу Цркве сваки члан тог тела, као жива боголика ћелијица његова, живи васцелим Богочовечанским животом Цркве, по мери своје вере и осталих подвига у врлинама. Сваки дан, сваки тренутак - *са свима светима.* Многобројне врсте и силе Богочовечанског живљења стално су присутне и непрекидно делатне кроз свакодневне разне Светитеље: Апостоле, Мученике, Исповеднике, Испоснике, Бесребрнике, Преподобнике. Све и у свему Христос: кроз дневне Светитеље. Он кроз њих, као глава Цркве, влада и управља у Богочовечанском свету Цркве.

Сваки свети догмат наше Богочовечанске вере има свој празник: Боговаплоћење - Божић, Васкрсење - Ускрс, вера - празновање светих Мученика, и све остале свете врлине - разне Светитеље. Истине светих догмата доживљују се од сваког верника у „телу Христовом” Цркви. Свака догматска истина доживљава се као живот, као вечни живот, као органски део Вечне Ипостаси Богочовекове: *Ја сам Истина и Живот* (Јн.14,6). Света богослужења и нису друго до доживљавање и преживљавање светих вечних истина догматских. Догмат о Богочовештву Господа Исуса? Снажно се доживљава о светим празницима Господњим: Божићу, Богојављењу, Преображењу, Ускрсу, и осталима. Та вечна истина непрестано се доживљава од врха до дна, и тако постаје наш свакодневни живот. Отуда и благовест: Наше је живљење на небесима, сакривено с Христом у Богу (Фил.3,20; Кол.3,3).

О БОГУ-СУДИЈИ

Вечна еванђелска истина о Богу као Судији није насилно наметнута сазнању, нити неприродно убачена у светилиште богооткривених истина. Она је природни, саставни део светог Откривења у Богочовечанском телу Цркве. Без ње, логика Откривења не би била

[42] *Тропар светих Мученика Сергија и Вакха. миней: 7. Октобар.*

Божанска, и Богочовечански домострој спасења не би био потпун. Без ње, Божанско Откривење личило би на свет без неба над њим. Она је кров који покрива и завршава дијамантски храм Богочовечанских истина о човеку и свету. Природа осталих светих догми је и њена природа; она је једносушна са њима; налази се у њима као и оне у њој; исте је вредности и животне снаге са њима; не може се делити од њих, јер све скупа сачињавају један недељиви Богочовечански организам. Природно је да Бог који је Творац, и Спаситељ, и Осветитељ, буде у исто време и Судија. Јер као Творац, Он нас је из небића увео у биће, одредивши нам као циљ постојања: уподобљење Богу помоћу боголикости дароване нам душе, узрастање растом Божјим у човека савршена, у меру раста висине Христове (ср.Кол.2,19; Еф.4,13); као Спаситељ, Он нас је спасао од греха и смрти и ђавола, уневши у људску, грехом осмрћену, природу начело и силу васкрсења и бесмртности; као Осветитељ, Он нам је у Свом Богочовечанском телу Цркве дао сва благодатна средства и све Божанске силе за усвајање Његовог Богочовечанског подвига спасења и постигнуће циља нашег постојања; као Судија, Он цени, суди и пресуђује како смо се ми односили према Њему као Творцу и према себи као боголикој творевини, према Њему као Спаситељу и према себи као предмету спасења, према Њему као Богочовеку = Цркви = Осветитељу и према себи као објекту освећења, обожења, обогочовечења. У тој четворострукој делатности Својој Бог *све чини по савету воље Своје* - κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ (Еф.1,11), то јест по предвечном плану Свом о свету и човеку, са циљем: да се све *што је на небесима и на земљи* оглавени ἀνακεφαλαιώσασθαι - *у Христу* (Еф.1,10; ср.Кол, 1,16-17.20).

Бог је у тесто бића људског ставио квасац христочежњивости да би човек, а са њим и за њим и сва твар, тежио и стремио ка Христу. Отуда је сва твар у сржи својој христоцентрична, и отима се ка Христу као ка своме природном и вечном центру и циљу (ср.Рм.8,19-23; Кол. 1,16-17; Еф. 1,4-5). Док се у Својој творачкој, спаситељској, и осветитељској делатности Бог јавља као орач, сејач и одгајивач, дотле се у Својој судијској делатности појављује као жетелац и вејач. Природно је да небески Сејач, који је изобилно посејао семе вечних Божанских истина по земљи душе људске, дође и види, колико је од тог семена иструлело у муљу сласти, колико угушено у трњу страсти, колико спарушено у жеравици грехољубља, а колико родило и уродило Божанским плодом. И да зрело класје жита земљиног пожање и одвеје. Зато што је орач, сејач и одгајивач, Он има право да буде и жетелац и вејач; зато што је људима даровао сва средства, потребна им за постигнуће Богом постављеног циља животног, Он има право да буде и Судија. Била би неопростива неправда, и увреда, и тиранија, када би Бог иступио као Судија, не јавивши се пре тога као Спаситељ и Осветитељ. Нема права да суди човеку и човечанству Бог који претходно није хтео да људима открије пут у вечни живот, да им каже вечну Истину, да им да средства за спасење од греха, смрти и ђавола; једном речју: Бог који није хтео да им буде Спаситељ. Таквом насилничком Богу, човечанство би имало права да једнодушно и једногласно у очи рекне што и зли слуга у причи о талантима (Мт.25,24-25).

Када би Христос био такав Бог, не би требало веровати у Њега, јер у таквом случају Он не би био прави Бог, већ један од немоћних самозваних богова у кукавном пантеону људских идола. Но, зато што се Богочовек Господ Христос јавио као Спаситељ човека и човечанства, и по неисказаном човекољубљу Свом извршио претешки подвиг спасења; зато што је људима дао све дарове неба које само Бог љубави може дати, Он има право да суди свету и човеку.

Разуме се, уколико је Господ Христос једносуштан са Богом Оцем и Богом Духом Светим, утолико је и суд над човечанством дело васцеле Свете Тројице. Но, да бунтовни човек, по богоборачкој греховности својој, не би протестовао и рекао да Бог који није био у телу људском, који није страдао страдањем човековим, који није прошао кроз змијарник земљин, - нема право да суди људима, то Бог Отац *сав суд даде Сину* (Јн.5,22), и: *судиће васељени* - τὴν οίκουμένην - *по правди* ***човеком*** - ἐν ἀνδρὶ. - *кога одреди, давши свима веру васкрснувши га из мртвих* (Дап.17,31).

Одредивши човека Исуса, оваплоћеног Бога Логоса да суди свету, Бог је учинио човечанству завршну правду, човекољубиво затворио круг Своје небеске правде на земљи, те људи не могу имати оправдања за протест и бунт против суда Божјег. Богочовек Господ

Исус је не само *оснивач вере* - ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγός, већ и *извршитељ* - ὁ τελειωτὴς - вере наше; узрочник и завршитељ целокупног плана Божјег о свету и човеку (Јев.12,2; ср.2,10).

Кроз све своје промене и мене сва твар хита своме завршетку. Кроз све дане и све ноћи сви људи, а са њима и за њима и сва твар, хитају последњем дану, у који ће се свршити тајна овога света и историје људске. Сви дани, као бели потоци, и све ноћи, као црни потоци, ломе се и пробијају кроз гудуре и урвине постојања носећи сва бића и сву твар ка последњем дану, у који се морају слити, и завршити свој ток. Све што је живело и живи у крлетци времена, мора ући у тај последњи дан, мора се искрцати на његову обалу. Нема бића ни твари, које поток времена неће снети у тај последњи дан. Тим даном време ће завршити своје постојање, због чега се он и назива у Откривењу - *последњи дан* (Јн.6, 39.40.44; 11,24; 12,48), *велики дан* (Дап.2,20; Јуд.6); а пошто је то Богом одређени дан у који ће Он судити васељени (Дап.17,31), то се и назива - *дан суда* - ἡμέρα κρίσεως (Мт.10,15; 11,22.24; 12,36; 2.Пт.2,9; 1.Јн.4,17), дан гнева и откривења праведног суда Божјег (Рим.2,5). Но, како је сав суд предат Сину (Јн.5,22), и како се у последњи дан Он има јавити као Судија у слави, то се овај дан назива још и: дан Сина Човечијег (Лк.17,22.24.26), дан Господњи (2.Пт.3,10; 1.Сол.5,2; ср.Јез.15,5; Ис.2,12; Јоиљ.2,31; Соф.1,14; Малах.4,1), дан Христов (2.Сол.2,2; Фил.1,10; 2,16), дан Господа нашега Исуса Христа (2.Кор.1,14; 1.Кор.1,8; 5,5), дан суда и погибли безбожних људи (2.Пт.3,7; 2,9).

У тај многозначајни дан Богочовек Господ Исус ће изрећи Свој последњи, завршни суд о целокупној историји света и човека, о свима људима укупно и о сваком човеку посебно. И као што је по завршетку стварања света извршио смотру над свим створеним бићима и тварима, и о свему изрекао Свој суд да је *веома добро* (1.Мој.1,31), - тако ће Тросунчани Господ и у последњи дан извршити смотру над свима бићима и тварима на завршетку њиховог пута кроз историју, и изрећи Свој суд о свему и свачему, о свима и свакоме. Тада ће Он коначно разлучити добро од зла, и повући између њих непрелазну и непролазну границу; тада ће Он о свима вредностима људским изрећи Свој непогрешиви суд; тада ће Он на савршено осетљивим и тачним теразијама Правде и Љубави Своје измерити сва дела људска, све мисли људске, сва осећања људска, све жеље људске, све речи људске; тада ће се *свршити тајна Божија* - τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ (Отк.10,7) о човеку, о твари, о свету, о васељени; тада ће сви добри и све добро наследити вечно блаженство, вечни рај у свесладосном Царству небеском Сладчајшег Господа Исуса, а сви зли и све зло - вечну муку, вечни пакао у свегорком царству свезлих анђела палих.

ЕКУМЕНИЗАМ

Историјски Богочовек, Господ Исус Христос, свестрано и свестварно је показао да је Он за биће људско све и сва у свима световима: и суштина, и биће, и живот, и ум, и разум, и срце, и савест, и добро, и врлина, и љубав, и светлост, и пут, и истина, и правда, и радост, и спасење, и васкрсење, и вазнесење, и бесмртност и вечност, и рај. И све to Он је кроз Богочовечност, кроз Богочовечанско тело Своје - Цркву свесвету, Цркву апостолску, Цркву светоотачку, Цркву светопредањску - Цркву Православну.

А изван Цркве, изван тела Богочовека, стоји и постоји човек са свима својим човечанским стварностима и слабостима и око њега и у њему: грех, смрт и ђаво, и са њима и у њима: свако зло, сваки пакао, свака болест, сваки порок, свака мука, свака недаћа. И човек се кроз своје делатности труди и мучи да себе спасе и ослободи мука и зла и ужаса; труди се и кроз науку, и кроз веру и кроз философију, и кроз културу, и кроз уметност, и кроз земљорадњу, и кроз индустрију, технику... И стално је мученик на крсту и крстовима које сам себи стално прави, и распиње себе на њима. Понаизмишљао је човек разне сурогате спасења од разних мука којима је живот човеков на земљи богат и пребогат. Понаизмишљао је разне хуманизме: да себе собом спасе, собом усрећи. Али, историја сведочи: све узалуд. Он и надаље остаје роб разноврсних мука, роб сваковрсних зала; и што је најстрашније - вечити роб смрти. То важи за сваког човека на овој планети Божјој, поготову за европског човека. Зато је потребно, и веома корисно и целисходно пратити човека на главним путевима његових многобројних хуманизама.

ХУМАНИСТИЧКИ И БОГОЧОВЕЧАНСКИ ПРОГРЕС

Загледајте у основне принципе европског хуманистичког прогреса, у његову метафизику. Очигледно је за све нормалне очи: европска хуманистичка култура систематски затупљује у човеку осећање бесмртности док га сасвим не затупи, и човек европске културе одлучно тврди, попут Ничеа, тело сам и само тело. А то значи: смртан сам и само смртан. Тако је хуманистичком Европом завладала девиза: човек је смртно биће. То је формула хуманистичког човека, то суштина његовог прогреса. Најпре несвесно, а затим систематски свесно и намерно у европског човека је кроз науку, и кроз философију, и кроз културу убризгавано сазнање да је човек смртан сав без остатка. То се сазнање потпуно формирало у убеђење које гласи: смрт је неопходност. Смрт - неопходност! Има ли већег ужаса, и увреде, и потсмеха: највећи непријатељ човеку - неопходан је човеку! Реците, има ли ту логике, макар оне најмање, макар оне детињске, макар оне инсекатске? Да није европски човек, дављен и млевен у воденици смрти што се земља зове, изгубио и последњу трунку разума и почео да бунца?... Опустошен је хуманистички човек, страховито опустошен, јер је из њега протерано и сазнање и осећање личне бесмртности. А без тога, зар је човек - потпун човек? О, сужен је европски човек, језиво сужен, и опатуљен, и смањен, и сведен на разломак и одломак човека, јер је из њега истерано свако осећање бескрајности и бесконачности. А без бесконачности може ли човек уопште постојати као човек? И ако може постојати, има ли смисла његово постојање? Зар без тог осећања бесконачности није он - мртва ствар међу стварима и пролазна животиња међу животињама? Допустите парадокс: ја држим да су неке животиње бескрајније у својим осећањима и бесмртније у својим жељама од човека европског прогреса. Смежуран, закржљао, овештаствен, дегенерисан, хуманистички човек је потпуно у праву што је устима својих мудраца објавио да је постао од мајмуна. Изједначен са животињама по пореклу, зашто да не изједначи себе са њима и у моралу. Припадајући животињама, зверовима по суштини свога бића, он им припада и по моралу. Зар се грех и злочин све више и више не сматрају у модерном судском правосуђу за неминовност социјалне средине, за неопходност природе? Пошто у човеку нема ничег бесмртног и вечног, то је сва етика, на крају крајева, сведена на нагонске прохтеве. И хуманистички човек се у етици изједначио са својим прецима: мајмунима и зверовима, и у његовом животу завладао је принцип homo homini lupus (човек је човеку вук). Друкчије није ни могло бити, јер се само на осећању човекове бесмртности може заснивати виши и бољи морал од животињског. Ако нема бесмртности и вечнога живота ни у човеку ни око човека, онда је за човека-животињу сасвим природан и логичан животињски морал; онда - да једемо и пијемо, јер сутра ћемо умрети (1.Кор.15,32).

Релативизам у философији европског хуманистичког прогреса морао је резултирати релативизмом у етици; а релативизам је отац анархизма и нихилизма. Отуда, на крају свих крајева, сва практична етика хуманистичког човека није друго до анархија и нихилизам. Јер анархија и нихилизам су неминовна, завршна, апокалиптичка фаза европског хуманистичког прогреса. Идејни анархизам и нихилизам, идејно распадање морало се пројавити у практичном анархизму и нихилизму, у практичном распадању европског хуманистичког човечанства и његовог прогреса. Зар ми нисмо очевидци идејног и практичног анархизма и нихилизма који пустоше европски континент? Сабирци европског прогреса су такви да ма како их сабирали увек као збир морају дати анархизам и нихилизам. Доказ? Два Светска, у ствари Европска рата.

Глуп је европски човек, катастрофално глуп, када може, не верујући у Бога и бесмртност душе, веровати у прогрес, у смисао живота, и радити на томе. Та нашта ми прогрес, када ме иза њега чека смрт? Нашта ми сви светови, сва сазвежђа, све културе, када ме из њих вреба смрт, и најзад увреба? Где смрти има, ту стварног прогреса нема. А ако га има, он је само проклети прогрес у воденици смрти. Зато га треба уништити потпуно и без трага.

Ту муку европског хуманистичког прогреса осетио је и уметнички изразио у својој трагедији „Rossum's universal Robots" истакнути чехословачки писац Карел Чапек. Између његових хероја Алквиста и Јелене води се овакав дијалог:

Алквист: Има ли Нана какав молитвеник?

Јелена: Има један врло велики.

Алквист: И у њему се, сигурно, налазе молитве за разне случајеве у животу? Против непогоде? Против болести?

Јелена: Да, против искушења, против поплаве.

Алквист: А против прогреса, нема ли?

Јелена: Држим да нема.

Алквист: Е, то је штета.

* * *

Према хуманистичком човеку и његовом прогресу стоји Христов човек са својим Богочовечанским прогресом. Основно је начело Богочовечанског прогреса: човек је прави човек једино Богом, једино Богочовеком; другим речима: човек је прави човек једино бесмртношћу, то јест савлађивањем свега смртнога и сваке смртности, победом над смрћу. Савлађујући у себи грех и зло, Христов човек савлађује тиме смрт и смртност у своме сазнању и осећању, и сједињује себе са Једино Бесмртним: Богочовеком Христом. И сјединивши себе са бесмртним Богочовеком, он је већ бесмртан, у овом свету бесмртан: његов ум већ мисли мисао Христову, мисао бесмртну и вечну; а његово срце већ осећа у себи живот Христов, живот бесмртан и вечан...

То се постиже, како? Вером у васкрслог Господа Исуса. Поверује ли човек свесрдно и искрено у васкрслог Богочовека, у његовој се души одмах роди осећање бесмртности, васкрслости, осећање да је смрт побеђена, а са њом и грех и зло. То осећање личне бесмртности одушевљава и потстиче Хришћанина на еванђелске подвиге, и он с радошћу испуњава заповести Христове, и са усхићењем пролази кроз животни пут од небића до свебића, од смртности до бесмртности. Као тачка која се разраста у све бескрајности, такав је човек који разрасте Богочовеком: сав зрачи Божанском бескрајношћу и бескрајностима, и осећа се бесмртан и бескрајан на свима тачкама свога бића. Тако се трагично начело хуманистичког прогреса: смрт је неопходност, замењује радосним начелом Богочовечанског прогреса: бесмртност је неопходност.

Богочовечански прогрес има свој Богочовечански морал: у њему се сав живот човеков руководи и динамизира Богочовеком. Добро је оно што је Христово; ван тога нема истинског добра. Бесмртност је главно својство Христовог добра. Отуда је бесмртност неопходна у моралу Христовог човека као осећање, као сазнање, као дело, као пракса. Осећати Господа Христа као душу своје душе, као живот свога живота, и јесте бесмртност човекова, јер је тиме осигурана бескрајност и бесконачност мисли, осећања, живота. За правог Хришћанина, бесмртност је и природна и логична, а са њом и у њој бескрајност и бесконачност. То је оно што омогућава и осигурава бескрајно морално усавршавање, бескрајни морални прогрес ка Богу, који је збир свих бескрајности, свих бесконачности, свих савршенства. Стога је сасвим природан, и логичан, и оправдан категорички императив Богочовечанског прогреса: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески - Бог* (Мт.5,48).

Христов човек се креће путем Божанског савршенства савлађујући помоћу еванђелских врлина грех и зло у себи и у свету око себе. Он увек иде напред из добра у добро, из мањег у веће, из већег у највеће; при томе он никада не стаје, не застајкује, јер свако застајкивање значи духовну укоченост, обамрлост, смрт. Кроз сваку чисту мисао, кроз свако свето осећање, кроз сваку добру жељу и благу реч он прогресира ка васкрсењу, ка бесмртности, ка вечном животу.

Савлађујући грех и смрт, Христов човек пролази у овом животу три главне етапе хришћанског еволуционизма: рођење у Христу, преображење у Христу, васкрсење у Христу. Крајњи циљ његове борбе јесте: васкрснути са Христом. А то значи: победити смрт. Гле, ти

си већ победио смрт, ако си свом душом поверовао у васкрслог Богочовека, јер је Он рекао: *Који верује мене, има живот вечни,... прешао је из смрти у живот* (Јн.6,47; 5,24).

Тек вером у васкрслог Богочовека човек почиње да бива човек, јер се ослобађа греха и смрти, и стиче осећање бесмртности. Грех је болест која отупљује, закржљује, паралише у човеку осећање бесмртности, те човек ни осећањем ни мишљу не досеже до Бога живог и истинитог. Такав човек је осакаћен човек, получовек, подчовек. Богочовек је победио грех и смрт васкрсењем да би човека разбудио на бесмртност и живот вечни, да би закржљало и обамрло осећање бесмртности у човеку оживео и подмладио, те да човек осети Бога и живот вечни као смисао људскога живота и на земљи и на небу. У ствари, Црква Богочовека и није друго до Божанска радионица, у којој се непрестано подмлађује, освежује и окрепљује човеково осећање и сазнање личне бесмртности и бесконачности. Зар молитва не обесконачује душу сједињујући је са Богом? Зар љубав не обесмрћује душу уздижући је до Бога? Зар милосрђе, зар доброта, зар смерност, зар праведност не обесмрћују човека, преносећи његово биће у царство Христове Истине? Не варајмо себе: сваком еванђелском врлином човек савлађује по мало смрти у себи, док је најзад сасвим не савлада и не осигура себи бесмртност и живот вечни.

У Богочовечанском прогресу човек стално путује Христом као путем Божјим кроз истину Божју у живот вечни и бесмртни. А све то даровао је роду људском Богочовек Христос Својим васкрсењем. Сва истина свих светова, сав смисао свих створења, сва радост свих бића дати су роду људском кроз васкрсење Богочовека Христа. Зато је васкрсење Христово најсудбоноснији догађај у историји света; од њега зависи непролазна, Божанска вредност не само човека посебно већ и свих људи скупа.

ХУМАНИСТИЧКА И БОГОЧОВЕЧАНСКА КУЛТУРА

Европска култура почива на човеку као на темељу. Човеком се исцрпљује њен програм и циљ, њена средства и садржина. Хуманизам је њен главни архитект. Сва је изграђена на софистичком принципу и критеријуму: човек је мерило свих ствари, видљивих и невидљивих, и то европски човек. Он је врховни стваралац и давалац вредности. Истина је оно што он прогласи за истину; смисао живота је оно што он прогласи за смисао; добро и зло је оно што он прогласи за добро и зло. Кратко и искрено речено: европски човек је прогласио себе за бога. Зар нисте приметили како он неизмерно воли да богује, да богује науком и техником, философијом и културом, религијом и политиком, уметношћу и модом, - да богује по сваку цену, макар инквизицијом и папизмом, макар мачем и огњем, макар - троглодитством и људождерством? Он је језиком своје хуманистичко-позитивистичке науке објавио да - нема Бога. И вођен том логиком он је смело извео закључак из тога: пошто нема Бога. онда сам ја - бог!

Ништа тако не воли европски човек но да се представља као бог, ма да је у овој васиони као миш у мишоловци. Да би показао и доказао своје боговство, он је објавио да су сви светови над нама пусти, без Бога и без живих бића. Он пошто-пото хоће да овлада природом, да је потчини себи, зато је и организовао систематски поход на природу, и тај поход назвао културом. У њега је упрегао своју философију и науку, своју религију и етику, своју политику и технику. И успео је да углача неку парчад на кори материје, али је није преобразио. Борећи се са материјом, човек није успео да је очовечи, али је она успела да сузи и оповршини човека, да га сведе на материју. И он, обзидан њоме, сазнаје себе као материју, само као материју.

Знате ли ко је победио? - Иронија, јер је култура учинила човека робом материје, робом ствари. Очигледна је истина: европски човек робује стварима, не богује над њима. Самозвани бог поклонички метанише пред стварима, пред идолима које је сам начинио. У своме походу против свега натприродног, он је тековинама своје културе заменио све надматеријалне тежње: заменио је небо, заменио душу, заменио бесмртност, заменио вечност, заменио Бога живог и истинитог. И културу промовисао за бога. Јер на овој помраченој планети човек не може да издржи без бога, без ма каквог бога, макар био и лажан, - таква је кобна иронија овако устројеног човека.

Зар не примећујете да је европски човек, у својој културоманији, претворио Европу у фабрику идола? Готово свака културна ствар постала је идол. Отуда је наше доба - идолопоклоничко доба пре свега н изнад свега. Ниједан континент није толико поплављен идолима као данашња Европа. Нигде се толико не метанише пред стварима, и нигде се толико не живи за ствари и ради ствари, као у Европи. То је идолопоклонство најгоре врсте, јер је то клањање пред иловачом. Реците, зар се човек не клања риђој иловачи, када саможиво љуби земљано, иловачно тело своје, и упорно тврди: тело сам и само тело? Реците, зар се европски човек не клања риђој иловачи, када за свој идеал проглашава класу, или народ, или човечанство?

Нема сумње, Европа не пати од атеизма, већ од политеизма; не пати од немања богова, већ од премногих богова. Изгубивши правога Бога, она је хтела да своју глад за Богом засити стварањем многих лажних богова, идола. Од науке и њених хипотеза - створила је идоле; од технике и њених изума - створила је идоле; од религије и њених представника - створила је идоле; од политике и њених партија - створила је идоле; од моде и њених манекена – створила је идоле. А посред свих идола на васиони трон егоизма посадила европског човека, европског Далајламу.

У суштини својој, европска култура је - повампирени фетишизам, фетишизам у европском издању, у европском костиму. „Гурманство за стварима" је главна одлика европског човека. Но, фетишистичка метафизика европске културе практично се изражава фетишистичком етиком. Стари незнабожачки фетишизам одликовао се - људождерством. А зар се нови европски фетишизам не одликује исто тако - људождерством, само маскираним, културним људождерством? Зар европска култура није устима своје науке прогласила као главни принцип живота - борбу за самоодржање? Шта је то ако не позив на људождерство? Не значи ли то: човече, бори се за самоодржање - свим средствима; бори, ако треба, и - људождерством! Главно је: одржати се у животу! Како? - То не подилази под контролу савести. Живот је кланица, на којој јачи има право за заколље слабијег. Штавише: слабији људи су материјал за јаче. Пошто ни Бога ни бесмртности нема, онда је човеку ради самоодржања - све допуштено. Допуштен је грех, допуштено зло, допуштен злочин. Позитивистичка наука је објавила да све што бива - бива по природним законима. У природи влада као врховни закон - закон неопходности. Он влада и над људима, и над свима њиховим мислима, осећањима, стремљењима, поступцима. Када греше, људи греше по неопходности = Човече, ти ниси крив ни за највећи преступ свој - ниси крив, јер све што чиниш, чиниш по природној неопходности... Не чудите се! - грех не може постојати за човека, за кога не постоји Бог, јер је грех - грех пред Богом. Ако Бога нема, онда - ни греха нема, ни зла нема, ни злочина нема.

Метафизички нихилизам европске културе, изражен принципом: „Нема Бога", морао се пројавити као практични нихилизам, чији је принцип: нема греха, све је дозвољено! Обратите пажњу, својом философијом и науком, својом техником и политиком, европска култура систематски потискује из човека све што је бесмртно и вечно, виртуозно парализује у њему осећање бесмртности, смањује му душу док је најзад не сведе на - нулу.

Треба се ослободити Бога, - то је јавна или потајна чежња многих неимара европске културе. Они на томе раде кроз хуманизам и ренесанс, кроз русовљевски натурализам и разбарушени романтизам, кроз позитивизам и агностицизам, кроз рационализам и волунтаризам, кроз парламентаризам и револуционизам. А смелији међу њима створили су лозинку: треба убити Бога! Најзад је најдоследнији исповедник европске културе - Ниче, са врха човекоманијске пирамиде егоизма, објавио вест: „Бог је умро!".

Када нема ни вечног Бога, ни бесмртне душе, онда - нема ничег апсолутног, ничег свевредносног, онда - све је релативно, све пролазно, све смртно. И збиља, протеране су све апсолутне вредности, а зацарене - релативне. Нема сумње, релативизам је и логика, и природа, и душа хуманизма. Ајнштајнова теорија релативитета је завршна, збирна резултанта хуманизма и свих његових философских, научних, техничких и политичких огранака. Но, не само то, него у последњој линији својој, хуманизам није друго до - нихилизам.

Кризу европског духа овако оцртава немачки философ Карл Јоел: „Нашем погледу на свет недостаје потез ка целини уопште и смисао за апсолутно. Недостаје нам целина

осведочења, а са највишом снагом осведочења и највиша снага веровања; наш морал нема никаквих карактера; наша историја нема личности кроз које се изражава цео народ и цело време у најзбијенијој снази. Недостаје нам велика поезија, јер наша фантазија, отргнута од космичке целине, хвата се само маленога а у великом се само игра, јер наше песнике не носи више космичко осећање класичара, које је њиховим стиховима давало виши звук и њиховим ликовима унутрашњу нужност. Имамо најопојније сликарство тона без мелоса, најраскошнији патос без етоса, и најшаренију инструментацију, илустрацију, инсценацију, највештију технику без душе, Имамо највидљивију средину, најбогатију позорницу, најживљу радњу без јунака, са масама и марионетама као јунацима. Имамо режију као уметност с најјачим ефектом, уметност појава без суштине. Имамо најбогатији живот; али он нема мира и заокружености, унутрашње хармоније, јер му недостаје смисао за целину, за измирење човека и света, Тако криза философије постаје криза времена".

Да, да, хуманизам се није могао не развити у нихилизам. Зар може човек не постати нихилист, када не признаје никакву апсолутну вредност? Идите коритом логике до краја, и ви ћете морати доћи до закључка да је релативизам - отац анархизма. Пошто су сва бића релативна, онда - ниједно од њих нема права да себе наметне другима. Покуша ли, треба ратовати до истребљења. Пошто су све вредности релативне, какво право има ма која од њих да себе наметне за највећу и врховну? На основу чега твоја истина, пријатељу, потискује моју, када су и једна и друга релативне? Пошто у човечанским световима нема ничег апсолутног, онда - не постоји ни хијерархија бића, ни хијерархија вредности; постоји само анархија.

И заиста, стварност је над стварностима да су нихилизам и анархизам логички завршетак европске културе, неизбежна завршна форма европског хуманизма и релативизма. Хуманизам се неминовно извија у атеизам, пролази кроз анархизам, и завршава нихилизмом. Је ли неко данас атеист, знај, ако је доследан, сутра ће бити анархист, а прекосутра нихилист. А је ли ко нихилист, знај да је до њега дошао од хуманизма кроз атеизам.

Шта остаје од човека, када се из тела његовог извуче душа? - Леш. Шта од Европе, када се из њеног тела извуче Бог? -Леш. Истерали су Бога из васионе, зар није постала - лешина? Шта је човек који пориче душу у себи и у свету око себе? Ништа друго до - униформисана иловача, ходећи мртвачки сандук од иловаче. Резултат је поражавајући: заљубљен у ствари, европски човек је најзад и сам постао - ствар. Личност је обесцењена и разорена; остао је човек - ствар. Нема целог, интегралног, бесмртног, боголиког човека, већ сами разломци човека, телесна љуштура човека, из које је протеран бесмртни дух. Додуше, љуштура је углачана, политирана, тетовирана, али је ипак љуштура. Европска култура је обездушила човека, овештаствила га и механизирала. Она ми личи на чудовишну машину која гута људе и прерађује их у ствари. Финале је дирљиво тужан и потресно трагичан: човек - бездушна ствар међу бездушним стварима.

***

Таква је, у главним линијама својим, култура европског човека. А каква је култура еванђелског, историјског, православног Богочовека Господа Исуса? На чему почива она? Она сва почива на Личности Богочовека Христа. Бог је постао човек да би човека уздигао до Бога. То је почетак и завршетак, између којег се креће православна Богочовечанска култура. Њена је девиза: Богочовек да буде у свему први. Не само Бог, нити само човек, већ Богочовек. Ту је оличено и остварено најприсније јединство Бога са човеком: ту нити се Бог потцењује на рачун човека, нити човек на рачун Бога. Ту се постиже идеална равнотежа и остварује савршена хармонија између Бога и човека. Пуноћу и савршенство своје личности човек постиже кроз сједињење са Богочовеком. Богочовечност је једина категорија, кроз коју се пројављује сва многострука делатност православне културе. Почиње се од Богочовека, а завршава идеалним, интегралним, обогочовеченим човеком -У центру светова стоји Богочовек Христос; Он је осовина око које се крећу сви светови, горњи и доњи. Он је тајанствени центар душа, ка коме гравитирају све душе, гладне вечне Истине и Живота. Он је и програм и извор свих стваралачких сила православне Богочовечанске културе. Ту Бог

ради, човек сарађује; Бог ствара човеком; човек ствара Богом; ту се наставља Божанско стваралаштво, и то наставља човеком. Ради тога човек износи из себе све што је Божанско, ставља га у акцију, у стваралаштво, у живот. При томе, у том стваралаштву, све што је Божанско, не само у човеку него и у свету око човека, долази до израза, до акције; све што је Божанско ради, све што је људско сарађује. Но, да би човек успешно сарађивао Богу, мора навикнути себе: да мисли Богом, да осећа Богом, да живи Богом, да ствара Богом. А све то разоткрива нам циљ православне културе.

Какав је циљ православне културе? Циљ је: да што више Божанског унесе и оствари у човеку и у свету око човека; другим речима: да оваплоти Бога у човеку и у свету. Стога је православна култура: култ Христу Богу, служење Христу Богу -Уствари православна, Богочовечанска култура је непрекидно служење Христу Богу, непрекидно богослужење: човек служи Богу кроз себе и кроз сву твар око себе: систематски и плански уноси Бога и Божје у сваки свој посао, у свако своје стваралаштво; буди све што је Божанско у природи око њега да би сва природа служила Богу, предвођена христочежњивим човеком. Тако, сва твар учествује у свеопштем богослужењу. Јер човеку, који служи Богу, служи природа.

Богочовечанска култура преображава човека изнутра, иде из унутрашњег спољашњем; прерађује душу, и душом - тело. За њу: тело је близанац душе, близанац који душом живи, креће се и постоји. Извуците из њега душу; и шта остаје ако не - смрдљиви леш? Богочовек преображава најпре душу, а затим и тело. Преображена душа преображава тело, преображава материју.

Циљ је Богочовечанске културе: преобразити не само човека и човечанство, већ кроз њих и сву природу. Но, како се постиже тај циљ? - Једино Богочовечанским средствима. А то су еванђелске врлине: вера и љубав, нада и молитва, пост и смерност, кротост и жалостивост, богољубље и братољубље. Практиковањем ових врлина изграђује се Богочовечанска православна култура. Упражњавајући ове врлине, човек прерађује душу своју из ружне у лепу, из мрачне у светлу, из грешне у свету, из тамолике у христолику. И тело своје претвара у рам, у који урамљује христолику душу своју.

Кроз вежбање у еванђелским врлинама, човек стиче власт над собом и над природом око себе. Изгонећи грех из себе, и из света око себе, изгони и дивљу и разорну силу, потпуно преображава и себе и свет, укроћује природу и у себи и око себе. Светитељи су најбољи примери тога: осветивши, преобразивши себе практиковањем еванђелских врлина, они освећују, преображују и природу око себе. Многобројни су Светитељи, којима су дивље звери служиле, који су самом појавом својом укроћавали лавове, медведе и вукове. Њихово је опхођење са природом молитвено, благо, кротко, самилосно, нежно, не грубо, не сурово, не непријатељско, не дивље.

Не спољње, насилно, механичко наметање, већ унутрашње, драговољно, лично усвајање Господа Христа непрекидним практиковањем хришћанских врлина - ствара Царство Божје на земљи, ствара православну културу. Јер Царство Божје не долази спољним, видљивим путевима, већ унутрашњим, духовним, невидљивим. *Оно неће доћи да се види, -* објавио је Спаситељ. - *Нити ће казати: ево га овде или онде! Јер, гле, царство Божје је унутра у вама* (Лк.17,20-21), унутра у души Богом створеној и боголикој, у души освећеној Духом Светим. Јер је *царство Божје правда и мир и радост у Духу Светом* (Рим.14,17). Да, у Духу Светом, не у духу човековом. Оно може бити у духу човековом онолико, колико човек испуни себе Духом Светим помоћу еванђелских врлина. Зато је прва и највећа заповест православне културе: *Иштите најпре царства Божјег и правде његове, и ово ће вам се све додати* (Мт.6,33), то јест додаће вам се све што вам је потребно за одржавање телесног живота: храна, одело, обиталиште (Мт.6,25-32). Све је то само додатак Царству Божјем. А култура Запада иште најпре тај додатак. У томе је њено незнабоштво, јер, по речи Спасовој, незнабошци ишту најпре тај додатак. У томе је њен трагизам, јер је душу истрошила бринући се о стварима. А безгрешни Господ рекао је једном за свагда: *Не брините се за живот свој, шта ћете јести, или шта ћете пити; ни за тело своје, у шта ћете га обући... Јер све ово незнабошци ишту; а зна Отац ваш небески да вама треба све ово. Него иштите најпре царства Божјег и правде његове и ово ће вам се све додати* (Мт.6,25; 32-33; Лк.12,22-31).

Огроман је регистар потреба које савремени човек жудно измишља. И ради задовољења својих многобројних бесмислених потреба, људи су ову златну планету Божју претворили у кланицу. А човекољубиви Господ је давно открио оно *што је једино потребно* сваком човеку и свему човечанству. Шта је то? - Богочовек Христос и све што Он собом доноси: Божанска Истина, Божанска Правда, Божанска Љубав, Божанска Доброта, Божанска Светост, Божанска Бесмртност, Божанска Вечност, и сва остала Божанска савршенства. Ето, то је *једино потребно* човеку и човечанству, а све остале људске потребе, упоређене са овом, толико су споредне да су готово непотребне (Лк.10,42).

Када се еванђелски човек озбиљно замисли над тајном свог живота и света око себе, онда мора доћи до закључка да је потреба над потребама - одрећи се свих потреба, и одлучно поћи за Господом Христом, поћи и сјединити се с Њим, упражњавањем еванђелских подвига. Не учини ли то, човек остаје духовно бесплодан, бесмислен, безживотан; душа му се суши, расипа, распада, и он поступно изумире, док, најзад сав не умре, сав без остатка. Јер су Божанска уста Христова изрекла: *Као што лоза не може родити сама од себе, ако не остане на чокоту, тако и ви, ако у мени не будете. Ја сам чокот, а ви лозе: који обитава у мени и ја у њему, оп ће родити много рода, јер без мене не можете чинити ништа. Ко не остане у мени, избациће се напоље, као лоза, а осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити* (Јн. 15,46).

Само кроз духовно органско јединство са Богочовеком Христом, човек може продужити живот свој у живот вечни и биће своје у биће вечно. Човек Богочовечанске културе никад није сам: кад мисли, он - Христом мисли; кад дела, он - Христом дела; кад осећа, он - Христом осећа. Једном речју: он непрестано живи Христом Богом. Јер шта је човек без Бога? - У почетку получовек, а на крају - нечовек. Једино у Богочовеку, човек налази пуноћу и савршенство свога бића, налази свој оригинал, своју бесконачност и бескрајност, своју бесмртност и вечност, своју апсолутну вредност. Господ Исус је једини међу људима и међу бићима прогласио душу човечију за највећу драгоценост у свима световима, [горњим и доњим. *Каква је корист човеку,* - пита Спаситељ који се никад смејао није, *ако сав свет добије а души својој науди? Или какав ће откуп дати човек за душу своју?* (Мт.16,26)

Сва сунца и звезде не вреде колико једна душа. Истроши ли човек душу своју у пороцима и гресима, неће је моћи откупити, макар постао господар свих сунчаних система... Ту је човеку остављен један излаз, само један, и нема другог. Ево њега: Богочовек Христос је једино осигурање душе човечије, осигурање на бесмрност и вечност. Стварима се душа не осигурава, већ поробљава. Над Христовим човеком ствари немају власти, али он има над њима. Свима стварима он одређује праву вредност, јер их све цени Христовом оценом. А пошто у Христовом ценовнику душа људска има несрављено већу вредност од свих бића и ствари, то православни човек сву бригу своју, сву пажњу своју, посвећује души. Јер је православна култура првенствено култура душе.

Човек је велики једино Богом; - то је мото Богочовечанске културе. Без Бога, човек није друго до - седамдесет килограма крваве иловаче. Шта су људи без Бога, ако не - гроб до гроба? Европски је човек осудио на смрт и Бога и душу. Није ли тиме и себе самог осудио на смрт иза које нема васкрсења? Сведите искрено и непристрасно биланс европске философије, науке, политике, културе, цивилизације, и ви ћете видети да су оне у европском човеку убиле Бога и бесмртност душе. Но, ако озбиљно загледате у трагику људске историје, ви ћете морати увидети да богоубиство увек завршава самоубиством. Сетите се Јуде. Он је прво Бога убио, па затим себе уништио. То је неумитни закон који влада историјом ове планете.

Зграда европске културе, зидана без Христа, мора се срушити, пророковао је видовити Достојевски пре 100 година, и сетни Гогољ пре 100 и више година... И на наше очи збивају се пророштва словенских пророка. Десет векова зидана је европска вавилонска кула, и нама је пала у део трагична визија: гле, сазидана је огромна - нула! Настала је свеопшта пометња: човек човека не разуме, душа душу не разуме, народ народ не разуме. Устао је човек на човека, и царство на царство, и народ на народ, па чак и континент па континент,

Европски човек је дошао до своје судбоносне вртоглавице. На врх своје вавилонске куле повео је надчовека, и хтео њиме да заврши своје здање, али је надчовек полудео под

самим врхом, и сурвао се с куле, а и кула за њим крха се и ломи кроз ратове и револуције. Homo europaeïcus морао је полудети на крају своје културе: Богоубица је морао постати самоубица. Wille zur Macht (воља за моћ) претворило се у Wille zur Nacht (воља за ноћ). Ноћ, тешка ноћ легла је на Европу. Руше се идоли Европе, и није далеко дан, када неће остати ни камен на камену од европске културе, која је градове зидала а душе разоравала, која је твари обожавала а Творца одбацила...

Заљубљен у Европу, руски мислилац Херцен је дуго живео у њој, али је при крају свога живота, пре 100 година писао: „Доста смо дуго проучавали црвоточни организам Европе; у свима слојевима, свуда смо видели прст смрти... Европа се приближује страшној катаклизми... Политичке револуције се руше под теретом своје немоћи; оне су извршиле велика дела, али нису свршиле свој задатак, срушиле су веру, а нису оствариле слободу; распириле су у срцима жеље које нису биле у стању испунити... Ја сам прни који бледим, и бојим се тамне ноћи што наступа... Збогом умирући свете, збогом Европо!”...

Пусто је небо, јер нема Бога на њему; пуста је земља, јер нема бесмртне душе на њој; европска култура је своје робље претворила у гробље. И сама постала гробље. „Ја хоћу да идем у Европу, - изјављује Достојевски, - и знам да идем на гробље”...

Пре Првог светског рата пропаст Европе предосећали су и претсказивали само сетни видиоци словенски. После Првог светског рата то увиђају и осећају и понеки Европљани. Најхрабрији и најискренији међу њима несумњиво је Шпенглер који је после Првог светског рата узбунио свет својом потресном књигом: Unterganag des Abendlandes (Пропаст Запада). У њој он свима средствима, која му пружа европска наука, философија, политика, техника, уметност, религија, показује да Запад пада и пропада. Од Првог светског рата Европа се налази у ропцу. Западњачка или фаустовска култура, по Шпенглеру, почела је у десетом веку после Христа, а сада се распада и пропада, да сасвим нестане крајем двадесет и другог века. За европском културом, расуђује Шпенглер, настаје култура Достојевскога, култура Православља.

Кроз све своје културне изуме европски човек нагло умире и изумире. Заљубљеност европског човечанства у себе, - то је гробница из које оно не жели, и зато не може да васкрсне; заљубљеност у свој разум, - то је кобна страст која пустоши европско човечанство. Једино је спасење од тога: Христос, - тврди Гогољ. Али свет, „расејан милионима блиставих предмета, који му распрштавају мисли на све стране, нема снаге да се непосредно сретне са Христом”.

Тип европског човека је банкротирао пред основним проблемом живота; православни Богочовек их је решио све до једнога. Европски човек решио је проблем живота нихилизмом; Богочовек - вечним животом. За европског дарвиновско-фаустовског човека главно је у животу - самоодржање; за Христовог човека - самопожртвовање. Први вели: жртвуј друге себи! А други: жртвуј себе другима!... -Европски човек није решио проклети проблем смрти; Богочовек га је решио - васкрсењем.

Нема сумње, принципи и силе европске културе и цивилизације су христоборачки. Дуго се израђивао тип европског човека, док није Богочовека Христа заменио својом философијом и науком, својом политиком и техником, својом религијом и етиком. Европа се послужила Христом „само као мостом из варварства некултурног у варварство културно, тј. из варварства невештог у варварство вешто”[43].

У мојим закључцима о европској култури има много катастрофног. Али, нека вас то не чуди, јер говорим о најкатастрофалнијем периоду људске историје, о апокалипсису Европе, чије страхоте ломе тело њено и дух њен. Нема сумње, сва је Европа минирана вулканским противречностима, које, ако се не уклоне, могу ускоро експлодирати завршним уништењем европске културе...

ХУМАНИСТИЧКО И БОГОЧОВЕЧАНСКО ДРУШТВО

[43] *Епископ Николај: Речи о свечовеку, стр. 334.*

Ако европски континент остане ичим познат у историји ове планете, остаће вероватно тиме што је умео да измисли мнобројне проблеме, а није био у стању да ни један главни проблем реши у корист свеколиког рода људског. Ту спадају, на првом месту, такозвани социјални проблеми. Решавати их, постало је манија малтене свих Европљана. Али, допустите питање: ко их решава без огња и мача, без инквизиције и ломача? Европски човек стоји збуњен, пометен и помахнитао пред социјалним проблемима као и пред проблемом човека. Зашто? Зато што проблеми друштва, када се сведу на своје основне елементе, нису друго до проблем личности, само помножен бројем свих индивидуа које сачињавају друштво. Човек, самим тим што је човек, члан је друштвене заједнице и у њу уноси своју психофизичку садржину и проблематику. Но, проблематика човека и човечанства у основи је једна иста. Проблеми истине и правде, живота и смрти, добра и зла, бесмртности и вечности, неба и земље, муче и човека и човечанство. Али, најпре човека као индивидуу, па онда човечанство као колектив. Логички се намеће закључак: ко реши проблем човека, решио је и проблем друштва, сваког друштва, од најмалобројнијег до најмногобројнијег: од породице до човечанства.

Због решавања и проблема човека и проблема друштва на хуманистички начин, у Европи се падало у две крајности: или је човек потцењиван, малтретиран, превиђан, негиран ради друштва, или друштво ради човека. А нама се хоће потпуна правда и за човека и за друштво, правда која би увек одражавала равнотежу између човекових божанских вредности и друштвених непролазних драгоцености. Нама се хоће друштво у коме ће се очувати божанска неприкосновеност и божанско величанство човечије личности; у коме човек неће бити потцењен, унакажен, опатуљен, механизован, роботизован ни на рачун класе, ни на рачун нације, ни на рачун државе, ни на рачун културе, ни на рачун цивилизације, ни на рачун науке, ни на рачун религије. Нама се хоће друштво у коме се личност и друштво допуњују, подржавају, расту једно кроз друго и усавршавају једно помоћу другог; друштво у коме је сваки духовно сједињен са свима и сви са сваким, у коме сваки живи кроза све, помоћу свих, али и сви живе кроза сваког и помоћу сваког. А то значи: нама се хоће друштво које собом представља и јесте један организам, једно тело, а чланови тог друштва су органски делови међу собом: ти си око, он рука, ја нога, али ни један не може рећи другом: не требаш ми, могу без тебе. Да би радила, руци је потребно око да је води и нога да је носи; исто тако, да би видело, оку је потребна рука да га храни и нога да га носи; и опет, да би ходила, нози је потребно око да је води и рука да јој сарађује. Сви смо у организму друштва органски делићи, велики и мали, видљиви и невидљиви, али делићи који живе један са другим и помоћу другог: сваки сарађује свима и сви свакоме. Као у телу: да би расла једна длака на глави, њој сарађује цело тело, али је и длака својом посебном функцијом потребна телу, јер чува главу и мудри је спроводник зноја. Разгледајте тело човечије; у њему имамо најбољи пример друштва, друговања, сарадње, симбиозе, служења другоме, ближњему: сваки делић служи свима, и сви свакоме; малом прсту на руци служи тако фини орган - око, и још финији - мозак, али и прст служи оку и мозгу. Што је важнији орган у телу, то одговорнију службу врши, и слуга је свему што је мање од њега у телу. Срце је најважнији орган у телу али и највећи слуга тела: оно непрекидно служи и сваком молекулу посебно и целом телу укупно.

Не чудите се томе, тако је сложено тело: оно што је веће у њему веће је зато да би служило мањему од себе. Зар не видите: смерност је главна врлина која регулише све односе у људском телу: оно што је веће смирава се пред мањим служећи му; а оно што је највеће - највише се смирава! Тако и у нашем замишљеном, идеалном друштву: већи служи мањему, учен - неукоме, мудар - простоме, богат - сиромаху; највећи је тиме највећи што је добровољни слуга свима. Све по оном, и природном и Божанском, закону Богочовековом: *Који хоће да буде већи међу вама, нека вам служи. И који хоће међу вама да буде први, нека вам буде слуга* (Мт.20,26-27). Зашто? Зато што је то закон и за најсавршенијег човека, Богочовека Христа, који *није дошао да Му служе, него да служи* (Мт.20,28). Заиста, зар има већег слуге роду људскоме од кротког Богочовека? *Ја сам међу вама као слуга* (Лк.22,27), објављује Он својим следбеницима, као слуга који вас, служећи вам смерно, учи Божанској Истини, Божанској Правди, Божанској Љубави, Божанској Доброти, Божанској Сили, како бисте знали и могли савладати грех, зло и смрт, и постати божански добри, бесмртни и

вечни. Не само као оваплоћени човек, већ и као Бог Логос Он непрестано служи људима кроз сунце, кроз ваздух, кроз светлост, кроз сву природу, кроз сву васиону, служи им истрајно и смерно, само да би их научио том врховном космичком и врховном природном закону Божанском: да веће служи мањему, и то с радошћу и благошћу. Зато су Његова Богочовечанска уста и изрекла о том закону ово: *Највећи између вас, нека вам буде слуга. јер који себе подиже, понизиће се, а који се понижује, подигнуће се* (Лк. 22,26; 18,14). У ствари, свеколико Еванђеље Богочовеково, од почетка до краја, није друго до савршена илустрација и непобитно посведочење тог космичког Божанског закона, или боље, свезакона.

Не изгледа ли вам по овом еванђелском свезакону да Богочовек решава идеално и реално у исто време и проблем човека и проблем човечанства, и проблем личности и проблем друштва? И не само да су и човек и човечанство, и личност и друштво, од једног истог психофизичког материјала, већ и један исти циљ, једна иста целисходност прожима све, струји кроз све што сачињава њихову суштину. Ако пак њихов циљ није исти, онда између њих зјапи непремостива провалија и њих растржу непомирљиве супротности. Само јединство циља омогућује идеално решење тог проблема човека и проблема човечанства, и проблема личности и проблема друштва. Али, каквог циља? Сигурно не неког привременог, опортунистичког, коњуктурног, утилитарног, већ непролазног, бесмртног, судбинског циља који прати људско биће у свима световима у којима се оно креће. То је основни циљ, који је Богочовек поставио, црпећи га из боголике суштине људске природе. У чему је тај циљ? Ево у чему: оваплотити Бога и сва Божанска савршенства у човеку и човечанству, у личности и друштву.

Зар је то могуће? Могуће је са два непобитна разлога: први, што је човек боголико биће; други, што се Бог Логос оваплотио у човека и као Богочовек показао како је Божански идеално савршен и човечански реално природан човек у коме се оваплотио Бог са свима Својим Божанским савршенствима. И још нешто: Богочовек је донео и раздаје људима Божанске врлине и силе, те сваки човек може, ако хоће, до максимума оваплотити у себи Бога и Божанска савршенства. Остварујући овај циљ, људи претварају себе у бесмртна бића и постају чланови бесмртног Богочовековог друштва: Богочовечанства. Као што се из човека, логички и природно, извија и развија човечанство, тако се из Богочовека, опет логички и природно, извија и развија Богочовечанство. У том Богочовековом друштву људи и живе и понашају се као бесмртна бића, и то по еванђелским законима који важе и у овом и у оном свету. А то, једино на овој планети, друштво правих бесмртника и правих богоносаца, и оних који се бар труде да то постану, није ништа друго до - Богочовечанско тело Његово - света Црква Његова...

Одахните, ми се већ налазимо у светилишту Богочовечанске философије друштва. То је ново, Богочовечанско друштво, нимало налик на она која вам теоријски или конкретно нуди хуманистичка социологија европског човека. У овом Богочовечанском друштву све се своди на животворну Личност Богочовека Христа. Она је највиша вредност и највиша драгоценост. Све остале вредности, и индивидуалне и социјалне, изводе се из ње као зраци из сунца. Не треба се варати: Православље је Православље само Богочовеком, јер је Хришћанство - Хришћанство само Богочовеком; у томе је његов изузетан значај, и вредност, и сила. Господ Христос је себе сама, Своју Богочовечанску Личност оставио као Цркву, стога је Црква - Црква само Богочовеком и у Богочовеку. Све што је еванђелско, православно слива се у једну огромну, свеобимну истину: Богочовек је и суштина, и циљ, и смисао и свевредност Цркве; или тачније: Црква и није друго до Богочовек Христос продужен у све векове. Богочовек је глава телу Цркве, једина глава. Тело Цркве расте Њиме у све бескрајности Божанског живота; расте растом Божјим у меру раста пуноће Богочовечанске, јер се све кроз Њега и за Њега сазда. Божанском силом Својом Он све чланове Цркве тајанствено води обогочовечењу, јер је смисао и циљ постојања Цркве: Богочовечанском вером и подвизима све довести у меру раста висине Христове, све обогочовечити...

Ви осећате, ја говорим о Православној Цркви. Шта је њена суштина? - Богочовек Христос. Отуда све што је православно има Богочовечански карактер: и сазнање, и осећање, и воља, и мишљење, и живот и друштво. Бог је у свему на првом месту, човек на другом; Бог води, човек је вођен; Бог ради, човек сарађује. И то не неки трансцендентни, апстрактни, замишљени Бог, већ Бог најнепосредније историјске стварности, Бог који је постао човек,

живео у категорији нашег, људског живота, и у свему се на земаљски очигледан начин показао апсолутно безгрешан, апсолутно свет, апсолутно добар, апсолутно праведан, апсолутно истинит. Он је и постао човек, остајући Богом, да би као Бог дао људској природи Божанске силе, које би људе одводиле најприснијем Богочовечанском јединству са Богом. И та Божанска сила Његова непрекидно ради у Богочовечанском телу Његовом - Цркви, сједињујући људе са Богом кроз благодатни и свети живот. Јер Црква и није друго до чудесни Богочовечански организам, у коме се сарадњом благодати Божје и слободне делатности човекове обесмрћује, обогочовечује све што је човечије, све - осим греха. У Богочовечанском организму Цркве сваки верник је као жива ћелија која постаје саставни делић његов и живи његовом животворном Богочовечанском силом. Јер, по православном схватању, бити члан Цркве значи: саоваплотити се Богочовеку, постати сутелесник Христов, органски део Богочовечанског тела Његовог, једном речју: обогочовечити се у васцелој реалности своје човечанске личности.

Ево основних принципа православне философије друштва: у свему и по свему Црква је на првом месту Богочовечански организам, а затим Богочовечанска организација. Из тога логички следи и њено Богочовечанско деловање у свету: све што је Богочовеково - оваплотити у човеку и човечанству: оваплотити Љубав Христову, Правду Христову, Доброту Христову, Мудрост Христову, Смерност Христову, уопште све врлине Христове. Јер се помоћу њих Христос усељује у човека и оваплоћује у њему. И такав човек живи Христом, мисли Христом, осећа Христом, ради Христом. Откуда му та снага? - Од самога Христа. По речи светог Апостола Павла: *Све могу у Христу Исусу који ми моћ даје* (Фил.4, 13). Човек православне вере, живећи у Богочовечанском организму Цркве, живи увек у заједници *са свима светима* (Еф.3,18), која га тајанствено помаже у остваривању еванђелских заповести. Отуда православни члан Цркве живо осећа: да је једне вере са Апостолима, Мученицима и Светитељима свих векова, да су они вечно живи, и да све њих једновремено прожима једна иста Богочовечанска сила, један исти Богочовечански живот, једна иста Богочовечанска истина. У Цркви је прошлост увек савремена, јер Богочовек Христос, који је јуче и данас онај исти и вавек, у Своме Богочовечанском телу непрекидно живи истом истином, истом светошћу, истим добром, истим животом, и сву прошлост увек чини садашњицом. Отуда, човек Православне вере никад није сам већ увек у друштву свих светих чланова Цркве. И када мисли мисао, он је мисли са страхом и молитвеним трепетом, јер зна да у томе на тајанствен начин учествују сви Светитељи. Православни су тиме православни што непрекидно имају ово осећање Богочовечанске саборности, загревајући га и чувајући га молитвом и смерношћу. Они никада себе не проповедају, никада се не хвале човеком; никада не остају при голој човечности; никада не идолатризирају хуманизам. На свима путевима својим они исповедају и проповедају Богочовека, не човека. Њихово је руководно начело: Богочовечански циљеви се остварују само Богочовечанским средствима; еванђелским циљевима се стиже само еванђелским путевима. Богочовечанска идеологија Хришћанства може се очувати једино Богочовечанском методиком Хришћанства. Господ Исус је и Истина и Пут: не само Истина него и Пут, Пут којим се једино долази до Истине. Одступи ли се од Богочовечанске методике, неминовно се одступа и од Богочовечанске идеологије, одступа се од Богочовека Христа.

* * *

На европском Западу хришћанство се постепено претварало у хуманизам. Дуго и напорно Богочовек је смањиван, преиначаван, сужаван, и најзад сведен на човека: на непогрешног човека у Риму, и не мање непогрешног човека у Лондону и Берлину. Тако је постао папизам који од Христа узима све, и протестантизам који од Христа тражи најмање, па често и ништа. И у папизму и у протестантизму на место Богочовека истављен је човек и као највиша вредност и као највиши критеријум. Извршена је болна и тужна корекција Богочовека, Његовог дела и Његовог учења. Истрајно и упорно трудио се папизам да Богочовека замени човеком, док у догмату о непогрешивости папе - човека, Богочовек није заувек замењен пролазним „непогрешним” човеком. Јер овим догматом папа је одлучно и јасно проглашен не само за нешто више од човека, него и од светих Апостола, и од светих

Отаца, и од светих Васељенских сабора. Оваквим одступањем од Богочовека, од васељенске Цркве као Богочовечанског организма, папизам је превазишао Лутера, творца протестантизма. У самој ствари, први, радикалан протест у име хуманизма против Богочовека Христа, и његовог Богочовечанског организма - Цркве - треба тражити у папизму, не у лутеранизму. Папизам је стварно први и најстарији протестантизам.

Не треба се варати: папизам и јесте најрадикалнији протестантизам, јер је темељ Хришћанства пренео са вечног Богочовека на пролазног човека. И то прогласио за најглавнији догмат, а то значи: за најглавнију истину, за најглавнију вредност, за најглавније мерило свих бића и свих ствари у свима световима. А протестанти су само прихватили овај догмат у суштини, и разрадили га до ужасних размера и детаља. У самој ствари, протестантизам није ништа друго до генерално примењен папизам. Јер је у протестантизму, основно начело папизма спроведено у живот од стране сваког човека посебно. По примеру непогрешивог човека у Риму, сваки протестант је поновљени непогрешиви човек, јер претендује на личну непогрешивост у стварима вере. Може се рећи: протестантизам је вулгаризирани папизам, само лишен мистике, ауторитета и власти.

Свођењем Хришћанства, са свима његовим бескрајним истинама Богочовечанским, на човека, учињено је то да је западно хришћанство претворено у хуманизам. Ово може изгледати парадоксално, али је истинито својом неодољивом и неуклоњивом историјском стварношћу. Јер је западно хришћанство, у суштини својој, најодлучнији хуманизам, пошто је човека прогласило непогрешивим, и Богочовечанску религију претворило у хуманистичку. А да је тако, показује то што је Богочовек потиснут на небо, а на његово упражњено на земљи место постављен Његов заменик, Vicarius Christi - папа. Каква трагична нелогичност: свуда присутном Богу и Господу Христу постављати заменика! Али ова се нелогичност оваплотила у западном хришћанству: Црква је претворена у државу, папа је постао владар, владике су проглашене за кнезове, свештеници су постали вође клерикалних партија, верници су проглашени за папске поданике, Еванђеље је замењено ватиканским зборником канонског права, еванђелска етика и методика љубави замењена је казуистиком, језуистиком и „светом” инквизицијом. А то значи: системским уклањањем, уништавањем свега што се не клања папи, па чак и насилним превођењем у папску веру и спаљивањем грешника у славу кроткога и благога Господа Исуса!

Нема сумње, све се ове чињенице саме сливају у један неодољиво логичан закључак: на Западу нема Цркве, нема Богочовека, зато нема ни правог Богочовечанског друштва, у коме је човек човеку бесмртни брат и вечни сабрат. Хуманистичко хришћанство је у ствари најодлучнији протест против Богочовека Христа и свих еванђелских, Богочовечанских вредности и мерила. Истина, и у овоме провејава омиљена тежња европског човека да све сведе на човека као на основну вредност и основно мерило. А иза свега тога стоји један идол: Mensshliches Allzumennschliches (људско - сувише људско). Свођењем на хуманизам, Хришћанство је, нема сумње, упрошћено, али у исто време и - упропашћено. Пошто је извршен „глајхшалтунг” (изједначење) Хришћанства са хуманизмом, данас се погдегде у Европи помишља на повратак Богочовеку Христу. Поклици појединаца у протестантском свету: Zurück zum Jesus! Back to Jesus! (повратак Исусу) само су немоћни крици у мрклој ноћи хуманистичког хришћанства, које је напустило Богочовечанске вредности и мерила, и сада се гуши у очајању и немоћи. А из дубине векова брује горке речи сетног Пророка Божјег Јеремије: *Проклет човек који се узда у човека!...*

У широкој историјској перспективи западњачки догмат о непогрешивости човека није друго до покушај да се умирући хуманизам оживи и обесмрти. То је последња трансформација и завршна глорификација хуманизма. После рационалистичке просвећености 18. века и кратковидог позитивизма 19. века, европском хуманизму није остало ништа друго него да се распадне у својој немоћи и у својим противречностима. Али у трагичном моменту религиозни хуманизам му је притекао у помоћ и својом догмом о непогрешивости човека, спасао европски хуманизам од немиле смрти. Но, и ако догматизиран, западни хришћански хуманизам није могао не задржати у себи све погубне противречности европског хуманизма, које су једнодушне у једној жељи: у протеривању Богочовека са земље на небо. Јер је хуманизму и најглавније да човек буде највиша вредност и највише мерило. Човек, а не Богочовек.

По нашем православном осећању: Хришћанство је Хришћанство Богочовеком, Његовом Богочовечанском идеологијом и Богочовечанском методиком. То је основна истина на рачун које се не могу правити никакви компромиси. Само као Богочовек, Христос је највиша вредност и највише мерило. Треба бити искрен и доследан до краја: ако Христос није Богочовек, онда је Он најбезочнија варалица, јер проглашује себе за Бога и Господа. Али еванђелска историјска стварност непобитно показује и доказује да је Исус Христос по свему и свачему савршени Богочовек. Стога се не може бити Хришћанин без вере у Христа као Богочовека и у Цркву као Његово Богочовечанско тело, Цркву, у којој је Он оставио сву чудесну Личност Своју. Спасоносна и животворна сила Цркве Христове састоји се у вечноживој и свудаприсутној Личности Богочовека. Свако замењивање Богочовека ма каквим човеком, и свако одабирање из Хришћанства само онога што се свиђа човековом индивидуалном укусу и разуму, претвара Хришћанство у површни и беспомоћни хуманизам.

Изузетна важност Хришћанства за род људски састоји се у његовој животворној и неизменљивој Богочовечности, којим оно осмишљава човечност уопште, преводећи је из таме небића у светлост Свебића. Једино својом Богочовечанском силом Хришћанство је со земље, со која чува човека да не иструли у греху и злу. Расплине ли се у разне хуманизме, Хришћанство обљутави, постане обљутавела со, која није ни за шта, осим да се проспе и да је људи погазе.

Свака тежња и покушај да се Хришћанство изједначи, „глајхшалтује” са духом времена, са пролазним покретима и режимима извесних периода историјских, одузима Хришћанству ону специфичну вредност, која га и чини јединственом Богочовечанском религијом у свету. У православној философији друштва правило је изнад свих правила ово: не прилагођавати Богочовека Христа духу времена, него дух времена прилагођавати духу Христове вечности, Христове Богочовечности. Једино тако Црква ће моћи сачувати животворну и незаменљиву Личност Богочовека Христа, и остати Богочовечанско друштво, у коме људи другују и живе помоћу Божанске љубави и правде, молитве и поста, кротости и смерности, доброте и мудрости, милости и вере, богољубља и братољубља, и осталих еванђелских врлина.

По Богочовечанској философији живота и света: и човек, и друштво, и држава имају се прилагођавати Цркви као вечном идеалу, али се Црква нипошто не сме прилагођавати њима, и још мање - робовати њима. Народ има праве вредности само утолико уколико живи еванђелским врлинама и оваплоћује у својој историји Богочовечанске вредности. Што важи за народ, важи и за државу. Циљ народа као целине, исти је као и циљ појединца: оваплотити у себи еванђелску правду, љубав, светост; постати „свети народ”, „Божји народ” који својом историјом објављује Божанске вредности и врлине (1.Пт.2,9-10; 1,15-16).

***

Питаће нас: где су конкретни плодови тог Богочовечанског друштва? Откуд да управо на пољу зрачења Православља дође до појаве „најрадикалнијег секуларизма људске историје”? (Јозеф Пипер). Зар не постоји и источни „хуманизам” (на пр. цезаро-папизам, и др.)? Успех обезбоженог социјалног хуманизма на тлу Православља, није ли доказ „неспособности Православља” да реши најелементарније друштвене проблеме? - Факат је да овај свет лежи у злу и греху. Свођење свега на човека, у ствари је атмосфера у којој живи и дише и којој стреми огрехорљена људска природа, и човек уопште, ма где се он налазио. Отуда није никакво чудо што су плиме те огреховљености, као и плиме псевдохришћанских отрова Европских, запљускивале покаткад, и запљускују и православне народе. Једно је, међутим, непобитна истина: Православна Црква никад није еклисиолошки одогматила никакав хуманизам, па било да се ради о цезаро-папизму, или било каквом другом - изму. Снагом своје истините и неискварене Богочовечности и еванђелске истинитости, и својим непрестаним призивом на покајање за све што није од Богочовека и по Богочовеку, она је сачувала, силом Духа Светога, целомудреност и чедност свог срца и своје душе. И тиме била и остала „со” света, човека и друштва. Трагедија пак западног хришћанства је управо у томе што је оно, било коригујући лик Богочовека, било одричући га, покушавало да поново уведе демонизирани хуманизам карактеристичан за огреховљену људску природу, и то где?

- у срце самог Богочовечанског организма - Цркве, чији је смисао управо ослобођење од њега. И кроз њу у све области живота, личности и друштва, прогласивши га за врховни догмат, за сведогмат. Тиме демонизирано човеково гордоумље, скривено под плаштом Цркве постаје догма вере без које нема спасења! Страшно је и помислити, а камоли рећи: тиме се једина „радионица спасења" и обогочовечења у овом свету, претвара постепено у демонизирану „радионицу" насиља над савестима и расчовечења, у радионицу унакажења Бога и човека кроз унакажење Богочовека!

Православна Црква никакав отров, никакав грех, никакав хуманизам, никакав овоземаљски друштвени систем, није прогласила за догму, - ни преко Сабора, ни преко „Тела" Цркве Васељенске. А Запад, авај, само то и ради. Најновији доказ: II Ватикански концил. Вера Православна: у њој је покајање неопходна света врлина; и она увек призива покајању. На Западу: псевдохришћанска вера у човека не призива покајању; напротив, она „свештено" обавезује да се остане при њеном човекоубственом човекопоклоништву, при њеним псевдохришћанским хуманизмима, непогрешивостима, јересима. И она са заносом сматра да то ниуком случају нису ствари због којих се треба кајати.

Савремени обезбожени социјални хуманизам, идеолошки и методолошки, по свему је пород и изум псевдохришћанске Европе, венчан са огреховљеношћу нашом. Питају вас: откуд он на тлу Православља? То Бог проба трпљење праведних, похађа децу због греха отаца њихових, и пројављује снагу Цркве Своје водећи је кроз огањ и воду, Јер по речима богомудрог Макарија Египатског то и јесте једини пут правог Хришћанства: „Где је Дух Свети, тамо следи, као сенка, гоњење и борба... Неопходно је да истина буде гоњена"[44]. Плодови пак, Богочовечанског друштва? - Светитељи, Мученици, Исповедници. То и његов циљ, то и његов смисао и осмишљење, то и доказ његове неуништиве снаге. Не књиге, не библиотеке, системи и градови, који данас јесу а сутра нису. Разни псевдохришћански хуманизми пуне свет књигама, а Православље - Светитељима. Хиљаде и стотине хиљада Мученика и Новомученика, пострадалих за веру Православну, - ето плода Богочовечанског друштва. Отуда чувени Франсоа Моријак, римокатолик, на мрачном хоризонту савременог света, из дана у дан све више погружаваног у мрак у Европи порођеног душегубног човекопоклонства, види само једну светлу тачку, која даје наду у будућност тога света: крвљу Мученика и Новомученика окупану веру Православну. На Западу? Нити знају Цркву, нити знају пут, нити знају излаз из безизлаза; све утонуло у душегубно идолопоклонство, сластољубље, самољубље и страстољубље. Отуда у Европи - ренесанс многобожства. „Лажни Христоси", лажни богови поплавили су Европу, а извожени из ње на све тргове света, имају за главни посао; убијати душу у човеку - ту јединствену драгоценост човекову у свим световима, и тиме онемогућити постојање и саме могућности једног истинског друштва.

Пишући ово, не пишемо историјат Европе, њених врлина и мана, нити историјат псевдоцркава европских. Излажемо само ентелехију њихове онтологије, силазимо у срж европског гордоумља, у његово демонско подземље, где су му црни извори, чијом водом прети да отрује свет. Ово није суд над Европом већ од свег срца молитвени призив на јединствени пут спасења, кроз покајање.

ХУМАНИСТИЧКА И БОГОЧОВЕЧАНСКА ПРОСВЕТА

Просвета представља чињеницу, посведочену, и стално посведочавану свеколиким искуством рода људског: човек је несавршено и недовршено биће. Све философије, све религије, све науке, све културе сведоче о томе. Човек је нешто што треба усавршити и довршити. Стога је главни циљ просвете: усавршити и довршити човека. Али, немилосрдно се намеће неодољиво питање: чиме усавршити и чиме довршити човека?

Ма с које стране посматран, човек је својим бићем отворен према другим бићима и према другим световима. Он ниуком случају није лајбницовска затворена монада. Свим својим животом, и физичким и психичким, човек свесно и несвесно, вољно и инстиктивно, али непрестано уткива себе у грандиозно и несагледно ткиво космичког свеживота. Ако је

[44] Hom. XV, 11-12; P. gr. t. 34, col, 584AB.

истински човечанска, просвета мора поћи од те очигледне чињенице као основне логичке поставке. А када се у историји рода људског трага за савршеним и довршеним човеком онда кроз наше сазнање вихори пламено питање: ко је савршен и довршен човек, ко?

Да ли Платон? - Али, из жеравичног сазнања своје несавршености и недовршености, Платон се претворио у стрелу за горњим световима, световима вечних идеја и идеала. Значи, он није савршен и довршен човек.

Да ли Буда? - Али, вијан аждајски немилосрдним осећањем своје човечанске несавршености, Буда је све тежње бића за савршенством сатерао у оностранo царство вечне неосетљивости и несаосетљивости: Нирвану. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Мојсије? - Али, гоњен страшним невољама свога народа и своје личне беспомоћности, Мојсије стално вапије за помоћу с неба, и незасладиву горчину свога људског бића заслађује пророчким визијама о неком будућем Месији и Спаситељу. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Мухамед? - Али, мучен крвожедношћу свога пакла и сладострашћем свога раја, Мухамед јури овом планетом, и мачем и огњем остварује своје пророчке снове, фанатички усхићено газећи преко лешева „кривоверних”, Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Кант? - Али, измучен несавршеношћу и недовршеношћу људског бића, Кант је из тесне чауре рационалистичког критицизма све што је људско бацио у амбис метарационалне „Ствари по себи”, и оставио га на милост и немилост неизвесног, непознатог, језивог. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Шекспир? - Али, у својој ненаситој жудњи за Савршеним и Довршеним, доживевши човекову несавршеност и недовршеност у безброј паклених трагичности, Шекспир је повео људско биће у горње светове и оставио га на тамошњим путевима зачуђено и запрепашћено. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Гете? - Али, широко и дубински доживљавајући драму људскога бића у којој Мефистофел игра главну улогу, Гете је својим претсмртним криком: Licht, mehr Licht! (светлости, више светлости) јасно показао колико је несрећан отишао у онај свет. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Толстој? - Али, у своме сталном и непоштедном ратовању са несавршеношћу и недовршеношћу људског бића, Толстој је дошао до таквог душевног немира да је пред смрт, у неиздржљивој агонији духа, побегао од куће, са намером да побегне од себе сама, од своје тужне несавршености и трагичне недовршености. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Да ли Ниче? - Али, вулкански бурно осећајући трагичну несавршеност и неподношљиву недовршеност људског бића у свима димензијама и стварностима овога света, Ниче је у необузданој чежњи за вишим, савршеним и довршеним човеком, полудео. Значи, и он није савршен и довршен човек.

Тако редом, од првог до последњег човека: тужна поворка несавршених и недовршених људи. А усред њих - Он, тајанствени и чудесни Богочовек: Божански савршен и човечански реалан. Његово човечанско Добро - Божански је савршено и довршено; Његова човечанска Истина - Божански је савршена и довршена; Његова човечанска Љубав - Божански је савршена и довршена; тако и Његова Правда, и Његова Милост, и Његова Самилост, и Његова Бесмртност, и Његова Вечност, и Његова Лепота; - све је човечански реално, али и Божански савршено и довршено. Не чудите се томе: све човечије Он је преобразио у Божје, усавршио и довршио Божјим. Једном речју: у Њему је сав човек Божански усавршен и Божански довршен.

Ви не верујете? - Пробајте, замислите или савршенијег Бога од Христа или савршенијег човека од Њега. Али, ви нећете бити у стању да то учините. Јер ни индивидуална ни колективна мисао људска не може замислити ни савршенијег Бога од Христа ни савршенијег човека. И оно што је изузетно и јединствено у свему томе јесте: сва Божанска савршенства у Христу су човечански реална и конкретна. И Божанска Истина, и Божанска Љубав, и Божанска Правда, и Божанска Доброта, и Божанска Лепота, у Њему су дате као најочигледније људске стварности и земаљске конкретности. Нема савршеног добра, ни савршене истине, ни савршене лепоте, а да их човек не нађе оваплоћене у Његовој Личности и остварене у Његовом животу. Због свега тога, Он је тај савршени и

довршени човек, кога род људски, мисао људска, срце људско тражи кроз религије, философије, науке, уметности, културе. Окренут ка просвети, овај закључак би гласио: Христос је тај идеални човек, кога људска просвета тражи као свој циљ, као свој смисао, као свој идеал. Са Њим, и од Њега, ми људи знамо шта је прави човек, шта је идеалан човек, шта је савршен човек. У Њему имамо образац по коме сваки човек може изградити себе у идеално доброг, у идеално праведног, у идеално савршеног и довршеног човека. И то без великих, несавладљивих тешкоћа, јер Он свакоме који се труди даје Божанске силе да све што је Његово учини својим: и Његову Божанску Правду, и Његову Божанску Истину, и Његову Божанску Љубав, и Његову Божанску Доброту.

Осећате, ми се већ налазимо на главном колосеку Богочовечанске философије просвете. Загледајте озбиљно и објективно у унутрашњу архитектонику те просвете: и план, и грађа, и програм, и душа, и дух, све је - еванђелско, све - Богочовечанско. Све су њене вредности - Божанске, сви њени методи - еванђелски. У њој је Бог увек на првом, а човек на другом месту: човек и живи и мисли и осећа и дела Богом; а то значи: човек се просвећује Богом. И то не неким апстрактним, трансцендентним, наднебеским, платоновско-кантовским Богом, већ Богом непосредне земаљске стварности и људске конкретности, Богом који је постао човек и у категорији човечјег дао све што је Божанско, бесмртно, вечно. Стога је у роду људском само Он, Богочовек Христос, имао право да од људи тражи Божанско савршенство: *Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески - Бог* (Мт.5,48), и да то Божанско савршенство постави и као циљ живота, и као циљ просвете, и као циљ културе, и као циљ свеколике људске делатности. Али, када то чини, Он у исто време даје људима сва потребна средства и све потребне силе, помоћу којих људи могу остварити тај циљ, постићи то Божанско савршенство. А та средства, а те силе, то су? - Свете еванђелске врлине: вера и љубав, пост и молитва, кротост и смерност, милосрђе и доброта, нада и трпљење, правда и истина. Остварене, ове врлине дају светог човека. А то значи: савршеног и довршеног човека. Такав човек зна и прави смисао света и прави смисао живота, и целокупним својим бићем ради на остварењу постављеног циља у свима областима људске делатности. Саткан од светих врлина, он главном аортом свога бића стално црпе све бесмртне силе из вечно живог Богочовека. Зато се осећа бесмртним и вечним још у овом свету; зато и у сваком другом човеку види бесмртно и вечно биће. Еванђелске врлине су спроводници Божанске светлости; свака од њих низведе у човека по млаз те светлости. Зато Светитељ зрачи, светли и просветљује. Он носи у себи „Светлост света”; она му осветљује сав свет, и он види његов вечни смисао и његову вечну вредност. Светост света је у исто време и „Светлост живота”; она осветљује пут који води човека у бесмртност и живот вечни. У нашем човечанском свету светлост и живот су синоними; као што су опет тама и смрт синоними.

Крочимо за пример тога у историју српског православног народа: Свети Сава је највећи српски просветитељ, јер је највећи српски Светитељ. Просвета је само пројекција светости, зрачење светлости; Светитељ светли, и тиме просветљује, просвећује. Просвета је свим својим бићем условљена светошћу; прави просветитељ је уствари само Светитељ. Без Светитеља нема просветитеља; без светости нема просвете; без просветљења нема просвећења. Светост је светост Божанском светлошћу. Истинска просвећеност није друго до зрачење светлости; само су Светитељи истински просвећени. Јер су Божанску светлост разлили по целом бићу свом практикујући еванђелске врлине и тиме потиснувши из себе сваки мрак греха и таму порока. Еванђелска светост, еванђелска праведност и живи, и дише, и зрачи, и дела светлошћу. Освећујући, она је у исто време осветљује и просветљује. То нам казује и сама етимологија српске речи: просвета, која долази од црквенословенске речи: ♦♥♣♠ ℵ × ∞ ; а ♠ ℵ↔| значи светлост, те просвета значи просветљење.

Да, просвета уствари значи просветљење, и то просветљење кроз освећење Духом Светим, Духом Христовим, као Творцем, Носиоцем и Раздаваоцем светости и светлости. Зато што су освећени и просвећени Духом Светим, Светитељи су просветитељи. Свети Сава је Духом Светим родио и препородио своју духовну децу, Србе, и осветио их помоћу еванђелских врлина. О томе нам речито говори тропар светом Сави. Научен светим Савом, наш је народ занавек изједначио појам просвете са појмом светости, појам просветитеља са појмом светитеља. И све то оличио у светом Сави као свом првом и највећем Светитељу и

просветитељу, увек првом и највећем. Стога су у нашем светосавском народном сазнању Црква и школа нераздвојни близанци: они и постоје, и живе, и расту један да другим и један помоћу другог.

* * *

Просвету без светости, просвету без освећења Духом Светим, просвету без усавршења и довршења човека Богочовеком, просвету без Бога - измислила је Европа у своме хуманистичкоме идолопоклонству. Свеједно је да ли се то идолопоклонство појављује у обожавању папе или обожавању културе, науке, цивилизације, технике, политике, моде. У свему томе главо је једно: и човека, и друштво и свет уредити без Бога, без Христа. Тако и у просвети, главно је: просветити човека и човечанство без Христа Бога. У том смеру хуманистичка просвета се дала на стварање новог човека. План за тог човека је класично прост и једноставан: у новом човеку не сме бити Христа нити ичег Христовог. И Европа се дала на посао: почела је стварати човека без Бога, друштво без Бога, човечанство без Бога.

Ренесанс је многа срца залио надом. Та ватиканизам је био сасушио европског човека: својим вампирским схоластицизмом у философији и људождерским језуитизмом у етици, он је испио европском човеку стваралачке животне силе. Најпреча је потреба: обновити европског човека хуманистичким духом старе Јеладе, и тако спречити његову смрт. То се може извести прво: удаљавањем европског човека од Христа, друго: кидањем свих веза које га везују са горњим, невидљивим световима.

Јавља се Русо: човека треба вратити природи, а протерати из њега све што је натприродно; што је природно, то је и добро; природан човек је најбољи човек, - у томе је сва Русовљева емилска етика и педагогика.

Русо је много захватио од природе и унео у човека. Али, настаје питање: шта је то што чини природу самога човека? - Чула, одговара сензуалистичка философија у лицу Лока. Човек као чуло, - то је прави човек. Сва природа човека изводи се из чула и своди на чула. Када се одбије оно што није потребно човеку, онда остају чула која и чине човека човеком.

Али, човек сведен на чула, сувише је примитиван, рапав, груб, непосредан. Наспрот њему, рационалистичка философија, на челу са Декартом и Кантом, предлаже нов тип човека. То је: човек као разум. Човек је пре свега и изнад свега рационално биће; разум и чини човека човеком; а све остало у човеку и сувише је споредно да би могло претендовати на главно место у његовом бићу.

Пропуштено је оно најглавније у човеку, протестују волунтаристи у философији, које предводи Шопенхауер и Штирнер; човек се не може свести ни на чула ни на разум; он није ни једно ни друго; он је на првом месту воља. Да, човек као воља, то је прави, истински човек; то је - нови човек.

Тражећи новог човека, Европа је затим кренула међу нижа бића од човека, и у њима почела да трага за пореклом човека, е да би, ослањајући се на животињски свет, створила на неки начин човека без Бога. Било је не мало радости, а и хистеричне вриске, када је Европом прогрмела хипотеза да је човек постао од мајмуна и других сисара. Тада је у свет европске троме и сушичаве мисли улетео Ниче са својим олујама, бурама и земљотресима. И са заносом пророка и пламеном песника, објавио своје еванђеље о надчовеку. Страснији у мислима него у осећањима, он је из Шопенхауеровог волунтаризма и Дарвиновог еволуционизма извео смео и логичан закључак: ако је мајмун прелаз ка човеку, зашто да човек не буде прелаз ка надчовеку? Да, човек је прелаз и пролаз ка надчовеку. Да, човек је нешто што треба савладати, превазићи. „Шта је мајмун за човека? Смех и жалосни стид. И то исто треба да буде човек за надчовека: смех и жалосни стид”. Надчовек је смисао земље и циљ историје. Надчовек, од чега је сачињен? Сачињен од четири главна принципа. Први је: треба убити Бога. „Ви виши људи, обраћа се Заратустра својим ученицима, Овај Бог био је ваша највећа опасност”. Али, не бојте се: „Умро је Бог”, - објављује Заратустра, - нема опасности по вас, нема више сметње да се јави надчовек. - Други принцип: Не штеди ближњега; што пада, то треба још гурнути. - Трећи принцип: главно је -воља за моћ, безобзирна и непоштедна воља за моћ. - Четврти принцип: све је допуштено; за надчовека

нема ни добра ни зла; он живи с оне стране добра и зла, с оне стране истине и заблуде, с оне стране савести и одговорности.

Предахнимо, заршена је драма хуманизма: створен је нови човек - надчовек. Од Русовљевог ембриона хуманистички човек се развио у надчовека; ренесансни човек завршио се надчовеком. Али, шта је у суштини надчовека; од чега је саграђен? - Само од једног инстинкта, инстинкта самоодржања. Али, допустите, зар се од једног инстинкта може саградити и најмања бубица, а камоли најкомпликованије на земљи биће - човек? Та у целом животињском свету, у коме има преко шест стотина хиљада врста животиња, нема ни једне мушице ни прамушице, која би била искована само од једног инстинкта, па макар то био и инстинкт самоодржања. А Ниче је један једини инстинкт прогласио за - надчовека. Отуда је надчовек уствари подчовек, а то значи нечовек. Ако хоћете, надчовек је најодвратнија карикатура човека на овој планети помраченој.

Што важи за надчовека, важи и за све његове хуманистичке претке, Русовљев природни човек није друго до получовек, јер му је одузето све што је натприродно; а получовек је исто што и подчовек, јер су у њему несметано узрасла сва природна зла, па још мажена од хуманистичке просвете.

А локовски човек као чуло, шта је он? Разломак човека проглашен за човека. А то је већ нови подчовек, нова наказа од човека. Јер шта су чула без душе? - Виолина са пет жица, али без виолинисте.

А кантовски човек као разум, шта представља он? Исечак човека проглашен је за човека. А где је свет, бескрајни свет људских осећања, у којима је и наш рај и наш пакао, - зар без тога човек може бити човек? Не, не, и кантовски човек је карикатура од човека.

А шопенхауровско-ничеовски човек као воља, чиме личи на човека? Где је ту душа са својим бескрајностима, па савест, па самилост? И зар без свега тога човек може бити човек? Ах, и то је карикатура од човека, само нова карикатура.

Разгледајте хуманистичку изложбу нових људи: получовек до получовека, подчовек до потчовека, нечовек до нечовека, а то значи: карикатура до карикатуре. Све сам човечуљак до човечуљка. Зар не примећујете, хуманистичка просвета европска створила је све неке човечуљке и њима населила Европу. Човечуљак је Русовљев природни човек, човечуљак је човек као чуло, човечуљак је човек као разум, човечуљак је надчовек. Све сам закржљали човек, све сами одломци и разломци човека; нигде целог, интегралног човека. Ми присуствујемо трагичној изложби: европски човек без Бога кроз хуманистичку просвету дегенерисао је у човечуљке, у патуљке.

Овде је потребан Јеремијски лелек: европски хуманизам је извршио своју мисију: створио је новог човека, човека без Бога и душе. Али, где је тај нови човек, где - надчовек? Гле, он не постоји као индивидуална личност, али постоји као колективна сила, пустоши Европу и кроз хуманистичку философију, и кроз хуманистичку науку, и кроз хуманистичку просвету, и кроз хуманистичку културу, и кроз хуманистичку технику, и кроз хуманистичку цивилизацију. Тако се изградио специфичан тип европског човека: холбаховски l'homme-machine, homo faber, homo technicus (човек машина, човек радник, човек вештак). То је, по свему, човек без Бога и без душе. Другим речима: обезбожен и обездушен човек -робот. А робот је тиме робот што не признаје ни Бога ни душу. У томе га нарочито подржава, знате ли ко? - Експериментална психологија, Psychologie ohne Seele (психологија без душе). То је европска хуманистичка наука о души. Наука о души која не признаје постојање душе! Може ли бити већег апсурда? Али тај апсурд је неприкосновена палата у којој живи његово божанско величанство: европска хуманистичка Psychologie ohne Seele. А пред њом се клањају многи европски роботи као пред непогрешивим божанством.

Да, да, да, фабрика робота, ето у шта се претварала, и најзад претворила, Европа од Ренесанса до данас. А робот, то је најбеднији тип човека. Ко има очи да види, може видети: на овој планети није било беднијег, наказнијег и нечовечнијег човека од европског робота. Стид и срамота, вечни стид и вечна срамота Европе, то је њен „нови човек", човек без Бога и душе, човек = робот.

Пошто је убио Бога и душу у себи, европски човек већ неколико деценија врши постепено самоубиство. Јер је самоубиство неуклоњиви пратилац богоубиства... Просвета

без Бога увукла је Европу у такав мрак, у какав ниједан континент није запао никад. У том мраку нико никога не распознаје, нико никога за брата не признаје...

Питајмо се, шта је циљ просвете, ако не: просветити човека, осветлити све његове поноре и јаме, и протерати из њега све таме. А човек без Бога, без Христа, без те једине светлости, како ће развејати космички мрак који са ових страна наваљује на њега, и како ће протерати таму из себе? Са свима својим светлостима човек без Бога није друго до свитац у бесконачном мраку ове васионе. А његова наука, његова философија, његова просвета, његова култура, његова техника, његова цивилизација, то су ситне свећице које он пали у помрачини земаљских и космичких збивања. А све те свећице шта значе у бескрајној ноћи и мрклом мраку индивидуалних, социјалних, националних, интернационалних проблема и збивања? Зар се већ нису све погасиле, и зар није Европом полегао густ и тежак мрак и попала непрозирна тама?

Са безумљем граничи лакомислена вера у свемоћ хуманистичке науке, у свемоћ хуманистичке просвете, у свемоћ хуманистичке културе, у свемоћ хуманистичке технике, у свемоћ хуманистичке цивилизације. Под трагичним утицајем те лакомислене вере европска хуманистичка просвета створила је и у нас сукоб између Цркве и школе, који за наш православни народ значи, и увек је значио, катастрофу. Под утицајем тога и наш се човек почео механизовати, роботизовати.

Да бисмо избегли завршну катастрофу, постоји само један излаз. Који? - Прихватити Богочовечанску просвету, и потпуно је спровести у свим школама, од најниже до највише, у свим просветним и народним и државним установама, од прве до последње. Богочовечанска просвета зрачи, светли и просвећује јединим неугасивом светлошћу у снима световима: Богочовеком Христом Њу никаква тама, па ни тама Европе, не може угасити ни обузети. Она једина прогони све таме из човека, и из друштва, и из народа, и из државе. Она, једина истинита светлост, осветљава до дна свакога човека, и у свакоме нам открива нашег бесмртног, нашег божанског брата и вечног сабрата. И она нас учи да се и проблем човека, и проблем друштва, и проблем нације, и проблем човечанства, могу лако и јасно и схватити и решити само када се и човек, и друштво, и нација, и човечанство прочитају у контексту са Богочовеком Христом.

Главне смернице и одлике Богочовечанске просвете могле би се формулисати овако:

1) Човек је биће које се најидеалније и најреалније може усавршити и довршити Богочовеком;
2) усавршавање човека Богочовеком бива помоћу еванђелских врлина;
3) просвећен човек у сваком човеку види свог бесмртног брата и вечног сабрата;
4) свака људска делатност: философија, наука, занатство, земљорадња, уметност, просвета, култура, добија своју непролазну вредност када се освети и осмисли Богочовеком;
5) истинска просвећеност се постиже светим животом по Христовом Еванђељу;
6) Светитељи су најсавршенији просветитељи; што светије човек живи, то је бољи васпитач и просветитељ;
7) школа је друга половина срца Богочовека, а Црква је прва;
8) у центру свих центара, свих идеја, свих делатности стоји Богочовек и његов Богочовечански колектив: Црква.

ЧОВЕК ИЛИ БОГОЧОВЕК

1. Нема сумње, човек је после Бога најтајанственије и најзагонетније биће у свима световима за које мисао људска зна. У безданим бескрајностима човекова бића живе и вихоре непомирљиве супротности: живот и смрт, добро и зло, Бог и ђаво; и све што је у њима и око њих. Кроз све религије, философије, науке, културе, цивилизације род људски је, у ствари, решавао један проблем, један свепроблем: проблем човека. И од свих мука и мучеништва исковао себи врховно божанство, и служио му као својој свевредности и врховном свекритеријуму. А то врховно божанство? - Ево њега: ἄνθρωπος μέτρον πάντων = човек је мера свих бића и ствари. Но, тиме његово божанско величанство човек - није решио проблем човека. Јер мерећи себе собом, он није разумео ни себе ни свет око себе

(ср.2.Кор.10,12). У ствари, радио је узалудан посао: огледао је огледало у огледалу. И све се сабрало у потресни вапај и језиву исповест: *Ништа не знам собом* - οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα (2.Кор.4,4): не знам ни шта је човек, ни шта је Бог, ни шта је смрт, ни шта је живот. Притом, свим бићем осећам да сам роб смрти, роб зла, и грехом роб ђавола. Кроз свеколике делатности човекове из васцелог рода људског изаткало се једно тело: „тело смрти". И сваки човек постао сутелесник тог тела смрти. А у телу смрти шта се таји? Смрад, смрад, смрад; гној, гној, гној; црвињак, црвињак, црвињак. *О, ја несрећни човек! Ко ће ме избавити од тела смрти ове* · ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου (Рим. 7,24).

Нико, нико, нико до - Богочовек. Јер, победивши смрт васкрсењем, Богочовек Христос је разорио „тело смрти" као онтолошку стварност (ср.Отк.20,14.10), избавио род људски од смрти, даровао му Живот вечни, Истину вечну, Љубав вечну, Правду вечну, Радост вечну, и сва остала вечна Божанска блага која само Бог Љубави и Човекољубља може подарити. И тако решио сав проблем човека, сав свепроблем човека. И стварно, откако је Бог постао човек, и јавио се као Богочовек у земаљском свету, Он је заиста постао, и занавек остао, врховна свевредност и врховни свекритеријум рода људског, Он: Једини Истинити Бог и Једини Истинити Човек, Једини Савршени Бог и Једини Савршени Човек у свима познатим световима. Као такав, Он је једина врховна свевредност и једини врховни свекритеријум самога човека у његовој психофизичкој стварности и богочовечанској потенцијалности, и свега човечијег и човековог. Тек у Богочовеку човек је по први пут угледао себе савршена, себе вечна. И познао себе од врха до дна. Отуда ново аксиолошко и гносеолошко свеначело у роду људском: Богочовек је мера свих бића и ствари - Θεάνθρωπος μέτρον πάντων. Но, начело: „Човек је мера свих бића и ствари" и надаље царује и влада, понајвише fero ignique у незнабожачком, многобожачком и ванхристовском свету. Зато најбогомудрији познавалац човека и Богочовека, све философије у роду људскоме своди на две философије: на философију по човеку, и на философију по Богочовеку (Кол.2,8).

2. Само је Богочовек савршени и довршени Човек. Али истовремено: и савршени Бог и савршени Човек. Ту је Ипостас Бога Логоса најважнији чинилац. То су свети богомудри Оци Четвртог васељенског сабора богонадахнуто исповедили и објаснили. У Богочовеку Христу човек је постигао сва своја савршенства: Богом је усавршио и довршио и своју душу, и своју савест, и своју вољу, и свој ум, и своје срце, и своје тело; речју: себе свецелог. И збило се најважније и најмилије чудо: Богочовек је оставио себе у нашем земаљском свету, и у свима световима, као Цркву, као тело Своје: да би сваки човек могао постати „сутелесник" Богочовекова тела, и тако постигао сва своја савршенства (ср.Еф.3,6). Свако људско биће може једино у Богочовеку и Богочовеком постати прави човек, савршени човек, потпуни човек. Само Њиме кроз Цркву и Црквом *са свима светима* достићи *у човека савршена, у меру раста пуноће Христове* (Еф.3,18; 4,11-16). У Богочовеку Христу *живи сва пуноћа Божанства телесно* - πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς, да би сваки од нас у Цркви и Црквом испунио себе том пуноћом Божанства (Кол.2,8-10). И стварно, сваки од нас то може постићи само *са свима светима* кроз свете тајне и свете врлине, предвођене светом вером и светом љубављу (Еф.3, 17-20).

Без Богочовека човек је, у ствари, без главе, и још: без себе, без себе вечног, без себе бесмртног, без себе боголиког. Ван Богочовека - нема човека, већ увек подчовек, или качовек, или нечовек. Уз то иде и ова истина: без Богочовека човек је увек роб смрти, роб греха, роб ђавола. Једино Богочовеком човек и постиже свој богопостављени циљ: постаје „бог по благодати", и тиме постиже савршену пуноћу свога бића и своје личности. Достиже своју Божанску вечност кроз Богочовечност. Живећи у Богочовечанском телу Цркве *са свима светима,* човек се постепено обогочовечује кроз свете тајне и свете врлине. И носи га радост оне свете благовести и неболетне заповести светог Василија Великог: „Човек је биће коме је наређено да постане бог"[45]. Створен као потенцијални богочовек, човек се у Богочовечанском телу Цркве труди да ум свој уличи Богу, да га преобрази у богоум, (*ми ум Христов имамо* - 1.Кор.2,16); да савест своју уличи Богу, да је преобрази у богосавест; да вољу своју уличи Богу, да је преобрази у боговољу; да тело своје уличи Богу, да га преобрази у боготело (*тело је за Господа, и Господ за тело* - 1.Кор.6,13). Обогочовечујући

[45] P. gr. t. 36, col. 560A.

себе Црквом и у Цркви, човек враћа себе предгреховној богосличности[46], раскошно је употпуњујући Божанским лепотама чаробне христоликости (Гал.4,19; 3,27; Рим.8,29). Без Богочовека и ван Богочовека, човек је увек у опасности да себе ођаволичи, јер је грех истовремено и сила и слика ђавола; и робујући ван Богочовека греху, човек добровољно постаје ђавосличан, постаје свој ђаволу: *Који твори грех од ђавола је* (1.Јн.3,8). Не треба сметати с ума: ђаволу је главни циљ да човека обезбоголичи, обезбогочовечи, обезбожи, и тако претвори у биће слично себи. Хуманистички антропоцентризам је у суштини ђавоцентризам, јер и један и други желе једно: да буду само своји, само у себи, за себе. Тако они у ствари преводе себе у царство „друге смрти": где Бога нема, нити ичега Божјег (Отк.21,8; 20,14).

Све довде речено није друго до еванђелски, апостолски, светоотачки, православни теантропизам (= θεανθρωπισμός), теохуманизам, теохоминизам.

3. Хуманизми евроиски, сви: од најпримитивнијег до најсуптилнијег, од фетишистичког до папистичког, заснивају се на вери у човека, човека онаквог какав је у својој психофизичкој датости и историчности. У ствари, сваком хуманизму сва је суштина: човек = homo. Сведен на своју онтологију, сваки је хуманизам не друго него хоминизам (homo-hominis). Човек - највиша вредност, свевредност; највиши критеријум, свекритеријум: „Човек - мера свих бића и ствари". То је, in nuce, сваки хуманизам, сваки хоминизам. Отуда су сви хуманизми, сви хоминизми, у последњој линији, незнабожачког, многобожачког порекла. Сви европски хуманизми, од оних преренесансних, па ренесансних, па надаље: протестантских, философских, религијских, социјалних, научних, културних, политичких, радили су свесно и несвесно, и непрекидно раде на једном: да вером у човека замене веру у Богочовека, да еванђељем по човеку замене Еванђеље Богочовека, да философијом по човеку замене философију по Богочовеку, да културом по човеку замене културу по Богочовеку; једном речју: да животом по човеку замене живот по Богочовеку. И све вековима тако, док се све то у прошломе веку, 1870. године, на Првом ватиканском концилу није слило: у догмат о непогрешивости папе. Од тада је овај догмат постао сведогмат папизма. Зато је на Другом ватиканском концилу наших дана тако упорно и вешто третирана и брањена његова неприкосновеност и неизменљивост. Овај догмат је од најепохалнијег значаја за васцелу судбину Европе, првенствено за њен апокалипсис, у који је она већ крочила. Овим догматом су сви европски хуманизми дошли до свог идеала и идола: човек је проглашен за врховно божанство, свебожанство. Европски хуманистички пантеон добио је свога Зевса.

Искреност је језик Истине: догмат о непогрешивости папе човека, није друго до ренесанс незнабоштва и многобоштва. Ренесанс незнабожачке аксиологије и критерилогије. Horribile dictu, али се и то мора рећи: догматом о непогрешивости папе догматизиран је незнабожачки хуманизам, на првом месту јелински. Догматизирана је свевредност, догматизирано свемерило јелинске културе, јелинске цивилизације, поезије, философије, уметности, политике, науке: πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος. А све то? Догматизирано незнабоштво. И тиме догматизирана автаркија европског човека, за којом су вековима чезнули сви европски хуманизми.

Догмат о непогрешивости папе је ничеовско „Ja - Sagung" (потврда) целокупном стваралаштву европског хуманистичког човека. „Ja - Sagung" његовој култури и цивилизацији. А оне су по циљевима и по методима претежно незнабожачке и многобожачке. Богочовекова је благовест и заповест: Иштите најпре Царства Божјег и правде његове, и остало ће вам се све додати (Мт.6,33). А европска хуманистичка култура и цивилизација шта све није објавила као циљ човекова постојања и као метод његова рада! Богочовек = Једини Спас човека од греха, смрти и ђавола; Једини Обновитељ и Обесмртитељ и Васкрситељ и Вазнеситељ и Овечнитељ и Обожитељ и Обогочовечитељ човека у свима световима, изричито и свејасно прописује као свециљ човекова бића и живота: постати савршен као Бог (Мт.5,48). А европски хуманистички човек шта све није место тога поставио и озаконио као циљ човекова бића! Еванђелска је необорива истина: *сав свет лежи у злу,* и после Богочовекова подвига у нашем земаљском свету (1.Јн.5,19-21). Штавише, по светом Апостолу Павлу, ђаво је: *бог овога света* (2.Кор.4,4). Између таквог

[46] *Парастос:*... „врати ме богосличности - εἰς τὸ καθ᾽ ὁμοίωσιν ἐπανάγαγε".

света који добровољно *лежи у злу* и Богочовековог следбеника нема компромиса. Богочовеков следбеник не може на рачун Истине еванђелске правити компромис са хуманистичким човеком који све то оправдава и догматизира. Ту је увек посреди судбоносна, и свесудбоносна, дилема и избор: Богочовек или човек. Јер хуманистички човек кроз све своје делатности иступа и поступа као автаркичан делатељ, као врховна вредност и врховно мерило. Ту нема места за Богочовека. Зато у хуманистичком царству место Богочовека Христа заузима Vicarius Christi (Заменик Христов), а Богочовек је потиснут на небо. Свакако, то је своје врсте разоваплоћење Богочовека Христа. Зар не?

Догматом о непогрешивости присвојивши себи, човеку, сву власт и сва права која припадају једино Богочовеку - Господу Христу, папа је, у ствари, прогласио себе црквом у Папистичкој цркви, и постао у њој све и сва. Своје врсте сведржитељ. Зато је догмат о непогрешивости папе и постао сведогмат папизма. И папа се њега не може одрећи ни но коју цену, све док је папа хуманистичког папизма.

4. У историји рода људског постоје три главна пада: Адамов, Јудин, папин. Суштина грехопада је увек иста: хтети помоћу себе постати добар; хтети помоћу себе постати савршен; хтети помоћу себе постати бог. Но, тиме се човек несвесно изједначује са ђаволом. Јер и он је хтео да помоћу себе постане бог, да собом замени Бога. И у том гордоумљу одједном се обрео као ђаво, потпуно одвојен од Бога, и - сав против Бога. У тој гордој самообмани и састоји се суштина греха, свегреха. У томе суштина и самог ђавола, свеђавола: сатане. А то није ништа друго него: хтети остати при својој природи, не хтети у себи ништа осим себе. Ђаво је сав у томе што уопште неће Бога у себи, хоће да буде увек сам, увек сав у себи, сав за себе, увек херметички затворен према Богу и свему Божјем. А то? - Себичност и самољубље загрљени на сву вечност. Такав је, у суштини, и хуманистички човек: сав остаје у себи, при себи, за себе; увек осионо затворен према Богу. У томе - сваки хуманизам, сваки хоминизам. Врхунац је ођавољеног хуманизма: хтети помоћу зла постати добар, помоћу ђавола постати бог. Отуда и ђавоље обећање нашим прародитељима у рају да ће помоћу њега - *постати као богови* (1.Мој.3,5).

Свечовекољубивим Богом човек је створен као потенцијални богочовек: да на темељу боголикости свога бића добровољно изгради себе Богом у богочовека. Али човек је по своме слободном избору кренуо кроз грех у безгрешност, кроз ђавола Богу. И сигурно би тим путем постао своје врсте ђаво да Бог, по безмерном човекољубљу Свом и „великој милости" Својој, није интервенисао поставши човек - Богочовек, те човека повео ка Богочовеку: увео га Црквом, телом Својим, у подвиг обогочовечења кроз свете тајне и свете врлине. И тако омогућио човеку да узрасте *у човека савршена, у меру раста висине Христове* (Еф.4,11). И на тај начин постигне своје божанско назначење: постане добровољно благодатни богочовек.

Папин пад: хтети заменити Богочовека човеком.

5. У нашем човечанском свету, по речима светог тајновидца Јована Дамаскина, само је Богочовек Христос - Једино ново под сунцем". И то - вечито ново: и Својом Богочовечанском Личношћу, и Својим Богочовечанским подвигом, и Својим Богочовечанским телом - Црквом. А и човек је једино у Богочовеку - нов, увек нов, вечито нов: у свима својим богочовечанским доживљајима на путу спасења, освећења, преображења, обожења, обогочовечења. У овом земаљском свету све стари, и све умире; само не стари и не умире убогочовечени и обогочовечени човек: „сутелесник" Христов. Богочовеком уцрквењен и оцрквењен, јер је постао живи, органски делић светог и вечног Богочовечанског тела Христовог - Цркве, у којој се личност развија и непрекидно расте *растом Божјим* (Кол.2,19) - *у човека савршена, у меру раста висине Христове* (Еф.4,13). А то значи: расте и развија се бескрајно и безгранично, према боголиким димензијама Божанских бескрајности и безграничности, датих људскоме бићу Тросунчаним Господом при стварању човека боголиким.

Богочовек Христос је тако изузетно нов, и изузетно један, и изузетно једини да је у ствари „Истина" - од Њега постала (Јн. 1,17), и кроз Њега остала у нашем човечанском свету. Све до Њега, и без Њега, и сада и увек - Истине као да и нема. И стварно је нема, јер је само Богочовечанска Ипостас - Истина: *Ја сам Истина* (Јн.14,6). Нема човеку Истине без Богочовека. Јер нема човека без Богочовека.

Све је ново у Богочовеку, и од Богочовека: најпре Он сам, па онда и спасење, и учење о спасењу, и метод спасења. По новини изузетна је у роду људском Богочовечанска благовест: одвојити грех од грешника; убијати грех - спасавати грешника; не изједначавати грешника са грехом; не убијати грешника због греха већ спасавати од греха. Потресна илустрација тога: жена ухваћена у прељуби. Свемилостиви Спас: одвојио женин грех од њеног боголиког бића, осудио грех - помиловао грешницу: *Ни ја те не осуђујем; иди, и од сада не греши* (Јн.8,11). То је „догматизирани" метод Православља у спасавању грешника од греха; светопредањски метод, богомудро разрађен и озакоњен у Православној Цркви од стране светих Отаца. И богонадахнуто изражен светим Симеоном Новим Богословом: „Добро које се не учини на добар начин - καλῶς - није добро".

У светлости овог еванђелског светог Предања православног антиеванђелска је, антихристовска страхота: убијати грешника због греха. Ту никаква инквизиција не може бити промовисана за свету. У крајњој линији, сви хуманизми убијају грешника због греха, уништавају човека са његовим грехом. Јер - неће Богочовека, у коме је једино спасење човека и од греха, и од смрти, и од ђавола. Ко није за Богочовека, самим тим је против човека; и још: самим тим је убица човека; и још: самим тим је и самоубица. Јер: оставља човека на милост и немилост греху, смрти и ђаволу, од којих само Богочовек може спасти, и нико други под небом. Поступајући тако са грешником, хуманистички човек неминовно врши самоубиство: убија душу своју, себе сама предаје паклу на вечито друговање с ђаволом, тим *човекоубицом* од искони (Јн.8,44). А кроза све то апсолутистички царује и влада наказни језуитско-хуманистички сведогмат етички: „циљ оправдава средства".

6. Шта Богочовек даје човеку, а други му нико дати не може? - Победу над смрћу, грехом и ђаволом, вечни Живот, вечну Истину, вечну Правду, вечно Добро, вечну Љубав, вечну Радост: сву пуноћу Божанства и Божанских савршенстава. Апостолски речено: Богочовек даје људима оно што око људско не виде, и ухо људско не чу, и у срце човеку не дође. То уготови Бог онима који Га љубе (1.Кор.2,9).

Отуда ваистину само Он, чудесни Богочовек, и *јесте једино потребно* човеку у свима његовим световима и у свима његовим животима (ср.Лк.10,42). Отуда само Богочовек и има право да тражи од људи оно што се нико други није усудио тражити: да сваки човек више воли Њега него родитеље, него браћу, него сестре, него децу, него пријатеље, него земљу, него Анђеле, него ма кога или ма шта у свима световима видљивим и невидљивим (Мт.10,37-39; Лк.14,26; Рим.8,31-39).

7. Други ватикански концил је ренесанс свих европских хуманизама, ренесанс лешева. Јер откако је Богочовека Христа у земаљском свету, сваки је хуманизам - леш. А све је то тако зато што је Концил упорпо остао при догмату о непогрешивости папе = човека. Гледани из вечноживог Богочовека, историјског Господа Исуса, сви хуманизми, мање-више, личе на злочиначке утопије, јер, у име човека, на разне начине убијају и уништавају човека у његовом психофизичком бићу. Сви они раде један безумно трагичан посао: оцеђују комарца - гутају камилу. А догматом о непогрешивости папе тај постао је догматизиран. Све је то језиво, до завршног ужаса језиво. Зашто? Зато што сам догмат о непогрешивости човека није друго до језиво опело сваком хуманизму: од ватиканског догматизираног па све до сартровског сатанизираног. У хуманистичком пантеону Европе сви су богови мртви, на челу за европским Зевсом. Мртви све док им у спарушеном срцу не гране свесамоодречно покајање, са својим голготским муњама и мукама, са својим васкрсним земљотресима и преображајима, са својим плодоносним олујама и вазнесењима. Тада? - Тада не би било краја њиховим славопојима увек животворном и чудотворном Богочовеку, ваистину Једином Човекољупцу у свима световима.

8. Шта је срце догмата о непогрешивости папе = човека? - Обезбогочовечење човека. На томе раде сви хуманизми, па и они верски. Сви они враћају човека у незнабоштво, у многобоштво, у двоструку смрт; у духовну и физичку. Удаљујући се од Богочовека, сваки хуманизам се постепено претвара, и најзад претвори у нихилизам. То илуструје савремени крах свих хуманизама, на челу са папизмом, посредним и непосредним, вољним и невољним родитељем свих европских хуманизама. А крах, катастрофални крах папизма је у догмату о непогрешивости папе. Тај догмат и јесте - врхунац нихилизма. Њиме је европски човек на догматски одлучан начин објавио догмат о автаркичности [самодовољности] европског

човека, и тако коначно обелоданио да њему Богочовек није потребан, и да Богочовеку нема места на земљи: Vicarius Christi га у потпуности замењује. У ствари, тим догматом живи, држи га се, и упорно га исповеда сваки европски хуманизам.

Сви хуманизми европског човека у суштини нису друго до непрекидни устанак против Богочовека Христа. На све могуће начине врши се погубни Umwertung aller Werte (превредновање свих вредности): Богочовек се свуда замењује човеком; на све европске престоле устоличује се европски хуманистички човек. Отуда, не један Vicarius Christi већ њих безброј, само у разним одорама. Јер, у крајњој линији, догматом о непогрешивости папе проглашен је непогрешивим човек уопште. Отуда широм Европе безброј папа. И ватиканских и протестантских. Међу њима нема битне разлике. Јер: папизам је - први протестантизам, по речима истиновидца Хомјакова.

9. Непогрешивост је природно Богочовечанско својство и природна Богочовечанска функција Цркве као Богочовечанског тела Христовог, коме је вечна глава - Истина = Свеистина: Друга Ипостас Пресвете Тројице: Богочовек Господ Исус Христос. Догматом о непогрешивости папе папа је, у ствари, проглашен за цркву, и он, човек - заузео место Богочовека. То је завршни тријумф хуманизма. Али у исто време и *друга смрт* (Отк.20,14; 21,8) папизма, а кроз њега и са њим и сваког хуманизма. Но, према Истинитој Цркви Христовој, која од појаве Богочовека Христа постоји у нашем земаљском свету као Богочовечанско тело, догмат о непогрешивости папе је не само јерес већ свејерес. Јер ниједна јерес није тако радикално и тако интегрално устала против Богочовека Христа и Цркве Његове, као што је то урадио папизам кроз догмат о непогрешивости папе - човека. Нема сумње, то је јерес над јересима. То - страхота над страхотама. То - невиђена побуна против Богочовека Христа. То, авај! - најјезивије протеривање Господа Христа са земље. То - поновна издаја Христа. То - поновно распињање Господа Христа, само не на дрвеном већ на златном крсту папског хуманизма. А све је то - пакао, пакао, пакао за јадно биће земљино што се човек зове.

10. Има ли излаза из тих безбројних паклова хуманистичких? Има ли васкрсења из тих безбројних гробова европских? Има ли лека од тих безбројних болести смртоносних?

Има, има, има: покајање. Таква је бесмртна благовест Вечног Еванђеља Богочовековог: покајање - за познање Истине - μετάνοια εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας (2.Тим.2,25). Друкчије се и не може поверовати у свеспасоносно Еванђеље Богочовеково: *Покајте се и верујте Еванђеље* (Мк.1,15). Покајање пред Богочовеком је једини лек за сваки грех, једини свелек за сваки грех, па чак и за свегрех. Нема сумње, покајање је лек и за овај „свегрех” папизма, садржан у гордоумном догмату о непогрешивости папе. А кроз то несумњиво лек за сваки грех сваког хуманизма посебно, и свих хуманизама укупно. Да, да, да; од свог милог свегреха „непогрешивости”, европски „непогрешиви” човек, европски хуманистички човек, може се спасти једино свесрдним и свепреображајним покајањем пред чудесним и свемилостивим и свеблагим Господом Исусом Христом, Богочовеком, ваистину јединим Спаситељем рода људског од сваког греха, од сваког зла, од сваког пакла, од сваког ђавола, од сваког хуманистичког рационализма, и уопште од свих грехова које људска машта измаштати може.

Са тих разлога: сви свети, богоносни и богомудри Оци свих седам светих Васељенских сабора, све проблеме у Цркви Христовој своде на проблем Личности Богочовека Христа, као на највећу и једину свedragоценост за свако људско биће, па било оно на земљи или у неком другом од Божјих светова. Да, за њих је Богочовек Христос све и сва у људским световима. Христолошки проблем је њихов свепроблем. Богочовек Христос је за њих једина свевредност Цркве Христове у свима световима. Њихова је непрекидна и бесмртна девиза: све за Христа, Христа ни за шта! - А свуда око ове њихове свете девизе бруји њихова неућутна благовест: Не хуманизам - већ теохуманизам! Не човек - већ Богочовек! Христос пре свега и изнад свега!

ХУМАНИСТИЧКИ ЕКУМЕНИЗАМ

Екуменизам је заједничко име за псевдохришћанства, за псевдоцркве Западне Европе. У њему су срцем својим сви европски хуманизми, са папизмом на челу. А сва та псевдохришћанства, све те псевдоцркве нису друго већ јерес до јереси. Њима је заједничко еванђелско име: свејерес. Зашто? Зато што су у току историје разне јереси негирале или унакажавале поједине особине Богочовека, Господа Христа, а ове европске јереси одстрањују васцелог Богочовека и на Његово место стављају европског човека. Ту нема битне разлике између папизма, протестантизма, екуменизма, и осталих секти, чије је име легеон.

Православни догмат, у ствари сведогмат о Цркви је одбачен и замењен латинским јеретичким сведогматом о првенству и непогрешивости папе, човека. А из те свејереси изројиле су се, и непрестано се роје друге јереси: Filioque, избацивање „епиклезе”, увођење тварне благодати, азима, чистилиште, благајна сувишних дела, механизовано учење о спасењу, и тиме механизовано учење о животу, папоцентризам, „света” инквизиција, индулгенција, убијање грешника због греха, језуистика, схоластика, казуистика, монархистика, социјални хуманизам...

Протестантизам? Најрођеније и верно чедо папизма, својом рационалистичком схоластиком срља из јереси у јерес, стално се дави у разним отровима својих јеретичких заблуда. Притом, папистичко гордоумље и „непогрешиво” безумље апсолутистички царује и пустоши душе његових верника. У начелу, сваки је протестант независни папа, непогрешиви папа у свима стварима вере. А то увек води из једне духовне смрти у другу. И никад краја томе умирању, јер је број духовних смрти човекових - безброј.

При таквом стању ствари, папистичко-протестантски екуменизам са својом псевдоцрквом и својим псевдохришћанством нема излаза из својих смрти и мука без свесрдног покајања пред Богочовеком Господом Христом и Његовом Православном Црквом. Покајање је лек за сваки грех, лек дат боголиком бићу људском од Јединог Човекољупца.

Без покајања и ступања у Истиниту Цркву Христову неприродно је и бесмислено је говорити о неком уједињењу „цркава”, о дијалогу љубави, о intercommunio. Главније и од најглавнијег јесте: постати сутелесник Богочовечанског тела Цркве Христове, и тиме заједничар у души Цркве - Духу Светом, и наследник свих бесмртних блага Богочовечанских.

1. Савремени „дијалог љубави” који се обавља у форми голог сентиментализма у ствари је маловерни отказ од спасоносне „светиње Духа и вере Истине” (2.Сол.2,13), тојест од једино спасоносне „љубави Истине” (тамо 2,10). Суштина љубави је Истина; и љубав живи истинујући. Истина је срце сваке богочовечанске врлине, па и љубави. И свака од њих јавља и благовести Богочовека Господа Христа који једини и јесте оваплоћење и оличење Божанске Истине = Свеистине. Када би Истина била ма шта друго а не Богочовек Христос, она би била мала, недовољна, пролазна, смртна. Таква би она била, када би била: појам, или идеја, или теорија, или схема, или разум, или наука, или философија, или култура, или човек, или човечанство, или свет, или сви светови, или ма ко, или ма шта, или све то заједно скупа. Али, Истина је Личност, и то Личност Богочовека Христа, Друго Лице Пресвете Тројице, зато је и савршена и непролазна и вечна. Јер су у Господу Исусу Истина и Живот једносушни: Истина вечна и Живот вечни (ср.Јн.14,6; 1,4.17). Који верује у Господа Христа, стално расте Његовом Истином у њене Божанске бескрајности: расте свим бићем својим, свим умом, свим срцем, свом душом. У Христу се живи *истинујући у љубави* - ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ, јер једино тако можемо да у свему узрастемо у Ономе који је глава, Христос (Еф.4,15). Притом, то увек бива *са свима светима* (Еф.3,18), увек у Цркви и са Црквом, јер се друкчије не може расти *у ономе који је глава* телу Цркве, Христос. Бескрајне силе које су неопходне за та узрастања свих Хришћана у Богочовечанском телу Цркве, Црква добија непосредно од своје главе, Господа Христа. Јер само Он, Бог и Господ, има те безбројне бескрајне силе, и свемудро располаже њима.

Не треба се варати: постоји и „дијалог лажи”, када преговарачи свесно или несвесно лажу један другога. Такав дијалог је својствен „оцу лажи” - ђаволу, јер је лажа и отац лажи (Јн.8,44). А својствен је и свима његовим вољним или невољним сарадницима када хоће да помоћу зла остваре своје добро, да помоћу лажи дођу до своје „истине”. Нема „дијалога љубави” без дијалога Истине. Иначе, такав дијалог је неприродан и лажан. Отуда и заповест христоносног Апостола: *Љубав да не буде лажна* (Рим.12, 9).

Јеретичко хуманистичко дељење и раздвајање Љубави и Истине само је знак недостатка Богочовечанске вере и изгубљене духовне Богочовечанске равнотеже и здравоумља. У сваком случају то никада није пут светих Отаца. Православни, само укорењени и утемељени *са свима светима* у Истини и Љубави, имају и јављају, од Апостола до данас, ту Богочовечанску спасоносну љубав према свету и свима створењима Божјим. Голи моралистички минимализам и хоминистички пацифизам савременог екуменизма само једно раде: обелодањују своје сушичаво хуманистичко корење, своју болесну философију и беспомоћну етику *по човеку* (ср.Кол.2,8). И још: обелодањују кризу своје хоминистичке вере у Истину, и своју докетистичку неосетљивост за историју Цркве, за њен апостолски и саборни Богочовечански континуитет у Истини и Благодати. А апостолско-светоотачко богоумље и здравоумље благовести истину Богочовечанске вере кроз светог Максима Исповедника: „Вера је темељ наде и љубави... Јер вера даје сигурност и самој истини”[47].

Нема сумње, светоотачко и од Апостола наслеђено мерило љубави према људима и односа према јеретицима, потпуно је Богочовечанско. То је богонадахнуто изражено у следећим речима светог Максима Исповедника: „Ја не желим да се јеретици муче, нити се радујем њиховом злу, - Боже сачувај! - него се већма радујем и заједнички веселим њиховом обраћењу. Јер шта може вернима бити милије него да виде да се растурена чеда Божја саберу у једно. Ја нисам толико помахнитао да саветујем да се немилост више цени него човекољубље. Напротив, саветујем да треба са пажњом и искуством чинити и творити добро свима људима, и свима бити све како је коме потребно. Притом, једино желим и саветујем да јеретицима као јеретицима не треба помагати на подршку њиховог безумног веровања, него ту треба бити оштар и непомирљив. Јер ја не називам љубављу него човекомржњом и отпадањем од Божанске љубави кад неко потпомаже јеретичку заблуду, на већу пропаст оних људи који се држе те заблуде”[48].

2. Учење Православне Богочовечанске Цркве Христове кроз свете Апостоле, кроз свете Оце, кроз свете Саборе о јеретицима јесте ово: јереси нису Црква, нити то могу бити. Зато у њих не може ни бити светих тајни; поготову свете Евхаристије, - те Тајне над тајнама. Јер света Евхаристија и јесте све и сва у Цркви: и сам Богочовек Господ Христос, и сама Црква као тело Његово, и уопште све Богочовеково.

Intercommunio - општење са јеретицима у светим тајнама, нарочито у светој Евхаристији, - то је најбезочније издајство Господа Христа, издајство јудинско; и притом издајство васцеле Цркве Христове, Цркве Богочовекове, Цркве апостолске, Цркне светоотачке, Цркве светопредањске, Цркве Једине. Овде треба своју охристовљену свест и савест побожно зауставити на неколико светих чињеница, светих благовести, светих заповести.

Пре свега треба се запитати: на каквој еклисиологији почива, на каквом се богословљу о Цркви заснива такозвани „intercommunio”? Јер сво православно богословље Цркве о Цркви Божјој почива и заснива се не на intercommunio него на Богочовечанској стварности communio, на Богочовечанској заједници, Богочовечанској κοινωνία (ср.1.Кор.1,9; 10,16-17; 2.Кор.13,13; Јев.2,14; 3,14; 1.Јн.1,3), док појам „inter-communio”, „међу-општење”, сам по себи је противречан и потпуно бесмислен за православну еклисиологију. Друга чињеница, и то света чињеница Православне вере је ова: у православном учењу о Цркви и светим тајнама једина и јединствена тајна јесте сама Црква - тело Богочовека Христа, те она и јесте једини извор и садржај свих Божанских тајни.

Ван те свеобухватне Богочовечанске тајне Цркве, Светајне, нема и не може бити „тајни”, па према томе нити икаквог „међу-општења” (inter-communio) у тајнама. Отуда, само у Цркви - тој јединственој светајни Христовој - може бити речи о тајнама. Јер Црква Православна, као тело Христово, и јесте извор и критеријум тајни, а никако не обратно. Не могу се тајне издизати изнад Цркве и разматрати изван тела Цркве.

Према томе, по православној еклисиологији, и сагласно целокупном православном Предању, Црква Православна не признаје изван себе никакве друге тајне, нити их разматра као тајне све док неко из јеретичке „цркве”, тј. псевдоцркве, не приступи Православној Цркви

[47] Caput. cent., Centuria I; P. gr. t. 90, col. 1189A.
[48] Epistol. XII; P. gr. t. 91, col. 465C.

Христовој с покајањем. Све док пак неко остаје ван Цркве, несједињен с њом кроз покајање, дотле је он за Цркву јеретик и неминовно се налази ван црквеног спасоносног општења - κοινωνία = communio. Јер *какав удео* - μετοχὴ - *има правда с безакоњем? Или, каква је заједница* - κοινωνία - *светлости с тамом* (2. Кор.6,14).

Прворховни Апостол Богочовечанском свевласношћу наређује: *Човека јеретика по првом и другом саветовању клони се* (Тит.3,10). А ко се јеретика не само не клони, него му чак и самог Господа Христа даје у светој Евхаристији, - зар је у апостолској светој вери Богочовечанској? Штавише, љубимац Господа Христа, Апостол љубави наређује: Човека који не верује у оваплоћење Господа Христа, и не признаје еванђелску науку о Њему као Богочовеку - *не примајте у кућу* (2 Јн.1,10).

Правило 45. светих Апостола громогласно заповеда: „Епископ, или презвитер, или ђакон, који се са јеретицима само и молио буде, нека се одлучи; ако ли пак допусти, као клирицима да што раде, нека се свргне”[49]. - Ова је заповест јасна и за комарачку савест. Зар не?

Правило 64. светих Апостола наређује: „Клирик или световњак, који пође у синагогу јудеја или јеретика да се моли, нека буде свргнут и одлучен”. - И ово је јасно и за најпримитивнију свест. Зар не?

Правило 46. светих Апостола: „Заповедамо да се свргне епископ, или презвитер који призна крштење или жртву јеретика. Јер: како се слаже Христос с велијаром? Или какав удео има верни с неверником?” - Очигледно и за оне без очију: ова заповест императивно наређује - не признавати јеретицима никакве свете тајне и сматрати их за неважеће и безблагодатне.

Богонадхнути гласноговорник апостолског и светоотачког саборног Предања Цркве Христове, свети Јован Дамаскин, благовести из срца свих светих Отаца, свих светих Апостола, свих светих црквених Сабора ову свету Богочовечанску истину: Хлеб Евхаристије (= светог Причешћа) није прост хлеб него сједињен са Божанством... Очишћујући се њиме, ми се сједињујемо са телом Господа и Духом Његовим, и постајемо тело Христово - σῶμα Χριστοῦ (= Црква)... Тајна Евхаристије назива се Причешћем μετάληψις, јер се њоме причешћујемо Божанства Исусова. А назива се заједничарењем - κοινωνία -, и уистини она то јесте, јер преко ње ми ступамо у заједницу с Христом, и узимамо удела и у Његовом телу и у Божанству; с друге стране, преко ње ми ступамо у заједницу један са другим и сједињујемо се. И пошто се сви причешћујемо од једнога хлеба, то постајемо једно тело Христово и једна крв, и чланови један другоме, јер смо сутелесници Христови - σύσωμοι Χριστοῦ. Стога се свом снагом чувајмо да не примамо причешће од јеретика - αἱρετικῶν, нити да им дајемо. Јер Господ каже: Не дајте светиње псима, нити мећите бисера свога пред свиње (Мт.7,6), да не постанете учесници њиховог зловерја - κακοδοξίας (= злоучења) и осуде. Јер ако заиста бива сједињење са Христом и једног са другим, онда се заиста добровољно сједињујемо и са свима онима који се заједно са нама причешћују. А то сједињење збива се добровољно, не без наше сагласности. Јер сви смо једно тело, пошто се од једног тела причешћујемо, као што вели Апостол (1.Кор.10,17)[50].

Неустрашиви исповедник Богочовечанских истина православних објављује свима људима у свима световима: „Причешће од јеретика - отуђује од Бога и предаје ђаволу”[51]. У Евхаристији: „хлеб јеретички и није тело Христово”[52]. „Каква је разлика између светлости и таме, таква је и између православног Причешћа и јеретичког. Православно просвећује, јеретичко помрачује; једно сједињује са Христом, друго - са ђаволом; једно оживљује душу, а друго - убија”[53]. „Причешће из јеретичких руку јесте отров, а не прост хлеб”[54].

* * *

---

[49] *Ср. Правило 33. Лаодик. Сабора.*

[50] De fide, IV, 13; P. gr. t. 94, col. 1149. 1152. 1153.

[51] *Творен. Преп. Тедора Студита. том. 2. стр.* 332. - *С. Петербург,* 1908.

[52] *Тамо, стр.* 596.

[53] *Тамо, стр.* 742.

[54] *Тамо, стр.* 780.

Ово наше ходање по рају и паклу да завршимо Богочовечанским благовестима савременог равноапостолног Владике православног, уистини Златоуста Српске Православне Цркве - Николаја Жичког (†1956). Смерно и молитвено желимо да еванђелска светлост његових богомудрих расуђивања светоотачки осветли и разјасни проблеме о којима говоримо.

Светоотачки погружен у тајне историје рода људскога свети Владика благовести: Славни Пророк Исаија прорекао је ово: *Кад устане Господ да потре земљу, тада ће се поноситост људска угнути а висина се људска понизити, и Господ ће сам бити узвишен у онај дан* (Ис.2,11).

И у старо време устајао је Господ много пута да потре земљу због обожавања људи место Њега, јединога Бога, због наметнутих и охолих човекобогова. Устао је и у наше време и ваистину потро сву земљу у праведном „гневу” Своме да би охолост људску сломио и вештачку узвишеност људску понизио.

Такав устанак Божји против људи често је неизбежно следовао устанку људи против Бога. Јеретички народи нашег времена посадили су Христа Господа на последње место за трпезом овога света, као последњег убожјака, док су на прва места посадили своје велике људе и политичаре, књижевнике, философе, баснословце, научнике, финансијере, па чак и туристе и спортисте. Сви погледи тих народа упрти су били у те великане, у те модерне богове, док се на Христа Победиоца смрти мало ко обазирао. Оваком одвратном устанку крштених но јеретичких народа против свевишњег Бога морао је следовати устанак „увређеног” Бога против безаконих људи и народа. И заиста устао је Бог да потре земљу. И догодило се небивало страдање народа земаљских, на наше очи и преко наших леђа. Не само да су се све обожаване величине људске показале погашеним ватрама, на којима нико више није ни покушао да се огреје него се догодило и оно даље што је Исаија прорекао: *И људи ће се склањати у камене пећине и у рупе земаљске од страха Господњег и од славе величанства његова - кад устане да потре земљу.* - Зар се није ово буквално обистинило у минулом рату? Зар нису људи на неколико континената, као и у нашој земљи, бежали у пећине камене и у рупе земаљске да би нашли склоништа животу своме од европских сејача смрти? А ови сејачи смрти и јесу они великани, они људски идоли који су за трпезом овога света седели у прочељу и који су се смејали Христу као просјаку на дну трпезе.

Онда даље прориче Исаија да ће људи и народи од страха пред славом величанства Бога небеснога полупати све своје идоле, одбацити све своје лажне богове и престати клањати се, вели, кртицама и слепим мишевима. - Јасно је да Пророк под кртицама овде разуме великане људске који неће да знају Бога ни небеско Царство него уче људе да живе у мраку овога света, мислећи земљом и хранећи се земљом. А под слепим мишевима разуме пророк оне људе који се боје светлости Христове, па беже у мрак својих идејних пештера, тескобних, мрачних и хладних. Најзад завршује Исаија своје страшно сведочанство овом опоменом: *Прођите се човека, којему је дах у носу.* Хоће да каже свима који хоће да чују и разумеју: Та прођите се поуздања у немоћне и смртне људе. Вратите се Богу живоме, у коме је спасење. Ко вас Србе превари да гурнете Христа Спаситеља на дно своје трпезе и да прва места попуните белосветским охолицама, празноглавцима и сејачима смрти? И хоћете ли се опет дати преварити? Бирајте живот или смрт. И знајте да ако ви опет устанете против Бога за рачун лажних богова „културе”, устаће и Бог против вас. И деца ваша тада дрхтећи од страха у пећинама и рупама земаљским познаће славу и величанство Господа Бога, Створитеља и Сведржитеља. Али по скупљу цену, скупљу од ваше.

Христоносни Владика са тугом, и надом благовести: Наша крштена браћа који се поведоше за папским и лутеранским јересима направише се веома мудри мимо Христа. И презреше нас православне Хришћане као немудре и некултурне. Али ваистину и на њима се обистини реч Павлова: *Кад се грађаху мудри, полудеше* (Рим.1,22). Јер одбацише духовну мудрост по Христу, која ходи у оделу смерности и љубави, а обукоше се у телесну и светску мудрост, попут незнабожачких философа, која је сва у гордељивости и злоби.

И претворише славу вечнога Бога у обличје смртнога човека,... па већма поштоваше и послужише твар него Творца (Рим.1, 23.25). То јест скидоше сву славу са Христа Господа и ставише је на рамена смртних људи, које уздизаху за нове месије. Такав

им је постао појам славе од небожје мудрости. А појам културе састоји се код њих у поштовању твари, тј. видљиве природе и служењу њој већма него Творцу природе. Смртни богови и обожена природа! То је за сада последња станица западног човечанства у незадржаном и вековном срљању са висина Христових у тартар сатанин. То је врхунац изједначавања људи на западу са негдашњим паганизмом римским и садашњим азијским. Хиљаде књига годишње објављују они све у славу великих људи и у похвалу своје културе, и хиљадама новина дневно стоје у служби исте пролазне лажне славе и у служби похвале човечијих дела под надувеним именом култура. Зато их предаде Бог у срамне страсти, те налазе задовољство само у оном што је земаљско а не небесно, и само у оном што производи код ђавола смех а код Анђела Христових плач. Сласти су им у неговању тела, у грабежи туђега, у отмици од малих и слабих, у умножењу земаљскога блага и проширењу своје државе и своје власти, у лукавом завојевању туђе отаџбине, у весељу и у игрању, у одбацивању сваке вере као сујеверице, у негирању Бога, у пуном биолошком животу, у бестидном називању мајмуна својим праоцем, у потопљењу антропологије у зоологију.

Питате ли да ли ће се ово најзалуталије поколење, најзалуталије у историји, моћи икад повратити ка истини и поштењу? Може. И нека би дао „увређени" Христос да то што скорије буде. А кад ће то бити?

То ће бити онда кад наша западна браћа буду писала хиљаду књига годишње у славу Христа Бога нашега. И када хиљаде њихових новина дневно буду писале похвале хришћанским врлинама и хришћанским добрим делима, место што пишу о злочинима и о увредама Божјег Величанства, и о трговини са телесним инстинктима. Када се то преображење догоди, онда ће се западно јеретичко човечанство јавити пред видљивим небесима као окупано, очишћено и небеским кадом намирисано.

Тада ћемо се ми православни радовати, јер ћемо добити повраћену браћу своју.

Тада ће незнабожачки народи заволети Христа и тражити де се упишу у Његову децу. Јер им неће више Хришћани спречавати да буду Христови.

Тада неће бити злобе међу људима ни ратова међу народима. Него ће бити Христов мир што превазилази разум и Христова слава којој нема равне ни у времену ни у вечности.

Богонадахнути Владика казује Богочовечанску истину: Превелика срећа за људе - јављање Бога у телу. Превелика несрећа - отпад од тога Бога и враћање у службу сатани. Ова несрећа потекла је од западних неправославних народа, и то из два узрока. Први узрок је мржња према јеретичком свештенству, а други мржња према Јеврејима. Обе ове мржње узрасле су у срцима западног човечанства из истог семена. А то семе јесте покушај како хришћанског клира тако и Јевреја да потпуно загосподаре животом народним и државним у свима правцима. Мржња према таквом клиру претворила се у мржњу према Цркви, а мржња према Јеврејима укључила је и Господа Христа као тобожњег Јеврејина. У ствари Христос је био Јеврејин само по мајци и по народу у коме се прво јавио. Али баш од тога народа Он је прво и одбачен и страшном смрћу уморен. Шта дакле? Ако је неко против Јевреја, како може бити и против Христа, против кога Јевреји ратују 2000 година? Но, где се сатански нокти забоду, ту се не пита за логику.

Поведени мржњом против клира и Јевреја, западни народи су постепено одбацивали Христа, док Га у последње време нису искључили из свих грана и установа народних и државних, ограничивши Му бављење једино у храмовима. Њему који је после Свог славног васкрсења из гроба рекао: Даде ми се свака власт на небу и на земљи (Мт.28,18). Њему су заслепљени људи одузели сваку власт. Не, него и сваки утицај - на земљи, у школи, у друштву, у држави, у политици и уметности, у међуљудским и међународним односима, у науци, у књижевности, и у свему осталоме.

Но, са Богом се није играти. Кад год се људи као гости за Божјом трпезом сувише обезобразе, мора доћи казна као опомена од стране Домаћина. Две страшне опомене Божје садашњем поколењу то су два последња Светска рата у размаку од двадесет година. Нека хришћански народи клекну пред „увређеним" Христом и поврате Му ону власт, част, славу и пошту која једино Њему припада. Тако чините и ви, браћо православна, ако хоћете да се сачувате од трећег Светског рата, страшнијег од оба прошла.

Апостолска туга светог Владике због Европе:

Шта је Европа?

То су похота и памет. Обоје човечије: човечја похот и човечја памет. А то двоје оличено је у папи и у Лутеру. Шта је дакле Европа? Папа и Лутер. Засићене људске похоте до врхунца, и засићене људске памети до врхунца. Европски папа је људска похота за влашћу. Европски Лутер - људска решеност да све објасни својом памећу. Папа као владар света и научник као владар света. То је Европа у суштини својој, битно и историјски. Једно означава бацање човечанства у ватру, а друго означава бацање човечанства у воду. А обоје - одвајање човека од Бога. Јер једно значи негирање вере а друго - негирање Цркве Христове. Тако дејствује у телу Европе зли дух ево неколико векова. Ко може истерати тај опаки зли дух из Европе? Нико осим Онога који је црвеним словом обележен у историји рода људског као једини Изгонитељ демона из људи. Ви погађате на кога мислим. Мислим на Господа Исуса Христа, Месију и Спаситеља света, од Деве рођеног, од Јевреја убијенога, од Бога васкрслога, од векова потврђенога, од небеса оправдаванога, од Анђела прослављенога, од Светитеља посведоченога, и од праотаца наших усвојенога.

Док се Европа држала Христа као Сунца правде и Његових Апостола, Мученика, Светитеља и безбројних Угодника и Праведника, дотле је она личила на трг осветљен са стотине и хиљаде сијалица, великих и малих. Али кад су људска похота и људска памет ударила по томе Христу као два страшна ветра, сијалице су се погасиле пред очима људи и мрак је овладао тргом као мрак у подземним ходницима кртице.

По похоти људској сваки народ и сваки човек тражи власт и сласт и славу, подражавајући папи римском. По памети људској сваки народ и сваки човек налази да је најпаметнији и свега блага земаљскога најзаслужнији. Како да не буду ратови међу народима и људима? Како да не буде лудила и беснила код људи? Како да не буде болештина и суше и поплаве и чирева и сушице и револуције и ратова? Мора све то да буде, као што мора гној да излази из загнојене ране, и као што мора да се шири гадан мирис од нагомилане нечистоће.

Папизам се служи политиком, јер тако се само долази до власти. Лутеранизам се служи философијом и науком, јер тако мисле доћи до памети. Тако је похота дигла рат против памети и памет против похоте. То је нова вавилонска кула, то Европа. Али је у наше време устало ново поколење европско, које је венчало похоту и памет у атеизму а одбацило папу и Лутера. Сад нити ко скрива похоту нити хвали памет. Људска похота и људска памет венчани су у наше дане и створен је један брак који није ни католички ни лутерански, него очигледно и јавно сатански. Данашња Европа није више ни папска ни лутеранска. Она је изван тога и ван тога. Она је скроз земаљска, и без жеље да се пење на небо ни са пасошем непогрешивог папе нити пак уз лествице памети протестантске. Уопште одриче се путовања из овога света. Жели да остане ту. Жели да јој буде гроб где и колевка. Не зна за други свет. Не осећа озон небесни. Не види у сну Анђеле и Светитеље. За Богородицу не може да чује. Разврат га утврђује у мржњи против девичанства. Сав је трг у мраку. Све су сијалице погашене. Ај, какав ужасан мрак! Брат брату зарива мач у груди мислећи непријатељ је. Одриче се отац сина и син оца. Вук је вуку вернији пријатељ него човек човеку.

Ај, браћо моја, зар ви сви то не видите? Зар ви сви нисте осетили мрак и злочин антихришћанске Европе на својим леђима? Хоћете ли уз Европу или уз Христа? Уз смрт или уз живот. То двоје ставио је некад Мојсије пред свој народ. И ми стављамо пред вас. Знајте: Европа је смрт, Христос је живот. Изаберите живот да живи будете на век.

Потресно ридање равноапостолног Владике над Европом: Ај, браћо моја, осамнаести век је отац деветнаестог века, а деветнаести век је отац двадесетог века. Отац се био веома задужио. Син није отплатио дугове свога оца него се још већма задужио, и дуг је пао на унука. Отац је био заражен тешком болешћу, а син није исцелио гадну болест оца свога на себи, него ју је још више позледио, и болест је отишла и ударила по унуку троструком јачином. Унук то је двадесети век у коме ми живимо.

Осамнаести век је значио бунт против Цркве и свештенства римског понтифекса. Деветнаести век је значио бунт против Бога. Двадесети век значи савез са ђаволом. Дугови су порасли и болест се погоршала. А Господ је рекао да посећује грехе отаца до трећег и четвртог колена. Не видите ли како је Господ посетио унуке, због грехова дедова европских? Не видите ли шибу на унуцима због неплаћених дугова ђедова?

Цар антихрист представља почетак деветнаестога века. Папа антихрист представља средину деветнаестога века. Европски философ антихрист (из луднице) представља крај деветнаестога века. Бонапарта, Пије, Ниче. Три кобна имена тројице најтежих болесника, наслеђене болести.

Јесу ли они победиоци деветнаестога века? Не, они су најтежи носиоци болести наслеђене од осамнаестог века. Најтежи болесници. Цезар, понтифекс и философ..., не у паганском старом Риму него усред крштене Европе! Нису они победиоци него најпобеђенији. Кад се Бонапарта насмејао светињама у Кремљу, и када се Пије прогласио Непогрешивим, и када је Ниче јавно објавио своју службу Антихристу - тада је сунце помрачало на небу. Не једно, него да их је било хиљаду, помрачала би од туге и срамоте. Јер гле чуда што свет није видео: атеист цар, атеист понтифекс и атеист философ. У време Нероново бар један од тројице није био атеист - философ. Осамнаести век, век је Пилатов: осудио је Христа на смрт. Деветнаести век, век је Кајафин: распео је Христа поново. Двадесети век, век је Синедриона састављеног од Јуда крштених и од Јуда некрштених. Тај Синедрион је прогласио да је Христос мртав за навек и да није васкрсао. Зашто се онда чудите, браћо, што су настале небивале шибе по европском човечанству, шибе до крви и костију, и до сржи у костима, од буна и револуција и ратова?

Ко је онда победилац, ако не цезар и понтифекс и философ одхристијањене Европе?

Победилац је руски мужик и српски сељак, по речи Христовој: који је најмањи међу вама онај је велики (Лк.9,48). Ко је био непознатији, незнатнији и мањи у деветнаестом веку, у веку великог Бонапарте и непогрешивога Пија и неприступнога Ничеа, ко, ако не руски мужик паломшчик „по свјатим мјестам" и српски сељак ратник против полумесеца и ослободитељ Балкана?

Ђаволско ратиште, ђаволско свештенство и ђаволска мудрост - то је цар, папа и философ деветнаестога века. Српски сељак је представљао оно што је супротно свему томе: прво - крстоносно јунаштво, друго - мученичко свештенство, и треће - рибарску апостолску мудрост. На њега се поново односе оне молитвене речи Господа и Спаса нашег Исуса: Хвалим те, Оче, Господе неба и земље, што си ово сакрио од премудрих и разумних а открио си простима (Мт.11,25). Шта је открио Бог простим сељацима? Открио им је мушку храброст, небесну светост и Божанску мудрост. Открио им је оно што је супротно западном Цару и Папи и Философу, сасвим супротно, као дан ноћи.

Христочежњиви свети Владика о богоубилачком идолопоклонству европске културе: Да је Европа остала хришћанска, она би се хвалила Христом а не културом. И велики народи Азије и Африке, иако некрштени но духовно настројени, то би разумели и ценили. Јер и ти народи хвале се сваки својом вером, својим божанствима, својим верским књигама: неко Кораном, неко Ведама, или другим. Не хвале се они дакле делима руку својих, својом културом, него нечим што сматрају вишим од себе, управо највишим у свету. Само се европски народи не хвале ни Христом ни Христовим Еванђељем, него се хвале својим опасним машинама и јефтиним фабрикатима, тј. културом својом. Последица тога европскога самохвалисања наметљивом културом јесте то што су сви нехришћански народи омрзли Христа и Хришћанство. Омрзнувши европске производе и људе, омрзли су и европскога Бога. Но, авај, Европу то не боли. Она је пре свију омрзла и одбацила свога Бога. До тога незавидног положаја довео је европско човечанство његов погрешан развој под утицајем једне погрешне цркве кроз последњих девет стотина година. Нису за то криви европски народи; криви су духовни вођи народни. Није криво стадо; криви су пастири.

Да је среће Европа би се хвалила Хришћанством као својим најдрагоценијим наслеђем и највећим достојанством. То би требало да буде, и то је било првих векова после Христа, тј. да је Европа била тезоимена Хришћанству, да се истоветала са Хришћанством. Слављење Христа и проповедање Христа свима континентима и свима народима, то је била Богом одређена мисија европског континента. Ван Хришћанства Европа нема ничим да се похвали. Без Христа Европа је најсиромашнији просјак и најбезочнији пљачкаш овога света.

Христопросвећени Владика казује горку истину о европској просвети: Европска школа одвојила се од вере у Бога. У томе је њено обраћање у тровачицу, и у томе смрт европског човечанства. Никад у незнабожачким културама није се наука одвајала од вере, иако је вера била погрешна и глупа. Само се то у Европи догодило; у оној Европи која је примила

најсавршенију веру. Али због сукоба са црквеним старешинама Европа се озлоједила и одбацила најсавршенију веру а задржала најсавршенију науку. Ај, браћо моја, одбацила је Божје знање а прихватила људско незнање! Каква глупост и колики мрак!

Богоумни свети Владика о добровољном ослепљењу западног човечанства: Запад је подетињио. У томе је његова ругоба и његово сумашествије. У својој хришћанској епоси, кад је Запад био православан, он је видео духом и гледао умом. Но, што се више удаљавао од хришћанске истине и врлине, то се његов духовни вид све више скраћивао, док у двадесетом веку није сасвим потамнео. Сада су му преостале још само телесне очи за чувствена опажања. Он је наоружао своје телесне очи са многим изванредним справама да би боље и тачније видео телесни свет, његов облик и боју и број и меру и раздаљину. Он гледа кроз микроскоп и види ситне црвиће, микробе, како их нико никад није видео. И он гледа кроз телескоп и види звезде као ту изнад оџака, како их нико од људи није видео. И дотле: и толико. Што се пак тиче умног гледања и духовног прозирања у сакривено језгро ствари и у смисао и значај свега створенога у великој васиони око нас, ај браћо моја, у томе је западно човечанство данас слепље од муслиманске Арабије и од браманске Индије и од будистичког Тибета и од спиритистичког Китаја. Заиста, већу срамоту Христос није доживео за минуле две хиљаде година него што је ова, то јест да крштени људи буду слепљи од некрштених.

Оно што је Апостол Павле изобличавао код крштених Галата, то би он исто данас рекао за подетињени остарели Запад. Овако је он писао Галатима: *О неразумни Галати, ко вас је опчинио да се не покоравате истини? Ви, којима пред очима беше написан Исус Христос, а сад се међу вама разапе. Тако ли сте неразумни? Почевши духом сад телом свршујете* (Гал.3,1.3). - И Европа је некада била почела Духом, а сада телом завршује, тј. телесним гледањем, телесним суђењем, телесним жељама, телесним освајањима. Као опчињена! Сав њен живот у наше време креће се у два простирања (димензије): у ширину и у дужину. Она зна само за простор, тј. за ширину и за дужину. Не зна ни за дубину ни за висину. Због тога се бори за земљу, за простор, за проширење. За простор, само за простор!

Отуда рат за ратом, ужас за ужасом. Јер Бог није створио човека да буде само просторна животиња, него да умом понире и у дубину тајни, а срцем да се уздиже у висине Божанске. Рат за земљу јесте рат против истине. А рат против истине јесте рат против Божје и човечије природе.

О, чемера горчијег од пелена: колико људи страдају, бедствују и жртвују за пролазно и варљиво царство земаљско! Кад би стоти део тих мука и жртава хтели поднети за небеско Царство, рат на земљи постао би им до суза смешан. Христу тешко дају две лепте, а у цркви Марсу - ђаволу дају сву имовину и сву своју децу!

Нека се Европа прекрсти и окрене ка Христу. Нека спомене Пресвету Богородицу и дванаест великих Апостола, и крљушт с њених очију смаћи ће се. И биће опет лепа као што је била лепа пре хиљаду година православна Христова Европа. И биће она срећна и ми са њом. И зарадоваће се расплакани европски народи, и запојаће с нама вечни славопој Богу: Свјат, Свјат, Свјат Господ Саваот, исполн небо и земља слави Твојеја. Амин.

Христосмерни Владика о охолим народима Европе: Властољубиви и охоли народи Европе никад не признају своју кривицу. Изгубили су појам о греху, о греху и кајању. За свако зло у свету они криве другога; себе - никад. Та како би они могли учинити грех, кад су они сели на престо Божји и себе прогласили непогрешним боговима! Прво њихов верски старешина папа прогласио је себе непогрешним. Његовом примеру, а упркос њему, следовали су западни кнежеви и краљеви. Сви су се прогласили непогрешивим. како они што носе крст тако и они што носе мач.

Христочежњиви Владика о суду Христа и Европе: Ако би се историја последња три столећа, осамнаестог, деветнаестог и двадесетог, хтела назвати једним правим именом, онда се не би могло наћи подесније име него: Протокол суђења између Европе и Христа. Јер за триста последњих година ништа се у Европи није догодио што не би имало битне везе са Христом Богом.

На суду између Христа и Европе стварно се збива следеће: Христос говори Европи да је она у Његово име крштена и да треба да остане верна Њему и Његовом Еванђељу. На то оптужена Европа одговара:

Све су вере једнаке. То су нам рекли француски енциклопедисти. И нико се не може присилити да верује ово или оно. Европа толерише све вере као народне сујеверице због својих империјалистичких интереса, но сама она не држи се ниједне вере. Када постигне своје политичке циљеве, онда ће се она брзо обрачунати са овим народним празноверицама.

На то Христос с тугом упита:

- Како можете ви људи живети само империјалним, тј. материјалним интересима, тј. животињском похотом само за телесном храном? Ја сам вас хтео учинити боговима и синовима Божјим, а ви се отимате и трчите да се изједначите са теглећом стоком.

На то Европа одговара:

- Ти си застарео. Место твога Еванђеља ми смо пронашли зоологију и биологију. Сад знамо да смо потомци не твоји и твога Оца небеског, него орангутана и горила, мајмуна. Ми се сад усавршавамо да будемо богови. Јер ми не признајемо других богова осим нас.

Па то Христос говори:

- Ви сте тврдоглавији од старих Јевреја. Ја сам вас дигао из варварског мрака у светлост небесну, а ви хоћете опет у таму као биво у блато. Ја сам крв за вас дао. Ја сам показао љубав своју према вама када су сви Анђели окретали главу у страну од вас, немогући да подносе ваш адски смрад. Кад сте ви дакле били мрак и смрад ја сам једини стао за вас да вас осветим и очистим. Не будите ми дакле сада неверни, јер ћете се опет вратити у онај неподношљиви мрак и смрад.

На то Европа са подсмехом кличе:

- Иди од нас. Ми те не познајемо. Ми се држимо јелинске философије и римске културе. Ми хоћемо слободу. Ми имамо универзитете. Наука је наша звезда водиља. Наше је гесло: слобода, братство, једнакост. Наш разум је бог богова. Ти си Азијат. Ми те одричемо. Ти си само једна стара легенда наших баба и ђедова.

На то ће Христос са сузама у очима:

- Ја ћу ево отићи, али ви ћете видети. Сишли сте са пута Божјег и отишли сте путем сатанским. Благослов и срећа узети су од вас. У мојој руци је ваш живот и ваша смрт, јер сам се дао распети за вас. Ипак нећу вас ја кажњиговати, но греси ваши и ваш отпад од мене, Спаситеља вашега. Ја сам показао љубав Очеву према свима људима и хтео сам љубављу да вас све спасем.

На то ће Европа:

- Каква љубав? Здрава и мушка мржња према свима који се не слажу са нама, то је наш програм. Твоја љубав је само једна басна. Место те басне ми смо истакли: национализам и интернационализам и етатизам и прогресизам и еволуционизам и оциентизам и културизам. У томе је наше спасење, а ти иди од нас.

Браћо моја, препирка се у наше време завршила. Христос се удаљио из Европе као некад из Гадаре на захтев Гадаринаца. Но, чим се Он удаљио, дошао је рат, бес, ужас, рушење, уништавање. Повратио се у Европу прехришћански варваризам, аварски, хунски, лонгобардски, африкански, само у стоструком ужасу своме. Свој крст и благослов, узео је Христос и удаљио се. Остао је мрак и смрад. А ви сад решавајте с ким ћете: са мрачном и смрадном Европом или за Христом.

Равноапостолни благовесник о Белој демонији – Европи: Како ви судите о Европи? Африка и Азија називају Европејце белим демонима. Према томе они би могли Европу назвати Бела демонија. Назвали би је Бела због боје коже, а демонија због црнине душе. Јер се Европа одрекла јединога Бога и заузела престо и став римских ћесара. И као римски ћесари пред пропаст Рима објавила је свима народима на земљи да се свак може клањати својим боговима како зна и уме. Европа ће то толерисати, али се ови морају клањати њој као врховном Божанству: било под именом Европе, било под именом Културе.

Тако се, браћо моја, у наше дане повампирио сатански Рим, онај Рим пре цара Константина, који је огњем и мачем гонио Хришћане и спречавао Христу да пређе у Европу. Само што је Бела демонија пала у тежу болест пего пагански Рим. Јер ако је пагански Рим био мучен од једног демона, Бела демонија бива мучена још од седам злих духова, луђих од онога римског демона. Ево дакле новог паганског Рима, ево и новог мученишта Хришћанства. Будите спремни на мучење од стране Беле демоније за Христа.

Нова паганска Европа не хвали се ни једним божанством изнад себе. Она се хвали само собом, својом памећу, својим богатством, својом силом. Надувани мехур тек што није прскао, на смех Африке и Азије; сазрео чир који тек што се није провалио да својим смрадом испуни сву васиону. То вам је данас антихришћанска Европа, Бела демонија.

Европа живи у зачараном кругу проналазака. Ко изиђе с неким новим проналаском, тај се оглашује за генија. Ко пак описује туђе проналаске, тај се оглашава за доктора науке. Проналасци су европски многобројни, скоро безбројни. Но, ни један од тих проналазака не чини човека бољим, поштенијим и просвећенијим. Европа за последњу хиљаду година није се јавила ни са једним јединим проналаском у области чисто духовној и моралној, но само у области материјалној. Проналасци европски довели су човечанство на обронак пропасти; довели су га у духовни мрак и у мрачну квареж, каква се не памти у историји Хришћанства. Јер све своје проналаске Европа је уперила против Христа; да ли по своме сопственом кривоумљу или по наговору Јевреја, не знамо.

Кад је пронађен телескоп за посматрање удаљених звезда, научници европски протумачили су то на штету Еванђеља Христова.

Кад је пронађен микроскоп, опет смех над Христом.

Кад је пронађена железница, парна фабрика, телеграфија и телефон, сав је ваздух брујао од самохвалисања европског на рачун Бога и Христа Његова.

Кад су људи пронашли машине за пливање под водом, за летење по ваздуху, за разговор на великој даљини, тада се Европи Христос учинио непотребним и несавремен као мумије египатске.

Међутим, своје проналаске у току последњих двеста година Европа је употребила на своје самоубиство у светским ратовима, на злочин, на мржњу, на рушење, па превару, на изнуђавање, на срамоћење народних светиња и светих обичаја, на лажи, непоштења, разврате и безбоштва по целом свету. Но, Европа у ствари није никога преварила, до саму себе. Нехришћански народи увидели су шта је Европа, шта она носи и шта она хоће, зато су је и назвали Бела демонија.

Чуј шта цар Давид каже: *Једни се хвале коњима а други колесницама, а ми се хвалимо именом Господа Бога својега.* - Они хвалисавци ће задремати на јастуцима своје лажне славе, а ми ћемо се дићи и усправити. Апостол Павле пак још јаче виче: Човече, шта има што ниси примио? Ако ли си примио, што се онда хвалиш као да ниси примио (1.Кор.4,7). Знај да су и сви проналасци пронађени на имању Божјем пред очима Божјим. И научи се стиду и поштењу.

ИЗЛАЗ ИЗ СВИХ БЕЗИЗЛАЗА

Излаз из свих безизлаза хуманистичких = екуменских = хоминистичких = папистичких јесте историјски Богочовек, Господ Исус Христос, и Његова историјска Богочовечанска творевина - Црква, којој је Он вечна глава, а она вечно тело Његово. Апостолска = светоотачка = светопредањска = светосаборна = васељенска = Православна вера у њу и јесте васкрсење из свих смрти јеретичких, па ма како се те јереси звале. На крају свих крајева, свака јерес је од човека и *по човеку;* свака од њих ставља човека на место Богочовека, замењује Богочовека човеком. И тиме пориче и одбацује Цркву која је сва у Богочовеку, и сва од Богочовека, и сва по Богочовеку. Спасење од тога? Апостолска Богочовечанска вера: свестрани повратак на Богочовечански пут светих Апостола и светих Отаца[55]; то јест повратак на њихову беспрекорну Православну веру у Богочовека Христа, на њихов благодатни богочовечански живот у Цркви Духом Светим, на њихову слободу у Христу којом нас Христос ослободи, на њихово богочовечанско благодатно искуство у Духу Светом, на њихове богочовечанске свете врлине. То, и само то, може спасти и ослободити робовања

[55] *„Тринаести апостол", „Отац Православља" - свети Атанасије Велики, апостолски и светоотачки богомудро благовести сву истину о истинитој вери. говорећи: Ми држимо „веру Васељенске Цркве* - τῆς καθολικῆς ᾽Εκκλησίας, *коју Господ даде, Апостоли проповедише, Оци очуваше. Јер је на њој Црква основана* - ἡ ᾽Εκκλησία τεθεμελίωται, *и ко отпада од ње, тај није хришћанин, нити се може назвати хришћанин" (Серапиону Писмо* 1,28; P. gr. t. 26. col. 593C - 596A).

разним хуманистичко-хоминистичким човекоугодништвима и човекослужењима и човекоробовањима, и спрати све грехе. Јер то робовање је равно идолопоклонству, равно служењу лажним боговима нашег анархистичко-нихилистичког века. Иначе, без апостолско-светоотачког пута, без апостолско-светоотачког одлучног идења за Јединим Истинитим Богом у свима световима, и служења Јединому Истинитом и Вечноживом Богу - Богочовеку и Спаситељу Христу, глави Цркве Православне, сигурно ће се потонути у мртвом мору европског културног идолопоклонства, и уместо Живом и Истинитом Богу служиће се лажним идолима овога света, у којима нема спасења, нема васкрсења, нема обожења за тужно биће што се човек зове.

Избављени Богочовеком Господом Христом од идолопоклонства у свима његовим издањима, ево шта нам благовесте, поручују и у аманет остављају свети Оци светих седам Васељенских сабора као једини православни пут, пут Богочовечански, којим треба неустрашиво ићи кроз све историјске тмине и помрчине овога века и света:

„Свети Оци наши, испуњавајући Божанску заповест Бога и Спаса нашега Исуса Христа, нису светиљку Божанског знања коју им је Он дао сакрили под поклопац, него су је поставили на свећњак најкориснијег учења да би светлила свима у кући, то јест свима који славе Бога у Православној Васељенској Цркви, како се не би нико од оних који православно (εὐσεβῶς) исповедају Господа спотакао ногом о камен јеретичког зловерја. Јер свети Оци изгоне напоље сваку јеретичку заблуду и одсецају труле удове, ако су ови неизлечиво болесни; и, имајући лопату у својим рукама, они очишћују гумно, и пшеницу, то јест храњиву реч, која поткрепљује срце човека, сабирају у житницу Православне Васељенске Цркве, а плеву јеретичког злог учења избацују напоље и сажижу огњем неугасивим... И ми, држећи се на сваки начин догмата и дела тих истих богоносних Отаца наших, проповедамо једним устима и једним срцем, нити шта додајући, нити шта одузимајући од онога што су нам они предали, него се у томе утврђујемо и укрепљујемо, и тако исповедамо, тако учимо, као што су шест Васељенских сабора одредили и потврдили. И ми верујемо... да *нас је спасао не посредник, нити анђео, већ сам Господ* (Ис. 63,9), и Њему следујући и Његов глас усвајајући, ми велегласно кличемо: ни сабор, нити царска власт, нити завера богопроклетих, нису спасли Цркву од идола, као што је такве глупости измислио Јеврејски синедрион, него је само Господ славе - оваплоћени Бог спасао и ослободио Цркву од идолопоклоничке заблуде. Стога: Њему слава, Њему благодат, Њему благодарност, Њему хвала, Њему величанство, јер је искупљење Његово, спасење Његово, пошто једини Он има моћ да потпуно спасе, а не неко други од бедних земаљских људи... Тако дакле: као што су Пророци видели, као што су Апостоли научили, као што је Црква примила, као што су Учитељи одогматили, као што се васељена сагласила, како је Благодат заблистала, како се Истина доказала, како је лаж прогнана, како се Премудрост смело јавила, како је Христос потврдио, - тако мислимо, тако говоримо, тако проповедамо Христа Истинитог Бога нашег... То је вера апостолска, то је вера отачка, то је вера Православна! Та вера утврди васељену" (Акта светог Седмог васељенског сабора, седница 4, и Синодокон Православља).